

PARTIZANINIO *Karo kronika*

Lietuvos partizanų Vytauto
apygardos Lokio rinktinė
1944–1951



PARTIZANINIO
Karo kronika

Lietuvos partizanų
Vytauto apygardos Lokio rinktinė
1944–1951

2010
Leidykla-spaustuvė
„UTENOS INDRA“

UDK 355.42(474.5)(093.3)
Pa295

Prisiminimų kalba netaisyta.

ISBN 978-609-8004-59-5

© Laimonas Abarius, 2010

SUDARYTOJO ŽODIS

Mintis parengti Vytauto apygardos Lokio rinktinės kovų metraščių, kilo sudarinėjant Ignalinos krašto laisvės kovų istorijos kalendorių. Jį ištikus metus spausdino Ignalinos rajono laikraštis „Mūsų Ignalina“. Tada ne vienas skaitytojas domėjosi giminaičių, pažįstamų likimais, ir visi be išimties klausė: „Kada sulauksime tęsinio?“ Supratau, kad skaitytojui reikia ne tik mokslinių studijų, bet ir kur kas artimesnės – lokalsios pokario istorijos, kurioje jis galėtų surasti jam pažįstamų žmonių pavardes, aprašytus įvykius, pažadinančius ne visada šviesius jaunystės prisiminimus.

Daugelis reikšmingų įvykių čia tik trumpai paminėti, daug kas dėl ribotos leidinio apimties iš viso liko neparašyta. Įterpiaiu vieno kito amžininko prisiminimus, pagyvinančius „sausą“, lakonišką archyvinę medžiagą. Stengiausi pateikti informaciją apie Zarasų krašto gyventojų nuotaikas stalininio režimo metais. Gal net per daug vietos skirta sovietinių saugumiečių provokacijų aprašymui, kad galėtų pilnai suprasti, kokiomis priemonėmis jie vykdė savo užmačius ir kokią likimą jie „būrė“ lietuvių tautai. Tė neįsižeidžia skaitytojas, kad knygoje išlaikyti autentiški čekistų naudoti terminai: mūsų partizanus jie vadino banditais, o partizanų būrius – gaujomis.

Išsamesniam pokario pasipriešinimo vaizdui atskleisti šis metraščių turėtų būti gerokai platesnis. Sovietinių propagandistų teigimu, vien Zarasų rajone (kurio didesnė dalis priklausė Lokio rinktinei) pokario metais partizanai nukovė 134 asmenis, o pridėdant sunaikintus okupantų kolaborantus už rajono ribų, šis skaičius viršytų 200. O kiek dar buvo nepaminėtų susišaudymų, susidūrimų, areštų, įskundimų... Tai – ateities darbai, kuriuos turėtų nuveikti profesionalūs istorikai ir jaunosios kartos kraštotyrininkai.

Sąmoningai vengiau emocinių vertinimų, palikdamas tai publicistams. Tuo baisiu laikmečiu nebuvo nei teisiųjų, nei nugalėtojų. Ir viena, ir kita pusė turėjo savo argumentus, savo nuoskaudas. Kraujas ir ašaros liejosi abiejose pusėse, nes ginklus nešiojo ne šventieji.

Akademinėje literatūroje įprasta apygardos ir rinktinės veiklos pabaigą traktuoti jos paskutiniojo štabo sunaikinimo data (šiuo atveju tai būtų 1951 m. balandžio 10 d.). Suprasdamas šį faktą, neišdrįsau iš Lokio rinktinės istorijos išbraukti daugiau kaip 20 laisvės kovotojų, tęsusių kovą dar septynerius metus. Nebelikus štabų, jie netapo „ginkluotais nelegalais“ ar, čekistų terminu, – „banditais“. Jie ir toliau dėvėjo uniformas, skiriamuosius ženklus, kiek leido aplinkybės vadovavosi statutais, o kovą nutraukė praėjus keliems metams po Adolfo Ramanausko–Vanago paskelbto garsiojo demobilizacijos įsakymo. Todėl šiuo požiūriu jie išliko ištikimi priešai ir garbingoms Lietuvos kario tradicijoms.

Knygų leidyba neįmanoma be reikšmingos paramos, todėl dėkoju Ignalinos AE regiono plėtros agentūrai, sunkmečiu supratusiai leidinio svarbą ir skyrusiai lėšų jo išleidimui. Nuoširdžiai ačiū Tauragės krašto partizanui Leonui Laurinskui–Liūtui ir Želmeniškės mūšyje žuvusio partizano Edvardo Pieviškio–Naro sūnui Rimantui, savo santaupomis parėmusiems šios knygelės išleidimą.

Esu dėkingas žmonėms, kurie ilgus metus palaikė, konsultavo, tarpininkavo, drąsino, visokeriopaai talkino, skatino nemesti pradėtų darbų: „Aukštaitijos partizanų prisiminimų“ knygų serijos autoriui Romui Kauniečiui, partizanų seselei Onai Butrimaitei–Laurinienienei, besirūpinusiai likimo brolių ir seserų atminimo įamžinimu, Vytauto apygardos ryšininkui Mečiui Petkevičiui–Vyteniui, tauriam švedriškėčiui – partizanui ir ryšininkui Antanui Šimkūnui–Kalavijui, neseniai mus palikusiai ir į Anapilį iškeliaavusiai ryšininkei Bronei Bubulytei–Liepai ir daugeliui kitų, kurie geru žodžiu, patarimu ar pastaba neleido pasiklysti faktų jūroje.

Daugiau kaip dešimtmetį tęsėsi okupantų įsuktas smurto ratas. Kas suskaičiuos tas miškų tankmėje ir pagirių sodybose kritusias aukas... Skaičiuojame jau du dešimtmečius ir galo dar nematyti, vis nauji – primiršti veidai beldžiasi iš praeities. Todėl mums, tiek kartų nusivylusiems aukštesnio ar žemesnio rango politikų pažadais, vis dar norisi tikėti, kad sulauksime geresnių laikų, kada galėsime ne tik Lukiškių aikštėje pastatyti seniai žadėtąjį paminklą Laisvės Kovotojams, bet ir neskaičiuodami puslapių parašyti išsamų pokario Laisvės Kovų istorijos metraštį.

Laimonas Abarius

LIETUVOS PARTIZANŲ
VYTAUTO APYGARDOS LOKIO
RINKTINĖS TERITORIJA
1950 M. PAVASARĮ



VYTAUTO APYGARDOS LOKIO RINKTINĖS ISTORIJS APŽVALGA

Lokio rinktinė – Lietuvos partizanų junginys 1944–1951 m. kovojęs prieš sovietinį režimą Zarasų, Utenos, Rokiškio ir Švenčionių apskrityse. Rinktinės pavadinimas pirmą kartą archyvuiniuose dokumentuose (LLA Šarūno rinktinės štabo raštuose) paminėtas 1945 m. rugsėjo mėnesį. Nuo 1946 m. sausio mėnesio priklausė Vytauto apygardai, pilnas pavadinimas: Lietuvos partizanų 3-ios apygardos „Vytautas“ 5-oji „Lokio“ rinktinė.

Įvairiu metu rinktinės kuopose ir būriuose kovojo iki 400 partizanų – laisvės kovotojų. Pavieniai partizanai buvusioje Lokio rinktinės teritorijoje išsilaikė iki 1958 m. lapkričio mėnesio.

Rinktinės susikūrimas ir raida.

Rinktinės kūrimosi ištakos siekė antrosios sovietų okupacijos pradžią, kada Lietuvos laisvės armijos (LLA) vadovybė numatė Rytų Lietuvoje įsteigti partizanų junginį, vienijantį pasipriešinimo jėgas Zarasų ir Gudijos Svyrių apskrityje. Kol tokia rinktinė bus sudaryta, koordinuoti Zarasų apskr. partizanų veiklą pretendavo LLA Tigro rinktinė, vadovaujama Leono Vilučio-*Bitinėlio*, susikūrusi 1944 m. spalio mėnesį Labanoro ir Saldutiškio miškuose.

1944 m. lapkričio antroje pusėje ar gruodžio pradžioje *Bitinėlio* siūsti pareigūnai derėjosi su Zarasų apskrities pogrindžio vadais dėl pavaldumo Tigro rinktinei, iki bus sudaryta vietinė rinktinė. Pasitarimo detalės nežinomos, tačiau galima spėti, kad pasiūlymas buvo priimtas, nes Antalieptės, Degučių ir iš dalies Dusetų valsčių partizanai ketino žiemos pradžioje persikelti į Azvinčių bei Minčios miškus ir ten, Tigro junginio pavyzdžiu, formuoti batalioną. Šiems planams nebuvo lemta išsipildyti dėl kariuomenės siautimų, kurių metu žuvo pogrindžio organizatoriai A. Slapšinskas-*Eimutis*, P. Bertašius, o Antalieptės ir Dusetų būriai buvo dalinai sunaikinti, dalinai išblaškyti.

Tuo metu iniciatyvos kurti Zarasų rinktinę ėmėsi lapkričio pradžioje iš Žemaitijos grįžęs Tėvynės apsaugos rinktinės savanoris, LLA narys, ltn. Mykolas Kazanas-*Siaubas* (1926–1945). Vadovaudamasis tėvo – kpt. Afanasiaus Kazano žodiniu pavedimu, jis 1944 m. gruodžio 15 d. Antazavės šile iš Kriaunų, Antazavės, Dusetų valsčių būrių sudarė kuopą, kurią pavadino LLA

Vyties padalinio Lokio rinktinė. Toks ambicingas kovinio vieneto pavadinimas reiškė, kad *Siaubas* buvo pasirengęs suvienyti į rinktinę visus Zarasų apskrities partizanų dalinius. Kuopa buvo padalinta į 8 (kitais duomenimis – 10) skyrių, kovotojai prisaikdinti LLA priesaika, jiems suteikti slapyvardžiai. Paskirti pirmieji štabo pareigūnai, gruodžio 15 ir 22 d. išleisti laikraščio „Laisvė ir nepriklausomybė“ numeriai.

Tęsdamas apskrities kovinių junginių vienijimą, M. Kazanas gruodžio 23 d. pasiuntė vieną partizanų skyrių užmegzti ryšių su Daugailių valsčiaus ir išblaškytais Antalieptės bei Degučių partizanis, ketindamas pakviesti juos žiemoti į Antazavės šilo stovyklą. Žygis nenusisekė: partizanų sutartose vietose nerado, o grįžtant atgal Vainiūnų kaime susidurta su Dusetų sribais, žuvo du partizanai. M. Kazano ambicijoms dar 1944 m. suvienyti Zarasų apskrities partizanus nebuvo lemta išsipildyti.

Tolimesnę rinktinės plėtrą sustabdė 1944 m. gruodžio – 1945 m. sausio mėnesių NKVD kariuomenės baudžiamosios akcijos.

1944 m. gruodžio 27 d. Antazavės Šilo stovyklą puolė 4-os NKVD divizijos 36 šaulių pulko dalys ir sribų būrys. Po visą dieną trukusios kovos, partizanai su menkais nuostoliais apleido stovyklą.

Tolimesni įvykiai klostėsi ne partizanų naudai: po nesėkmingo bandymo persikelti į Žaliąją girią (Kupiškio apskr.) kuopa išsiskirstė į grupes žiemojimui, nesutarus dėl organizacijos ateities. M. Kazanas gydėsi sužeidimą, o jam vertos pamainos – organizatoriaus neatsirado. Todėl 1945 m. pavasarį M. Kazanui vėl teko pradėti organizacijos kūrimą nuo vieno skyriaus, kiti rezistentai arba įsijungė į LPS Gedimino rinktinę, arba slapstėsi mažomis grupelėmis, arba pasitraukė iš kovos – registravosi.

1945 m. gegužės mėnesį M. Kazanas į Vyties kuopą sujungė *Tamošiuko*, *Šarūno*, *Baravyko* ir *Tauro* būrius (Antazavės, Imbrado, Aleksandravėlės ir iš dalies Obelių partizanus). Bendromis jėgomis gegužės 29 d. ties Dervinių kaimu sumušė Antazavės sribų būrį ir pergalingai žygiavo pro Aleksandravėlės bažnytkaimį. Tai buvo Vyties kuopos, kurioje tuo metu buvo 120 kovotojų, šlovės akimirka.

1945 m. birželio mėnesį, stovyklaujant Agurkiškio, Gaidišio miškuose ir Latvijos pasienyje, kelis kartus susikauta su sribais, partizanai patyrė nuostolių. Dėl šaudmenų ir maisto stygiaus, nesutarimų tarp vadų kuopai grėsė

skilimas, todėl vadų pasitarime buvo priimtas sprendimas pasidalinti į būrius ir veikti savarankiškai. Formaliai kuopos vadu išliko M. Kazanas, jo pirmasis pavaduotojas – K. Ramanauskas-*Šarūnas*, antrasis – A. Streikus-*Tamošiukas*.

Bandydamas atnaujinti ryšius su birželio gale išblaškyto Varpo būrio likučiais, M. Kazanas su palydovais atėjo į Dusetų valsčių, kur liepos 7 d. išduotas žuvo Jaskoniškių kaime.

M. Kazano pavaduotojams nepavyko užtikrinti nei kuopos, nei rinktinės tęstinumo. Organizacinius ieškojimus trukdė vadų ambicijos ir skaudžios netektys – partizanų žūtys Popiškių, Raudinės, Gaidišio miškuose. Rugsėjo pradžioje registravosi pirmasis pavaduotojas *Šarūnas*, su savim iš miško išvesdamas iki 20 vyrų. 1945 m. rugsėjo pabaigoje žuvo ir antrasis pavaduotojas A. Streikus-*Tamošiukas*, o jo būrio partizanai arba legalizavosi, arba pasitraukė į Latviją. Numanydamas, kad politinė padėtis artimiausiu metu nesikeis, iš aktyvios kovos pasitraukė ir Balys Pupeikis-*Tauras*.

Tokiomis aplinkybėmis 1945 m. spalio pradžioje iš Vyties kuopos ir Lokio rinktinės steigime dalyvavusių kovinių vienetų Zarasų apskr. neliko nė vieno skyriaus.

Tuo pačiu metu NKVD kariuomenės jėgą pajuto ir Salako valsčiuje veikusi K. Kaladinsko-*Erškėčio* kuopa, iš kurios 1945 m. spalio pabaigoje liko tik 16 partizanų. Nors gerokai išretėjusi, ji buvo vienintelė daugiau ar mažiau organizuota pagrindžio struktūra Zarasų apskrityje.

1946 m. sausio 20 d. Vytauto apygardos vadas J. Kimštas įsakymu apygardai paskelbė atkuriąs Lokio rinktinę, kuriai vadovauti paskyrė K. Kaladinską-*Erškėtį*.

Pasirinkimas nebuvo sėkmingas: *Erškėtis* nesudarė štabo, nebandė atkurti ryšių su Zarasų apskrityje pabirusiomis partizanų grupėmis, rinktinės veikimo rajonas apsiribojo tik Ažvinčių ir Minčios miškais, kur veikė paties *Erškėčio* vadovaujama kuopa. Nusivylimą paskirto vado organizaciniais gebėjimais J. Kimštas išdėstė 1947 m. sausio mėn. laiške Tigro rinktinės vadui V. Žaladuoniui-*Rokui*, prašydamas padėti Lokio rinktinės vadui, nes pastarasis „yra silpnas“.

Vis dėlto šioje situacijoje, apygardai buvo geriau turėti bent formaliai veikiančią organizacinį vienetą, negu ištisą apskritį, kurioje pasipriešinimas vyktų chaotiškai. *Erškėčio* pavaduotojas *Vaidila*, pranoko vadą tiek organizacinėmis,

tiesk moralinėmis savybėmis, bet jį apygarda paskyrė vadovauti Saldutiškio ir Ignalinos valsč. sankirtoje veikusiems kelių pakrikusių būrių partizanams.

1947 m. lapkričio mėnesį *Erškėčiui* žuvus, kiek daugiau nei mėnesį vadovavo Petras Cicėnas-*Žalgiris*. Tuo metu kuopoje ir rinktinėje liko tik 6 kovotojai, iš kurių 2 sužeisti.

Energingas ryšininkas Steponas Grumbinas-*Audra* apygardos štabui pranešė apie *Erškėčio* žūtį ir prašė atsiųsti vadovavimui pareigūną, nes tokių tarp kuopos vyrų nesą. Tuometinis apygardos vadas V. Kaulinis-*Miskinis*, neturėdamas tikslų žinių apie padėtį rinktinėje, 1948 m. sausio mėnesį vadovauti pavedė pačiam *Audrai* – vieninteliam apygardos štabe žinomam žmogui. Tai unikalus atvejis pokario ginkluotos rezistencijos istorijoje, kada dar esant veiklioms kuopoms vadu paskiriamas pusiau legaliai gyvenantis ryšininkas. Apygardos štabas antrą kartą priėmė kompromisinį sprendimą: geriau kažkas, negu nieko.

1948 m. kovo 1 d. apygardos vado įsakymu *Audra* patvirtintas rinktinės vadu. Nelaimėi, tuo metu MGB į rezistentų organizaciją buvo įterpusi agentą *Vanagą* – Juozą Juotką, iš kurio MGB sužinojo apie naujo vado paskyrimą. 1948 m. kovo 19 d. saugumo agentas *Peilis* pakvietė *Audrą* į vardiną, kurių metu jis suimamas.

1948 m. birželio 1 d. rinktinės vadu paskirtas Pranas Račinskas-*Žaibas*. Jam pavyko atkurti ryšius su Obelių, Aleksandravėlės, Juodupės valsčiuose veikusia Vyties kuopa. Sudaromas štabas, imamasi organizacinės veiklos, sudaromi 9 organizacinio sektoriaus (partizanų talkininkų) rajonai.

Vytauto apygardos štabas deramai įvertino *Žaibo* pastangas. Mažėjant partizanų Liūto rinktinės kuopose, prie Lokio rinktinės buvo priskiriamos teritorijos už Zarasų apskrities ribų. Tokiu būdu 1948 m. rugsėjo 1 d. priskiriamas Saldutiškio, o 1949 m. spalio 1 d. – ir Tauragnų valsčiai. Į rinktinę įsijungus obeliečiams, partizanų skaičius rinktinėje išaugo iki 40, taip pat prisaiškinta daugiau kaip 200 sąjūdžio talkininkų – OS narių – slapukų. Nuo 1949 m. pavasario leidžiamas rinktinės štabo laikraštėlis *Sutemų keleivis* ir Kiaunės rajono laikraštėlis *Laisvės spinduliai*.

1949–1951 m. Lokio rinktinę sudarė Erškėčio, Vyties, Laisvės ir Žalgirio kuopos. Teritorinės rinktinės ribos: Zarasų apskritis (be Dusetų ir Antalieptės valsčių, kuriuose veikė Algimanto apygardai pavaldžios Kunigaikščio

Margio rinktinės būriai), Švenčionių apskrities Ignalinos valsčiaus dalis (riba tarp Lokio ir Tigro rinktinių ėjo Vilniaus–Daugpilio geležinkelio linija) ir Saldutiškio valsčiaus dalis (be Labanoro apylinkių, kur veikė Liūto rinktinės Kriaušės būrys), taip pat Utenos apskrities Tauragnų ir dalis Daugailių valsčiaus, Rokiškio apskr. Obelių, Aleksandravėlės, Kriaunų ir Juodupės valsčiai. Lokio rinktinės Vyties kuopos partizanai vasarą stovyklaudavo Latvijos SSR Jekabpils ir Ilukstės apskrityse. Čia buvo itin dideli miškai, kuriuose buvo saugiau slapstytis.

1949–1950 m. dėl P. Račinsko–*Žaibo*, B. Vaičėno–*Pavasario* ir V. Juozapavičiaus–*Paparčio* pasiaukojamo darbo Lokio rinktinė tapo pavyzdine Vytauto apygardoje. 1949 m. rugsėjo mėnesį atlikta laisvės kovotojų – partizanų atestacija, suteikti grandinių ir puskarininkių laipsniai. Kaip ypatingo pasitikėjimo ženklas rinktinės štabui pavesta organizuoti Vytauto apygardos partizanų vadų suvažiavimą. Jis įvyko 1950 m. liepos mėnesį Žalgirio kuopos teritorijoje, Tauragnų valsčiaus Gaidžių kaime.

Nepaisant organizacinių laimėjimų, sekėsi toli gražu ne viskas. Štabas realiai nekontroliavo pusės rinktinėi priskirtų teritorijų, didesnėje Zarasų apskrities dalyje nebuvo nei partizanų, nei OS – sąjūdžio talkininkų – organizacijų. Iš devynių OS rajonų tik keturi buvo gyvybingi, turėjo padalinius ir štabus. Dėl areštų ir represijų nuolat trūkinėjo ryšys su Lietuvos–Latvijos pasieny kovojusia Vyties kuopa, atskirais atvejais žinios vėluodavo net pusę metų. 1950 m. rudenį ryšiai su Vyties kuopa galutinai nutrūko.

Nuo 1949 m. vasaros rinktinę persekiojo nesėkmės: tais metais žuvo 10 partizanų, dar 3 suimti, o naujų kovotojų įstojo vos 5. 1950 m. žuvo 9, o įstojo tik 5 naujokai.

1950 m. gegužės mėnesį Laisvės būrį reorganizavus į Žalgirio kuopą, Erškėčio kuopą ketinta panaikinti, nebesant eilinių partizanų (visi užėmė pareigas Lokio rinktinės štabe). Patys vadovavo, patys atliko štabo apsauginio būrio funkcijas – tokia buvo paskutiniųjų laisvės kovų metų realybė. Tiesa, 1950 m. rudenį, atlikus Saldutiškio valsčiaus OS ir kovinių vienetų reorganizaciją, numatyta Gedimino, Treniotos ir Vytenio būrių partizanus perduoti atkuriamos Erškėčio kuopos vado Jono Čičelio–*Tėvo* žinion.

1951 m. sausio mėnesį gautas apygardos štabo įsakymas reorganizuoti rajonus į tėvūnijas, tačiau šio pertvarkymo jau nespėta įvykdyti. 1951 m. sausio

27 d. žuvo rinktinės vadas Pranas Račinskas-*Žaibas* su adjutantu Simonu Purevičiumi-*Švyturiu*, o 1951 m. balandžio 10 d. MGB agentų smogikai Strazdų kaime nužudė einantį rinktinės vado pareigas Balį Vaičėną-*Pavasari* ir visus šešis štabo pareigūnus. Ši data tiek sovietų represinių tarnybų dokumentuose, tiek šiuolaikinėje akademinėje literatūroje yra traktuojama kaip Lokio rinktinės sunaikinimo data.

Nors rinktinės erdvėje dar veikė dvi kuopos (daugiau kaip 20 partizanų), štabas nebuvo atkurtas. 1951 m. lapkričio mėnesį sunaikinama Žalgirio kuopa, o Vyties kuopa dviejų būrių sudėtyje veikė iki pat 1956m.

MGB, siekdama išnaudoti partizanų centralizaciją pagrindžio slopinimui, per savo agentūrą piršo rinktinės vado pareigas Antanui Eglinskui-*Margiui*, Jonui Dūdėnui-*Vynui*, Petruį Pošiui-*Gediminui*, bet pastarieji provokacijoms nepasidavė. Paskutinį kartą 1954 m. V. Čepukonis – agentas *Kietis* Lokio rinktinės atkūrimo klausimu nesėkmingai bandė suvilioti J. Streikų-*Stumbrą*. Tačiau tai nesiderino su paskutinių partizanų, sprendusių ne kovos, bet išgyvenimo klausimus, gyvenimo realijomis.

1956 m. KPSS XX suvažiavimas pasmerkė Stalino kultą, į Lietuvą pradėjo grįžinėti politiniai kaliniai. Augo bolševikų okupacijos metais gimusi karta, Lietuvos žmonės, pavargę nuo dešimtmetį trukusių represijų ir teroro, palaipsniui taikėsi prie sovietinio režimo. Tokiomis sąlygomis Rytų Lietuvoje dar laikėsi 10 buvusios Lokio rinktinės partizanų. 1956–1957 m. šeši iš jų registravosi, o Juozas *Žaržojus-Jazminas* buvo suimtas.

Paskutiniai Lokio rinktinės kovotojai – Juozas ir Izidorius Streikai ir Petras Pošius-*Gediminas* ginklus sudėjo tik 1958 m. Ištikus keturiolika metų trukusi kova buvo baigta.

Partizanų talkininkai

Pirmieji laisvės kovotojų talkininkai buvo jų šeimų nariai, artimieji. Juos pirmuosius ir palietė sovietinės represijos, turto konfiskavimai, areštai, tardymai. 1945 m. liepos 17 d. ir vėlesni trėmimai praktiškai eliminavo artimus partizanų giminaičius iš sąjūdžio talkininkų: apiplėšti, persekiojami ir sekami šnipų, jie patys buvo priversti kovoti dėl išlikimo. Tokiomis aplinkybėmis ir

buvo atkreiptas dėmesys į pamiškių gyventojus, nuo kurių geros valios ir patriotizmo priklausė miško brolių likimai.

1946 02 25 Vytauto apygardos štabas išleido instrukciją Nr. 19 dėl Vanagų rėmimo komitetų kūrimo. Šių komitetų paskirtis – parūpinti miško broliams šaudmenų, maisto ir kitų pragyvenimui reikalingų dalykų, rasti patikimus žmones apsigyvenimui, išaiškinti sąjūdžiui priešiškus gyventojus, teikti informaciją apie priešų judėjimą ir kt.

Lokio rinktinės veiklos rajone Vanagų rėmimo komitetai buvo steigiami vangiai, šioje srityje pasižymėjo tik Povilas Butrimas-*Vaidila*, Kirdeikių apylinkėse suorganizavęs kelių kaimų gyventojus ir įtraukęs į šią veiklą Kirdeikių kleboną Komarą. Neformalų, bet labai aktyvų rėmėjų tinklą turėjo Imbrado valsč. partizanavęs mokytojo Antano Ivaškos būrys, kurį pinigais ir ginklais per patikimus žmones rėmė patriotiškai nusiteikę Zarasų apskr. mokytojai.

1948 m. Lokio rinktinės erdvėje imta kurti Organizacinio sektoriaus (OS) rajonus, paremtus teritoriniu principu: 1 valsčius – 1 OS rajonas. Paskirtas rajono vadas privalėjo savo nuožiūra iš patriotiškai nusiteikusių žmonių sudaryti rajono štabą ir jo padedamas organizuoti veiklą. Rajono vadas ir štabo nariai apie veiklą atsiskaitydavo aktyviems partizanams. Esant reikalui, OS rajonai dalijosi į smulkesnius vienetus – OS apylinkes.

Lokio rinktinės teritorijoje buvo sudaryti 8 rajonai, iš kurių buvo veiklūs tik Vilnelės rajonas (Tauragnų valsčius), Šventosios rajonas (Salako valsčius), Nėrio rajonas, apėmęs Dūkšto ir Rimšės valsčius. Itin aktyviai organizacinė veikla buvo vykdoma Kiaunės rajone (Saldutiškio valsčius), kuriame brolių Juozo ir Antano Bulkų rūpesčiu buvo suorganizuotos devynios OS apylinkės.

1949 m. rudenį rinktinės štabas konstatavo, kad valsčiuose, kur ginkluotas pasipriešinimas užgesęs ir nebėra aktyvių kovotojų, sunku organizuoti rėmėjų veiklą, todėl tikslinga likviduoti kelis OS rajonus, jų teritorijas prijungiant prie veiklių rajonų. Tokiu būdu panaikinti Mintaujės, Šaltupio, Nevėžio rajonai, jų teritorijas prijungiant prie Vilnelės ir Šventosios rajonų. Įsteigtas OS Džiugo rajonas, apėmęs visas teritorijas Lietuvoje ir Latvijoje, kur veikė Vyties kuopa. 1950 m. gegužės mėnesį įsteigtas Sartų OS rajonas, kurio vadu paskirtas Jonas Dūdėnas-*Vynas*. Formaliai šis rajonas jungė Zarasų apskr. Degučių, Zarasų ir Dusėtų valsčius, dalį Utenos apskr. Daugailių valsčiaus, o faktiškai – maždaug dešimt kaimų Vajasiškio, Juknėnų, Šiožinių apylinkėse.

Kadangi dokumentai susiję su civilių gyventojų įtraukimu į pagrindžio talkininkų gretas buvo itin saugomi nuo patekimo į priešo rankas, gyventojų įsitraukimo į OS veiklą mastus sunku apskaičiuoti. 1951 m. vasario 20 d. MVD kariuomenė bunkeryje ties Vyžių kaimu paėmė OS Kiaunės rajono archyvą, ten rastas 114 pagrindžio dalyvių sąrašas. 1952 m., suradus Vyno būrio archyvus, nustatyta, kad OS Sartų rajone veikė 52 pagrindžio talkininkai. Tikėtina, kad ne mažiau jų veikė ir Sventosios, ir Vilnelės rajonuose, kuriuos tiesiogiai kontroliavo Erškėčio kuopos partizanai.

Pažymėtina, kad į OS narių sąrašus nebuvo traukiami ryšininkai tarp būrių, kuopų ir apygardos. Siekdami apsaugoti juos nuo galimo arešto, partizanai visokeriopai saugojo juos nuo įtarimų. Paprastai nebuvo traukiami į OS narių sąrašus ir artimesni laisvės kovotojų giminaičiai, nes tie, kurie išvengė išvežimo į Sibirą, buvo „apstatomi“ šnipais, sekėjais, bandomi išprovokuoti.

Ryšininkai. Jų veikla buvo susijusi su poreikiu keistis informacija tarp būrių ir partizanų vadovybės. Pirmosios Lokio rinktinės Erškėčio kuopos ryšininkės buvo Bronė Bubulytė-*Liepa* iš Trakų k. (palaikiusi ryšius tarp kuopos ir lt. V. Gumausko-*Gailiaus*) ir Janina Grumbinaitė-*Rūtelė* (ryšininkė su Vilniaus LLA štabu). 1945 m. rudenį partizane tapo Vanda Petraškaitė-*Našlaitė*, iki tol buvusi ryšininke tarp Mingailos kuopos ir LPS Vilniaus štabo.

1946–1948 m. dar ryšininkavo Zosė Grumbinaitė ir Zosė Baranauskaitė (abi suimtos 1946 m. gale), Julija Baubinaitė-*Kregždutė* ir Janina Arlauskaitė-*Rūta* (abi ištremtos 1949 03), Jadvyga Papirytė (suimta 1949 m. pabaigoje), Steponas Grumbinas (paskirtas rinktinės vadu, suimtas) ir kiti.

Minčioje buvo ryšio su apygardos štabu punktas. Čia darbavosi Felicija Zinkevičiūtė-*Laimė* (suimta 1949 m. pavasarį), Mečys Petkevičius-*Vytenis*, persiūsdavęs partizanų paštą Juknėnų kaiman Jadvygai Tumėnienei-*Luranai* (*Vytenis* ir *Lurana* suimti 1949 m. rudenį).

Itin efektyvi ir plati buvo Saldutiškio valsč. Juozo Bulkos-*Svajūno* sukurta ryšininkų organizacija. Iki pasitraukiant į pagrindį (1948 10) ryšius su apygardos štabu ir Tigro rinktine kontroliavo pats J. Bulka ir jo motina M. Bulkienė-*Daina*. Vėliau Saldutiškio krašte itin pasiaukojančiai darbavosi Marytė Vasiulytė-*Aguonėlė* (suimta, nuteista 1951 m.), Janina Vasiulytė-*Kaladytė* (mirė nuo džiovos 1952 m.).

Ryšius tarp Vyties kuopos ir rinktinės štabo palaikė iš Obelių kilęs, Minčioje girininku dirbęs Vincas Araminas-Šermukšnis (pasitraukė į partizanus, žuvo 1949 m.). Vėliau šį darbą atliko Dūkšte buhalteriu dirbęs Romas Palivonas-Karvelis, atveždavęs paštą Obelių valsčiaus ryšininkams, kurie paskirstydavo laiškučius pagal nurodymus hydraštyje. Iš viso Vyties kuopos partizanas talkino bene dvi dešimtys ryšininkų.

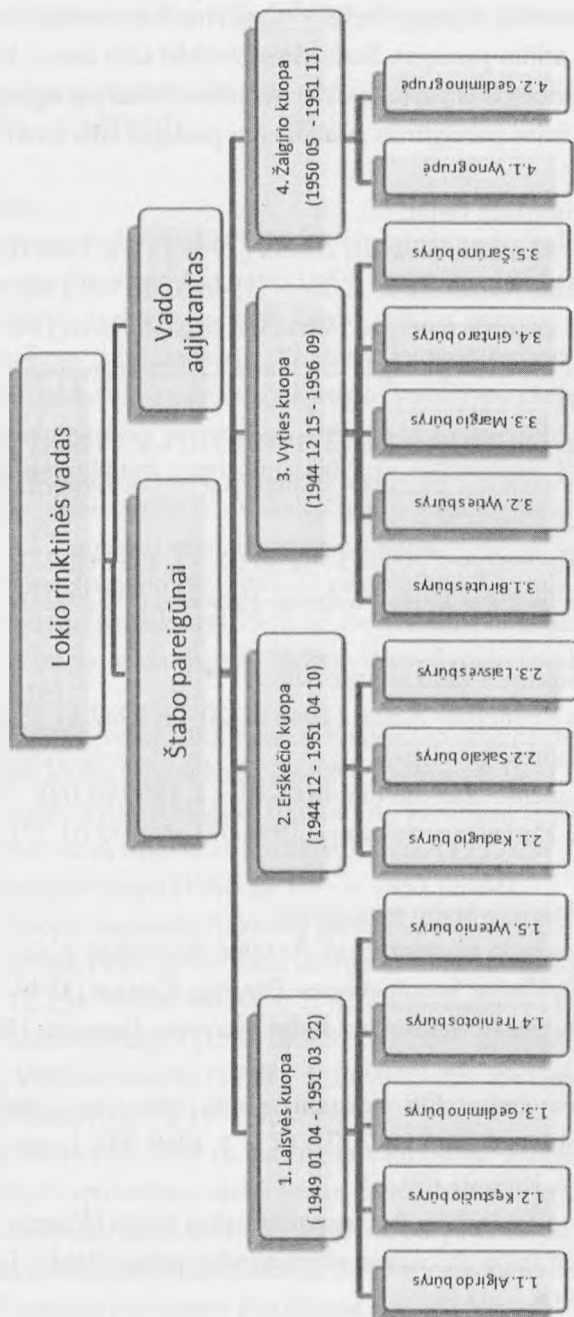
Nebelikus rinktinės ir apygardos štabų, apmirus organizacijai, nebeliko ir poreikio turėti ryšininkus. Įsigalėjo praktika keistis informacija per būrius arba ryšio punktus (paliekant laiškelius slaptavietėse). Taip buvo tikimasi išvengti provokacijų, kurių itin pagausėjo J. Bulkai-Skrajūnui tapus MGB agentu *Bimba*. Tokiomis aplinkybėmis, 1951 m. rudenį, ilgus metus pasiaukojamu darbu kurtas Lokio rinktinės ryšininkų tinklas nustojo funkcionuoti.

Lokio rinktinės Vyties kuopos struktūra (1944 m. gruodžio 15–27 d.)

Sudaryta remiantis Tomo Sabaliausko baudžiamosios bylos medžiaga
(LYA. F. K-1. Ap. 58. B. 8292/3. L. 26-26 atv.)



Vytauto apygardos Lokio rinktinės organizacija (1948–1951 m.)



Prie pavardžių ir slapyvardžių nurodytos datos reiškia laikotarpį, kada pareigūnas atliko pareigas. Sutartiniai ženklai šalia datos: ž. – žuvo; s. – sumintas; ↑ – atleistas iš pareigų arba perkeltas į kitas pareigas; ? – nežinoma data, nuo kurios pareigūnas pradėjo eiti pareigas arba buvo iš jų atleistas.

Lokio rinktinės vadai:

Mykolas Kazanas-*Siaubas, Mutka* (1944 12 – ž. 1945 07 07).

Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis* (1946 01 20 – ž. 1947 11 15).

Laikiniai einantis pareigas Petras Cicėnas-*Žalgiris* (1947 11 – ↑ 1948 01).

Laikiniai einantis pareigas Steponas Grumbinas-*Audra* (1948 01 15 – ↑ 1948 02 29).

Steponas Grumbinas-*Audra* (1948 03 01 – s. 1948 03 19).

Laikiniai einantis pareigas Pranas Račinskas-*Drugelis* (1948 03 30 – ↑ 1948 06 01).

Pranas Račinskas-*Žaibas* (1948 06 01 – ž. 1951 01 27).

Einantis pareigas Balys Vaičėnas-*Pavasaris* (1951 02 01 – ž. 1951 04 10).

Lokio rinktinės vado adjutantai:

Antanas Skunčikas-*Kaltas* (1946 01 20 – ž. 1947 11 15, taip pat vykdęs ir vado pavaduotojo pareigas).

Petras Cicėnas-*Žalgiris* (1948 06 01 – ž. 1950 03 09).

Simonas Purevičius-*Švyturys* (1950 09 – ž. 1951 01 27).

Lokio rinktinės štabo pareigūnai:

Rinktinės vado pavaduotojai: Antanas Skunčikas-*Kaltas* (1946 01 20 – ž. 1947 11 15), Vladas Juozapavičius-*Papartis, Šarūnas* (1949 – ž. 1951 04 10).

Rinktinės štabo viršininkas Balys Vaičėnas-*Pavasaris* (1949 12 – ↑ 1951 01).

Rinktinės štabo OS (organizacinio sektoriaus) viršininkai: Steponas Grumbinas-*Audra* (1947 01 15 – ↑ 1948 03), Jonas Čičelis-*Ramūnas* (1949 06 – ž. 1950 03 09).

Rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininkas *Vylis* (Vincas Araminas ?).

Rinktinės štabo Rikiuotės skyriaus viršininkas Vladas Juozapavičius-*Šarūnas* (1948 06 – ?).

Rinktinės Visuomeninės dalies viršininkas – Pranas Ramanauskas-*Liepa*, (? – ž. 1950 10 28).

Rinktinės Spaudos ir švietimo skyriaus viršininkas – Balys Vaičėnas-*Pavasaris* (1948 12 16 – † 1951 02).

Kuopos ir būriai:

1. Laisvės kuopa. Sudaryta 1949 01 04 rinktinės vado įsakymu Nr. 2. Vadu paskirtas Juozas Stanėnas-*Lizdeika* (1949 01 04 – ž. 1951 03 22). Pradžioje kuopai priskirtas buvusio Kadugio būrio veiklos rajonas – Tauragnų, Saldutiškio ir Ignalinos valsč. sankirta. 1950 m. kuopos teritorija išsiplėtė, apimdama didesnę Saldutiškio valsč. dalį. Kuopos sudarymo metu tik Gedimino būriui vadovavo aktyvus partizanas, Algirdo ir Kęstučio būrius sudarė ir jiems vadovavo neginkluoti partizanų sąjūdžio talkininkai. Paskutinis kuopos partizanas – būrio vadas V. Mikalaičiukas-*Sakalas*, suimtas sunkiai sužeistas 1953 03 13 Tauragnų valsč. Daunorių kaime.

1.1. Algirdo būrys (panaikintas 1949 07 pertvarkant Kiaunės rajoną).

1.2. Kęstučio būrys (panaikintas 1949 07 pertvarkant Kiaunės rajoną).

1.3. Gedimino būrys. Vadas Juozas Sideravičius-*Sakalas* (paskirtas 1949 01, ž. 1951 04 10).

1.4. Treniotos būrys. Veikė Linkmenų ir Krivasalio apylinkėse, sudarytas 1949 m. rudenį. Vadas Juozas Kušeliauskas-*Putinas* (ž. 1951 03 19).

1.5. Vytenio būrys. Veikė Kemšio, Indubakių, Kirdeikių apylinkėse. Sudarytas 1950 08, vadas Bonifacas Ryliškis-*Kėkštis* (1950 08 – † 1950 12), Antanas Eglinskas-*Margis* (1950 12 15 – s. 1951 09 04).

2. Erškėčio kuopa. Sudaryta Ažvinčių girioje susirinkusių žiemoti partizanų bendru sutarimu 1944 12 05. Vadu išrinktas Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis* (ž. 1947 11 15). Vėliau vadovavo P. Cicėnas-*Žalgiris* (1947 12 – † 1948 06), Jonas Čičelis-*Smauglys* (1948 06 – ž. 1951 04). Kuopos vado pavaduotojas Albertas Vitėnas-*Siaubas* (1949 – ž. 1950 03 09). Paskutinis kuopos partizanas Jurgis Rūkas-*Rožė* (ž. 1951 06).

2.1. Kadugio būrys (iki 1947 m. pabaigos vadinamas Kadugio kuopa). Susikūrė Vyžių k. apylinkėse, vadas Jonas Simkūnas-*Kadugys* (legalizavosi 1945 m. lapkričio mėnesį). 1946–1948 m. būrį sudarė du partizanai, vadas – Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas*. 1949 01 Kadugio būrys panaikintas, jame buvusius partizanus priskiriant Laisvės kuopai.

2.2. Sakalo būrys susikūrė 1944 12 Baltabiržio k. apylinkėse. Veikė miškuose tarp Baltabiržio, Minčios ir Švedriškės, vadovavo Antanas Juotka-*Sakalas* (ž. 1948 02 29 netoli Jakėnų kaimo). Vadovavimą perėmė Juozas Juotka-*Tarzanas* (vadovavo iki 1949 10 01). 1945–1948 m. būrij sudarė 2–3 partizanai (visi MGB užverbuoti agentais). Išdaviką *Tarzaną* išaiškinus, būrys panaikintas, o išdavikas pasmerktas (už akių) Partizanų lauko teismo.

2.3. Laisvės būrys. 1948 m. vasarą Erškėčio kuopos partizanams veikiant Tauragnų valsč. kartu stovyklavo Liūto rinktinės Laisvės būrys (vadas Jonas Bitkevičius-*Sakalaitis* (ž. 1948 12 20). 1948–1949 m. žiemą, daugumai šio būrio partizanų žuvus, likusieji gyvi J. Dzekavičius-*Lazdynas* ir B. Sidlauskas-*Dobilas* įstojo į Erškėčio kuopą. Laisvės būrys atkurtas 1949 m. gegužės mėnesį, atsiskyrus nuo Erškėčio kuopos 3 partizanų J. Dūdėno-*Vyno* grupei. 1950 m. būrys reorganizuotas į Žalgirio kuopą.

3. Vyties kuopa. Susikūrė Antazavės šile 1944 12, pirmasis vadas – ltn. Mykolas Kazanas-*Siaubas*, jam žuvus 1945 07–08 07 vadovavo Kazys Ramanauskas-*Šarūnas*, Antanas Streikus-*Tamošiukas* (1945 08–1945 09 28). Pastarajam žuvus, likę pagrindyje partizanai išsibarstė Lietuvos ir Latvijos miškuose, įvairiu metu juos bandė suvienyti Matas Kurkietis (ž. 1946 m.), Juozas Streikus-*Stumbras*, Balys Vaičėnas-*Lordas*, *Amerikonas*. 1947 m. spalio mėnesį pasitarime su latvių partizanais susitarta, kad lietuviškų būrių partizanai persikels į veiklos rajonus, kuriuose gyventojų daugumą sudaro lietuviai. Bendru sutarimu Lietuvos–Latvijos pasienyje veikiančių lietuvių partizanų grupių vadu pripažintas *Stumbras*, o Obelių ir Aleksandravėlės valsč. veikiančių partizanų grupių vadu pripažįstamas buvęs vado Mato Kurkietičio pavaduotojas Balys Vaičėnas-*Amerikonas*.

1948 m. balandžio mėnesį bendrame partizanų pasitarime nuspręsta Vyties kuopos vadu išrinkti Balį Vaičėną, pakeitusį slapyvardį į *Liubarto*, o jo pavaduotoju – J. Streikų-*Stumbrą*. 1948 m. lapkričio mėnesį B. Vaičėnui perėjus į Saldutiškio ir Tauragnų valsč. miškus, J. Streikus 1948 11 30 paskiriamas laikinai eiti kuopos vado pareigas, 1949 10 29 jis patvirtinamas kuopos vadu. Šias pareigas formaliai vykdė iki legalizacijos 1958 m. liepos mėnesį.

3.1. Birutės būrys. Tai vienas pirmųjų būrių, susikūręs 1945 m. pavasarį. Vadas Balys Pupeikis-*Taurus* (1945 06 – ↑ 1945 11). *Taurui* pasitraukus

iš aktyvios kovos, būrys išsiskirstė, jį 1947 m. atkūrė J. Streikus-*Stumbras*. 1949 01 rinktinės vado įsakymu jam pavedama laikinai eiti kuopos vado pareigas. *Stumbrą* patvirtinus kuopos vadu, Birutės būriui nuo 1949 11 01 iki 1958 07 12 vadovavo Izidorius Streikus-*Girėnas*.

3.2. Vyties būrys. Vadas – Juozas Žaržojus-*Jazminas* (s. 1957 12 17), pavaduotojas Vladas Krasauskas-*Kukutis*.

3.3. Margio būrys – vadas Valerijonas Baltušis-*Peperis*, (ž. 1950 03 02 Latvijoje). Vėliau vadovavo Vincas Pupelis-*Svotas* (s. 1953 09 24 Latvijoje).

3.4. Gintaro būrys. Vadas Juozas Žukauskas-*Spirginys*, jam 1949 12 03 žuvus – Pranas Daminauskas-*Seniūnas* (s. 1951 05 13).

3.5. Šarūno būrys. Pirmasis būrio vadas Edvardas Vaičėnas-*Edzka* (ž. 1949 01 28), vietoje jo vadu 1949 10 27 paskirtas Antanas Vartiba-*vičius-Tėvas* (ž. 1950 07 01, Aleksandravėlės valsč.). Paskutinis būriui vadovavo Albinas Dručkus-*Sūmus* (ž. 1951 m. rugsėjo mėn. Latvijoje).

4. Žalgirio kuopa sudaryta Erškėčio kuopos Laisvės būrio pagrindu. 1949 05–1950 05 būrio kovotojų skaičiui išaugus nuo 3 iki 9 asmenų, būrys 1950 05 22 pertvarkytas į kuopą. Neoficialiai Žalgirio kuopa dalinosi į dvi veikimo grupes: kuopos vado J. Dūdėno-*Vyno* ir kuopos vado pavaduotojo P. Pošiaus-*Gedimino*.

4.1. *Vyno* grupė, susidedanti iš 6 partizanų, sunaikinta 1951 11 23. 5 kovotojai, įskaitant kuopos vadą *Vyną*, suimti gyvi, 1 – nušautas.

4.2. *Gedimino* grupę sudarė 3–4 partizanai. Išvengusi *Vyno* grupės likimo, atsisakė aktyvios kovos formų ir slapstėsi Tauragnų valsč. teritorijoje. Grupės vadas Petras Pošius-*Gediminas* legalizavosi tik 1958 11 23.

PARTIZANINIO KARO KRONIKA

1944 metai

Liepos 8 d. Sovietų kariuomenės 1 Pabaltijo fronto 43 armijos dalys, pralaužę vokiečių gynybą šiauriau Ignalinos, kirto Daugpilio–Vilniaus geležinkelį ir įžengė į Zarasų apskritį. 12 val. nakties fronto linija nusistovėjo ruože Sodžiūnai–Garbšiai–Joniškis–Vaišniūnai–Meironys.

Liepos 10 d. Sovietų kariuomenė užėmė mazginę Dūkšto geležinkelio stotį. Gerkonių kaime įrengta „filtracijos“ stovykla, Ažukarklynėje – mobilizacinis punktas. Tikrinami dokumentai, vyrai gaudomi ir po „filtracijos“ siunčiami į Breslaują – tai sovietinės kariuomenės rekrūtai. (92; 1)

Liepos 11 d. Fronto kontržvalgybos „SMERŠ“ kareiviai Žagarynės miške, kaip įtariamus vokiečių šnipus, vedėsi sušaudyti Vaškonių k. vyrus. Pasinaudoję prieblanda Juozas Lieponis ir Jonas Bulova pabėgo, o 15-metis Jonukas Lipskas nušautas. Tai pirmoji raudonųjų okupantų auka Dūkšto krašte. (92; 1–3)

Liepos 14 d. Tauragnų valsčiuje enkavedistai durtuvais užbadė sulaikytus Juozą Grumbiną iš Varniškių II kaimo ir Vytautą Mačiulį iš Skroblaus vnk. Povilas Šimkūnas ir Vaclovas Mikalaičiukas pabėgo ir išvengė mirties. V. Mikalaičiukas su broliu Liudviku įstojo į Šeimaties k. apylinkėse besikuriantį J. Dicevičiaus-Šarkos būrį. (105; 1–2)

Liepos 20 d. „SMERŠ“ sulaukė ir po savaitės (liepos 26 d.) Salake, suvarytų žmonių akivaizdoje, pakorė prieškario Lietuvos pasienietį Jefstafijų Siniakovą iš Galinių kaimo. Buvo kaltinamas tėvynės išdavimu ir dalyvavimu žydų genocide. Lavoną nežinia kur pradangino, našle liko žmona Irina ir keturi vaikai. (125)

Iš partizano Broniaus Karlos-Žvirblio, g. 1915 m., prisiminimų:

„Kai Siniakovą teisė, tai buvo jam mestas labai stiprus kaltinimas, kad būk tai važinėjęs žydais pakinkytomis vėžėčiomis. Iš tikrųjų buvo kitaip: Salake gyveno daug

žydu, kai užėjo vokiečiai jie kokį mėnesį buvo laisvi, bet varydavo dirbt visokių darbų. Nekokie ten buvo jų darbai, miestely kelią, tiltelius patvarkyt, bet kad „po akimis“ būtų. Gal vokiečių buvo pasakyta policijai, kad duotų jiems darbo, nes žydai sunkauso darbo nedirbo. Gal kai kurie ir suniekint norėjo. Siniakovas davė jiems vėžėčias ir pamokino, kad įsikinkytų ir vežiotų ką reikia darbui. Tada buvo viduvasaris, visi arkliai darbais užimti: kas šienauja, kas veža – žmonės buvo ūkiški. Kad būtų važinėjęs Siniakovas tuo vežimu – tikrai netiesa, nes būtų kalbos nuėję, žmonės pasipiktinę.“ (97; 2–3)

Liepos 22 d. 46 gvardijos šaulių divizijos kontržvalgybos „SMERS“ komendantas vyr. seržantas Safonov surašė aktą, kad įvykdytas karo lauko teismo nuosprendis Petruui Mikulėnui, g. 1906 m. Antaniškės kaime. P. Mikulėnas pakartas Dūkšto miestelio turgaus aikštėje. „Jo kūnas kartuvėse išbus 3 paras, po šio bus užkastas Dūkšto miestelio rytinėje dalyje, 200 metrų nuo geležinkelio linijos“, – rašoma teismo posėdžio protokole. (132; 24)

Liepos 23 d. „SMERS“ baudėjai išsivarė į mišką savanorį – kūrėją Vincą Kazėną iš Dūkšto valsč. Bikėnų kaimo. Lavonas rastas tik po dviejų mėnesių, Dūkšto parapijos klebonas J. Skardinskas mirčių registracijos knygoje įrašė: nukankintas. (100; 1)

Liepos 25 d. Po atkaklių mūšių tarp Turmanto ir Pasmalvės geležinkelio stočių, sovietų kariuomenė ima kontroliuoti geležinkelio ruožą tarp Turmanto ir Dūkšto.

Iš Monikos Mačkinytės–Aukštuolienės, g. 1924 m., prisiminimų:

„1944 m. atėjo frontas. Nuo pat Drūkšių ežero iki geležinkelio linijos dvi savaites vyko aršiausi mūšiai. Janutiškių, Justiniškių, Beržynės kaimų žmonės buvo pasitraukę tarp Smalvų, Dumblynės ir Skrytelio ežerų, kur buvo Milašiaus gyvenamas Dumblių palivarkas. Dalis jo trobelių buvo statyti ne iš medžio, bet iš „pustokų“, tai atrodė saugesni.

Liepos gale pasirodė rusų kareiviai. Matyt, vykdė kažkokį patikrinimą, visus rinko tame Milašiaus ūkyje. Liepė vyrams raugt brogą ir varyt degtinę. Vaikščiojo kareiviai, žiūrinėjo, pamatę mane skaitant maldaknygę, juokėsi: „Negi tu, riestanose, moki skaityt?“ Aptarinėjo, ką darys vakare ir kuriam atiteks „riestanosė“. Šias kalbas nugirdo mūsų kaimynai Vytautas ir Antanas Riaubai iš Beržynės (lenkų laikais vadino Ber-

žonka) kaimo. Atėjo pas mano tėvus ir pasakė, kad vakare gali dėtis blogi dalykai ir mergaitėms reikia iš čia išeit, kol dar galima. Mano tėtis pasakė: „Vytautai, patikiu tau savo dukterį, žiūrėk...“ Tada aš atsisveikinau su tėvais ir su pussesere, lydimi Vytauto Riaubos, išėjome į Magūnų pusę.

Tėvelis apie rusų ketinimus pasakė ir kitiems kaimynams, bet šie užprotestavo, kad niekur savo vaikų neleis, vaikams bus saugiausia su tėvais (pasilikti vietoje).

Vakare kareiviai pradėjo masiškai gert samagoną ir švaistytis ginklais. Į trobesius iš „pustokų“ surinkę uždarė vyrus, o merginas pradėjo vestis pas save. Kaip man vėliau pasakojo motina, buvo daug nukentėjusių moterų ir merginų: Jadzytę Jasvinaitę vedėsi net tris kartus ir visą laiką grįždavo iškankinta ir ašarota. Taigi manė išgelbėjo vien tik Vytauto ir Antano Riaubų iš Beržynės k. pastabumas.“

Liepos 26 d. Paskelbtas mobilizacijos įstatymas, į sovietinę kariuomenę pradėti šaukti Lietuvos gyventojai iki 35 m. amžiaus. Į Zarasų apskritį atsiųsti darbuotojai partiniam darbui. Siunčiami pirmieji pranešimai VKP(b) CK apie karo veiksmų padarinius ir gyventojų nuotaikas. CK įgaliotinis Rytų Lietuvoje J. Olekas, pasipiktinęs sovietų karių piktadarybėmis, kreipėsi į fronto vadovybę, prašydamas sudrausminti kariškių savivalę „gyvo ir negyvo inventoriaus atžvilgiu.“ Jam atsakyta, kad „į gyvą ir negyvą inventorių kariai žiūri kaip į karo trofėjus.“ (80; 44)

Liepos 29 d. Iš Zarasų pasitraukė paskutiniai vokiečių kareiviai, į miestą įžengė 1-ojo Pabaltijo fronto 6 gvardijos armijos 51 šaulių divizijos dalys.

Rugpjūčio 1 d. NKVD Zarasų apskr. skyriaus viršininkas ltn. Liutkus apibūdino padėtį Zarasų apskrityje: „Nuo karo veiksmų labiausiai nukentėję Smalvų ir Antalieptės valsčiai. Lyginant su 1941 m., apskrities gyventojų skaičius labai sumažėjęs: vietoje buvusių 67 867 yra 52 477. Dūkšto valsčiuje liko tik 40 proc. prieškarinio gyventojų skaičiaus. Gyventojų sudėtis: lietuvių – 57,4 %, lenkų – 22 %, rusų – 19,81 %, kitų tautybių – 0,89 %. Vokiečių okupacijos metais apskrityje veikė 24 baltaraiščių būriai su 950 partizanų, 22 nuovadose dirbo 589 policininkai, ir dar 200 žmonių buvo sukarintose gaisrinėse. Rimšės ir Smalvų valsčiuose veikia maždaug 200 lenkų partizanų būrys.“ (34; 4–5)

Rugpjūčio 10 d. Apskritis NKVD skyrius gavo žinių, kad Salako valsčiaus Tiltiškių kaime būrį organizuoja broliai Pranas, Albinas ir Vytautas Šileikiai iš Kamariškių k. Miške slepiasi 20 asm. „Šileikių būrys“, turįs 3 šautuvus, kulkosvaidį ir granatas. Jie užpuolė pieninę ir susprogdino mašiną. (1; 22)

Rugpjūčio 13 d. Degė sodybos Dūkšto ir Salako valsčiuose, dūmais paleista 18 trobesių. Jau sulaikyta 13 „banditų“ ir vokiečių talkininkų. „SMERŠ“ ieško Vlodo Mikulėno iš Ritkuniškės k., Julijano Gasparovičiaus iš Driškūnų k., Umbraso iš Dūkšto, esą jie dalyvavę tardant M. Melnikaitę. Salako valsč. Kulokynės k. pralietas kraujas: nežinomi piktadariai kirviu nužudė Pipirienę, Baubinienę ir sunkiai sužeidė Pipiraitę. (1; 18–19)

Rugpjūčio 15 d. Dūkšto valsčiaus NKVD skyriaus duomenimis, 12 val. dienos „banditai“ iš miško pusės apšaudė miestelį padegamomis kulkomis. Užsidedę linų kombinatas, sudegė 25 namai. Šių įvykių amžininko Jono Taškūno liudijimu, linų apdirbimo fabrikėlį uždegė kvailiodami neblaivūs rusų kareiviai. (1; 5)

Rugpjūčio 15 d. Zarasų apskrities partijos komitetas pranešė, kad miškuose pasislėpė 25 Antalieptės valsčiaus gyventojai, o „su vokiečiais pabėgo“ – 7. Smalvų valsčiuje „su vokiečiais pabėgo“ 107 asmenys. Apskirtyje yra 263 ūkiai, kurių gyventojai pasitraukė arba slapstosi, visi jie yra „liaudies priešai“, todėl jų turtu naudojami kariuomenė savo reikalams.

Zarasų apskrities Kriaunėnų ir Milgedžių kaimų apylinkėse slapstosi maždaug 150 „baltaraiščių“ būrys. Stelmuzės apylinkėse Radzevičius sudarė 11 vyrų būrį, dar maždaug 25 „baltaraiščiai“ veikia palei Salaką, Nariūnų kaimo miškeliuose. (1; 22)

Rugpjūčio 16 d. Rokiškio apskrities NKVD skyriaus viršininkas informavo LSSR NKVD Kovos su banditizmu skyriaus viršininką pulkininką Slepniovą, kad rugpjūčio 11–16 d. Obelių valsčiuje sunaikinta 18 asmenų „gauja“. Tai esą buvę šauliai, organizavę piliečių areštus, šaudę žydus. (26; 12)

Tą pačią dieną NKVD–NKGB brigados viršininkas pulk. Galkin raportavo Maskvai apie išpuolį Zarasų kalėjime: „Maždaug 15 banditų, ginkluotų granatomis, šautuvais ir automatais, ketino sunaikinti milicininkus ir išlaisvinti laikomus

kalinius. Išpuolis atremtas, vienas banditas buvo sužeistas, metęs ginklą pabėgo. Tokių užpuolimų galimybė išlieka, nes milicijos labai mažai – vos 25 žmonės. Išpuoliui vadovavo Kazanovas. Zarasų apskrityje slapstosi 7 bandos su 150 banditų.“ (31; 5)

Rugpjūčio 17 d. Dar kartą apšaudytas Zarasų milicijos ir NKVD darbuotojų bendrabutis. Tą pačią dieną mokytojas Pranas Ramanauskas iš Pa-grandų kaimo paragino Stasį Dicevičių ir Emanuelį Šlepetį kurti partizanų būrį. (31; 5)

Rugpjūčio 18 d. Zarasų apskrities NKVD skyriaus viršininkas kreipėsi į Vilnių pagalbos: „Miškai nekošiami dėl jėgų stygiaus. Prašome atsiųsti tinkamesnį darbuotoją Kovos su banditizmu skyriaus linija, nes operatyviniam įgaliotiniui ltn. Jasinskui trūksta patirties.“

Rugpjūčio 19 d. Salako valsčiaus Ažvinčių kaime dvi merginos ir du kariai sudarinėjo mobilizuojamų vyrų sąrašus ir surašinėjo turtą. Vienas karys nušautas, kitas sužeistas. (1; 23)

Rugpjūčio 21 d. Siekiant ateityje išvengti partizanų išpuolių, parengiamas ir patvirtinamas LSSR NKVD Zarasų vidaus kalėjimo žiedinės gynybos planas. (1; 27)

Rugpjūčio 22 d. Zarasuose patrulis nakties metu sulaikė moteriškais drabužiais persirengusį Juozo Dudoriaus būrio žvalgą Daudžvardį. Tardomas nurodė būrio slapstymosi vietą Imbrado valsčiaus miške. Nuvažiavusi į vietą j. ltn. Gladčenko operatyvinė grupė susišaudė su partizanų sargybiniais ir sulaikė Kazanavičių. (1; 8)

Rugpjūčio 23 d. Zarasų apskrities NKVD skyrius pranešė apie padėtį apskrityje: „Per dvi dienas apskrityje sulaikyta 15 banditų ir vokiečių talkininkų. Naktį j rugpjūčio 22 d. Smalvų valsčiuje banditai apšaudė milicijos pastatą. Šaudymas truko maždaug 15 minučių, aukų nėra. Salako valsčiuje banditai apšaudė padegamomis kulkomis namus ir dvi klėtis. Pasiūsta į vietą seržanto Ovčnikovo ir operatyvinio įgaliotinio Kolesnikovo žvalgybinė-paieškos grupė nustatė, kad „lietuviai negesino gaisro ir nedavė tam reikalui kibirų.“ (1; 10–11)

Rugpjūčio 25 d. Dūkšto valsčiaus Ažėnų kaime milicininkai pastebėjo miško link einantį žmogų. Pašauktas nesustojo, į perspėjimą stoti nereagavo. Nušautas. (1, 11)

Šnipai pranešė, kad Imbrado valsčiuje veikę Jono Baravyko ir Juozo Durdoriaus būriai persikėlė į Latvijos miškus. Padėčiai išsiaiškinti pasiųsti agentai *Kuzakov* ir *Nazarenko*. Taip pat gauti duomenys apie Dusetų valsčiuje susikūrusį Mato Paškonio vadovaujamą būrį. Paimdrės kaime sulaikytas šio būrio narys Ignas Klibas. (1; 11–12)

Rugpjūčio 27 d. Zarasų apskrities NKGB viršininkas kpt. Slepniov rašė LSSR NKVD liaudies komisarui P. Bartašiūnui: „NKVD viršininkas Liutkus operatyviniu darbu neužsiima, juo nesidomi, visiškai neraštingas, Zarasų apskrityje dirbt nenori. Prašom jį atšaukti ir atsiųsti tinkamesnį. Prašau pratęst ltn. Gladčenko grupės veiklą Zarasų apskrityje.“ (1; 10)

Tą pačią dieną Imbrado valsč. NKVD kareiviai Čičirio ežero saloje sulaikė 6 asmenis. Du iš jų buvę vokiečių „policajai“, o kiti – šių artimieji. „Policajai“ suimti, o jų giminaičiai užverbuoti ir pasiųsti šnipinėti. (1; 16)

Rugpjūčio 28 d. Gauti duomenys apie 80 asmenų būrį, vadovaujamą Antano Streikaus.

Tą pačią dieną vidinis agentas *Lesnoj* pranešė: „Karo metais gyvenau Kamariškėse pas Šileikius. Trys jo sūnūs Albinas, Pranas ir Vytautas yra banditai, pirko ginklus iš latvių nacionalistų ir agitavo jaunimą burtis į gaują. Užėjus rusams visi išėjo bandon ir dalyvavo užpuolant Zarasų kalėjimą. Kitą dieną po apšaudymo, Šileikis – tėvas buvo Tiltiškių malūne ir papasakojo, kad jo sūnūs norėjo palcisti Zarasų kalėjimo kalinius. Šileikių gaują sudaro maždaug 400 žmonių.“ (1; 22)

Tą pačią dieną Salako valsč. Biržūnų kaime pas Matuševą, E. Šlepečio būrio partizanai susidūrė su kareiviais. Aukų išvengta, bet vyrai išsišifravo ir saugumo sumetimais apsiginklavo. Šis įvykis NKVD dokumentuose įvardijamas kaip E. Šlepečio būrio susikūrimo data.

Rugpjūčio 29 d. „NKVD kovinė grupė sulaikė 8 vengiančius mobilizacijos vyrus, juos nusiuntė į Zarasų mobilizacijos punktą. Vienas sulaikytųjų (Feliksas Burokas) paleistas su užduotimi. Milgedžių k. apsupta daržinė, kurioje rasta 10 vengiančių mobili-

zavimo asmenų. Jaska Valskys puolė milicininką Avdiejų Borunovą, norėdamas atimti ginklą, bet A. Borunovas, gindamasis, kulkosvaidžio serija Valskį užmušė.“ (1; 30)

Rugpjūčio 31 d. „6 asmenų kovinė grupė (4 milicininkai ir 2 karciviai) vežė Vaidminių kaime sulaikytą Cibulską, iš kurio paimtas šautuvas ir 2 granatos, taip pat besislapsčiusį nuo karo tarnybos Timofejų. Maždaug 16 val. šilėlyje tarp Maniuliškių ir Lygalaukių kaimų kovinę grupę iš trijų pusių apšaudė 30–40 asmenų gauja. Kovinė grupė užėmė žiedinę gynybą, o paskui perėjo puoliman, bet banditų neberado. Susišaudymas truko maždaug 20 minučių.

Mūsų nuostoliai: Antazavės valsčiaus milicijos įgaliotiniui Timofejvui Piotriui Michailovičiui sunkus sužeidimas į dešinį petį, dešinę ranką ir į dešinę krūtinės pusę, žemiau raktikaulio. Burunovui Stepanui – pataikyta į kaktą, dešinį skruostą ir į kairę ranką. Raudonarmiečiui Detočkin peršauta dešinės kojos blauzda ir kairė krūtinės pusė. Lengvai granatos skeveldra sužeistas Razgujev Alik, jam gydymo nereikia. Banditų nuostoliai: 2 banditai sunkiai sužeisti, vienas iš jų pilvan, o kitas – krūtinėn. Sužeistas kairėn rankon Cibulskas išbėgo, o Timofejus – nušautas. Tarp banditų atpažinome Feliksą Buroką. Sužeistiems kariams pagalbą suteikė sanitarijos instruktorius Demčenko. Jie nuvežti suteikti pirmai pagalbai į Zarasus, o bus gydomi Ukmergės ligoninėje.“ (1; 31)

Iš partizano Broniaus Bareikos, g. 1924 m., prisiminimų:

„Vieną kartą susekėm, kad milicija nuvažiavo kumpuoliškių areštuot, tai sakom: užkursim jiems pirtį. Iš Ramanausko krūmų persikėlėm į Maniuliškių šilėlį, Antanas Streikus-*Tamošiukas* pastatė sargybas: mane šilelio pradžioj – saugot nuo Sviliškių pusės, o prie Sipavičiaus namų ant kalno, kur visas Kumpuolių kelias kaip ant delno – Streikų Albiną. Laukiam valandą, jau popietis – nieko nėra. O man galvoj mintis sukasi, kad broga užraugta – reikia varyt. Pasakiau savo rūpestį *Tamošiukui*, sako: „Atiduok šautuvą (ne visi turėjom) ir eik daryt ką tau reikia. Apsieisim be tavęs. Gali būt, kad į Šniukštus nuvažiavo ir grįš per Volungius.“

Aš į namus parėjau, tik girdžiu: pykš, pykšt! Šilelio pusėj šaudosi. Galvoju: va, mūsiškiai davė į kailį skrebam. Gal po pusvalandžio atbėga vyrai visi uždusę, šaukia: „Kur Albinas!?“ Keikia jį paskutiniaisiais žodžiais: pasirodo jis skrebus pamatęs nebėgo vyrams pasakyt, bet išbėgo slėptis ir dar taip kerėplai, kad jį skrebai pamatė bėgant ir nujautė pavojų. Tai jie į Silėlį įvažiavo jau pasiruošę ginklus ir pirmi kirto į krūmus, kur laukė mūsiškiai. O jie batus nusiavę, nejaučia pavojaus – gi sargyboj Albinas pa-

liktas. Laimei, skrebai nematė kur šaudė, gal kuriam mūsiškiui padelkas nubraukė, o mūsiškiai nušovė leitenantą ir sugautą ruselį. Skrebai pajutę, kad čia ne juokai, metėsi iš šilelio į Sviliškes ir ten pasistatę kulkosvaidį serijom kapojo Šilelio pusėn.

Susinervino vyrai, kad Albinas juos taip pakišo, paskui apsiramino. *Tamošiukas* sako: „Blogai padarė, bet kai nėra pas mus nušautų, sužeistų, tai dovanokim, bet tegul jis man po akim nesimaišo.“ Nuo tada Albinas Streikus pradėjo slėptis ir nuo skrebų, ir nuo *Tamošiuko* vyrų.“ (91; 2–3)

Grįždami į Zarasus, kareiviai išliejo įmiršį nužudydami Joną Naprį iš Kumpuolių kaimo:

„Antazavės valsč. sulaikytas Jonas Naprys iš Kumpuolių, buvęs baltalietuvių partizanų būrio vadas ir „policajus“. Jis perduotas konvojui, vežusiam į Zarasų ligoninę sužeistus raudonarmiečius. Nuvažiavus 5 km nuo Antazavės, konvojus J. Naprį nušovė, lavoną išmetė ir pasiaiškino, kad šis bandęs pabėgti, nors jo rankos ir kojos buvo surištos. Konvojui vadovavo NKVD 4 diviz. 25 pulko raudonarmietis Razgujev.“ (1; 28)

Rugsėjo 1 d. Antazavės valsčiuje sulaikyti „baltalietuviai“ Stasys Urbanas iš Salinių kaimo, Ignas Paurys iš Butiškių kaimo ir Vincas Urbanas. Sulaikant paimtas automatinis šautuvas, 3 granatos ir 140 šovinių. (1; 115 atv.)

Rugsėjo 2 d. Zarasų apskrities NKVD skyrius sekėju užverbavo Antaną Aršvilą. Šis bandė įstoti į imbradiškių partizanų būrį, bet miškiniai jį greitai perkando ir primušę išvarė iš būrio. (1; 74)

Rugsėjo 3 d. Antazavės valsčiaus Maniuliškių ir Pailgių kaimų apylinkėse NKVD 4-os divizijos 25 šaulių pulko kariai ieškojo Antano Streikaus vadovaujamo būrio: „RPG Nr. 3., vadovaujama j. ltn. Denisovo, apic 12 val. atėjo prie pietinės ežero pakrantės. Ten ją apšaudė banditų sargybinis. Nušautas Dieninis Albinas, pas kurį rastas brauningas su 8 šoviniais, vokiškas šautuvas su 6 šoviniais ir vokiška granata. Per susirėmimą į apatinį žandikaulį sužeistas Konišev Jerofej, kuris pristatytas gydymo punktan.“ (1; 62)

Iš partizano Broniaus Bareikos, g. 1924 m., prisiminimų:

„Dvi dienos po susišaudymo Maniuliškių šilely, *Tamošiukas* – Streikus Antanas pasakė: „Vyrai, šiandien imsime Antazavę.“ Buvo Patiešymo atlydai Aleksandravė-

lėje, kurie nuo senybės sutapo su kažkokia starovierų švente, tai *Tamošiukas* galvojo, kad dauguma skrebų bus Aleksandravėlėje ir Antazavėj nebus pasipriešinimo. Buvo pasiūsti vyrai, kad sakytų rinktis Maniuliškių šilėly, galvota vakariuke žygiuot. Jau didžiama vyrų buvo suėję, kai pradėjo lyti. Pradėjo pilt kaip iš kibiro, liūtis baisi ir galo nesimato – dangus juodas. Keliai išplauti, tas žygis būt buvęs ir šlapias, ir purvinas. Streikus pasakė, kad Antazavės puolimą atidedam, eikit, vaikai, švęst.

Na ir kaip neit? Prieš dvi dienas skrebams įkretėm – jautėmės drąsūs. Dauguma buvom Aleksandravėlės parapijos, čia jau link vakaro, žmonės alaus pasidarę, švenčia, patraukė mus pas mergaites nueit – visgi atlaidai.

Nuėjom su Juozu Guogiu į Pailgius pas pažįstamas mergaites ir vakarojam. Gal po kokių dviejų valandų girdim – driokst kažkur netoli. Mes – iš gryčios ir Dieve duok kojas... Nežinojom, kas ten įvyko, girdim šaudymą, bet jau buvom išbėgę, bėgom neatsisukdami.

Kitą dieną pradėjau teirautis, žmonės papasakojo, kad kariuomenės pilna ir nušautas Albinas Dieninis. Dviese buvo apsistoję pas Izidorių Abarių (turėjo dvarelį centrá nusipirkęs, jo sūnus buvo kariuomenėn paimtas), gal kiek pabuvo su šeiminingais, o paskui nuėjo daržinėn miegot. Jau sutemus atėjo kareiviai, pradėjo tikrint nuo Abariaus namų. O vyrų tuo laiku jau miegota. Pradarė duris ir prožektorium pašvietę pamatė gulinčius Albiną Dieninį ir Petrą Mikitą. Gal liepė jiems išeit, tai Petras šveitė jų pusėn granatą ir pats – į kojas. Albinas nesusiorientavo ir metėsi tiesiai į kareivius, jį ir nukirto vietoj. Numetė prie I. Abariaus namų, ant akmenų krūvos. Petras Mikita išbėgo, Antazavės milicijos vado Koniševio broliui Jerofėjui dantis išdaužęs.“ (91; 3–4)

Rugsėjo 4 d. NKVD kariuomenės 25 ŠP motorizuotos dalys šukavo Antazavės valsčiaus miškus ir gyvenvietes. Ilgių ežero saloje sugavo „banditų žvalgą“ Petrą Streikų, Juozapą, o Duburaičio kaime sulaikyti Petras Merkys ir šaulys Stasys Kavolis.

J. ltn. Denisovo vadovaujama kovinė grupė Volungių kaime ieškojo Vlodo Dieninio. Jo nesuradus sulaikyti Albinas Vaitonis, Vladas Burokas ir paimtas įkaitu partizano tėvas Vaira.

Dvi kovinės grupės pasiūstos į Kumpuolių apylinkes sulaikyti mokytoją Praną Tamulionį, kuris esąs „idėjinis banditų vadas“. Apklausias P. Tamulionis paaiškino, kad karo metais teikė pagalbą sovietiniams partizanams. Partiniai darbuotojai tai patvirtino, todėl Tamulionis paleistas. Bradesiuose

dar sulaikyti Adolfas Gruodis, Domininkas Gruodis ir Jonas Kligys. Paleisti išgavus pažadą, kad prisistatysią mobilizacijos punktan. (1; 68–70)

Rugsėjo 4–8 d. NKVD kariuomenė toliau siautėjo Antazavės valsčiuje.

25 asmenų kovinė grupė, vadovaujama 25 ŠP kuopos vado lt. Maslovo ir rezervinė grupė Šelavės miško apylinkėse sulaikė Antaną Turką, Joną Turką, Bronių Paurį. Suimtas Izidorius Abarius, kurio sodyboje išvakarėse įvyko susišaudymas.

Grįžtant į Antazavę, Butiškių kaime padaryta „ablava“. Bandant pabėgti į abi kojas peršautas Alfonsas Vasiliauskas, o jo brolis Povilas išbėgo sužeistas. Pas A. Vasiliauską rastas naganas su šoviniais.

Rugsėjo 5 d. Antazavėn atvyko NKVD 36 pulko batalionas. Patikrinti Deksnės, Šelavės miškai, Volungių, Butiškių, Sviliškių kaimai ir jų apylinkės.

Rugsėjo 7 d. pašauti ir paimti nelaisvėn du vokiečių kareiviai. Sugautas „baltalietuvis“ Petras Mikita, o Rokiškio ligoninėje rastas sužeistas Povilas Vasiliauskas.

Rugsėjo 8 d. Ilgių ežero saloje rasti įtvirtinti apkasai ir bunkeris, įrengtas gyventi 40 žmonių. Į rytus nuo Ilgio ežero sulaikyti Janis Daudžvardis, Mykolas Kazlauskas, Adolfas Kišūnas, Antanas Paurys, Antanas Streikus, Pranas Lukošius, Povilas Lesmanavičius, Antanas Paulauskas ir Vainius. Iš viso sulaikyta 18 asmenų, iš kurių 12 paleista po patikrinimo. (1; 70–71)

Rugsėjo 7 d. Salako valsčiaus Jakėnų kaime sribai užėjo pas pamiškėje gyvenusį Antaną Juotką. Čia surado ir Petrą Gurkšnį, beruošiantį lentas bunkerio statybai. Nusivedę keliasdešimt metrų Petrą Gurkšnį nušovė, o Antaną Juotką (vadinamą Viktoriuku), įkalino Zarasuose. Išvežtas Vorkuton, mirė lageryje. (103; 2)

Tą pačią dieną Salako valsčiuje 30 kareivių, vadovaujamų Kovos su banditizmu poskyrio viršininko Tiuganovo, 5 valandą ryto apsupo Emanuelio Šlepečio būrio bunkerį Čigoniškių miške. Nušautas sargyboj stovėjęs Stasys Dicevičius, likusieji nespėjo išsiveržti į paviršių ir buvo susprogdinti granatomis. Žuvo Mykolas Biveinis, Vytautas Mažeika, Balys Jakutis, Henrikas Jakutis, Jonas Dicevičius, Vladas Dicevičius, Bronius Alekna, Stasys Dicevičius. Suimti Emanuelis Šlepetys, Balys Bikulčius, Henrikas Bikulčius (visi sužeisti) ir

Petras Gaidamavičius. Iš bunkerio paimta 10 šautuvų, 4 automatai, 1 rankinis kulkosvaidis, 30 granatų, 11 000 šovinių, kitas karinis turtas. Bunkeryje nemakvojo 6 partizanai. Kareivius atvedė agentas *Lesnoj* – Leonidas Zakrevskis, kilęs iš Tiltiškių kaimo. (1; 83, 88)

Rugsėjo 9 d. Obelių valsčiaus Stašeliškių kaime į Nikitos Arefjevo namų seklyčią įmesta vokiška granata. Tą pačią dieną įmesta granata ir į Lariono Arefjevo namus, sužeisti du raudonarmiečiai ir sproginimo bangos apsvaiginta Arefjevo duktė. (26; 13)

Rugsėjo 14 d. NKVD kariuomenė siautėjo Antazavės valsčiaus Pakačinių, Bradesių, Zaduojos, Pazaduojos ir Malatiškių kaimuose. Įkaitu paimtas Zidas Žideliūnas, mat ginkluotas slapstėsi jo sūnus Vytautas. Sulaikyti vengiantys mobilizacijos Tadas Kariniauskas, Julius Venslovas, sugautas Povilas Kazanavičius ir jo sūnūs Julius ir Petras iš Malatiškių, kurie „1941 m. šaudė raudonarmiečius ir žydus.“ Taip pat sulaikyta Povilo Kazanavičiaus žmona. (1; 71)

Rugsėjo 15 d. Antazavės valsč. Didėjos kaime sulaikyti Steponas ir Feliksas Burokai. Pastarasis rugpjūčio 29 d. buvo sugautas ir išleistas „su užduotim“, bet nuėjo pas miškinius ir dalyvavo apšaudant milicininkus ir kareivius Šelavės miške rugpjūčio 31 d. (1; 35)

Rugsėjo 17 d. Gautos žinios apie partizanų organizavimąsi Antalieptės ir Dusėtų valsč.: „Antalieptės valsč. vyko 200 ginkluotų banditų susirinkimas. Susirinkę politikuoja, dainuoja patriotines dainas ir šoka iki ryto. Į sovietų kariuomenę eiti net negalvoja. Rugsėjo 10 d. Bileišių vienkiemy vyko vakaruška, kurią saugojo ginkluoti banditai.“ (73; 23)

Tą pačią dieną iš Antazavės valsčiaus atšauktas 25 šaulių pulko 36 motorizuotas šaulių batalionas, nes „valsčius nuo banditizmo apraiškų išvalytas ir banditų judėjimas nepastebėtas.“ Nuo rugpjūčio 27 d. iki rugsėjo 17 d. apskrityje sulaikyta: „banditų“ – 20, vengiančių mobilizavimo kariuomenėn – 168. Iš sulaikytųjų 56 areštuoti, 7 perduoti NKGB, operatyviai naudojami – 9, perduoti kariniam komisariatui – 131, išvežti į lagerius – 4 ir paleisti į namus – 30. Per tą laiką užverbuota: agentais – 7, informatoriais – 15 asmenų.

Nušauta „banditų“ – 12, sužeista – 10, mirė nuo sužeidimų – 2. Kariuomenės nuostoliai: sužeisti 2 milicininkai ir 2 kareiviai. (1; 76)

Rugsėjo 20 d. Salako valsčiaus sribai, ieškodami šauktinių, Geibų kaime užklupo Bronių Šaukštelį ir Praną Račinską. Vyrų buvo ginkluoti, atsišaudydami sužeidė vieną sribą. Pasitraukę toliau nuo namų šie vyrai sudarė *Hu-berio* partizanų grupę. (83)

Rugsėjo 26 d. Antalieptės valsčiuje NKVD dalinio Nr. 31300 kariai, vadovaujami ltn. Devajevo, sulaukė 23 asmenis, tarp jų partizaną Praną Pamakštį. Būrio vadui Šutui pavyko išsigelbėti. (1; 83)

Rugsėjo 30 d. Dusetų valsčiuje NKVD kariuomenės 137 šaulių pulko kuopa, vadovaujama ltn. Samsonovo ir j. ltn. Sergadajevo sunaikino Jono Savicko vadovojamą būrį. Nukauti 2 partizanai (tarp jų ir vadas), sužeistas – 1, 14 partizanų paimta į nelaisvę. (1; 83)

Spalio 10 d. Rokiškio apskrities NKVD skyriaus duomenimis, Obelių valsčiuje veikia 3 rezistentų grupės. Pirmoji 15–20 asmenų grupė slepiasi Tumasonių kaimo apylinkėse ir esant reikalui pereina į Latviją. Turi ginkluotėje rankinį kulkosvaidį ir 8 šautuvus. Šiai grupei vadovauja Juozas Kuveikis, Alfredas Krankalis ir Petras Mažeikis. Jie užpuolė Arefjevus, Latvijos teritorijoje apšaudė mašinas. (26; 36)

Antroji grupė, vadovaujama Tomo Sabaliausko, veikia Baršėnų apylinkėse. Jie rugsėjo 22 d. nušovė karinio dalinio kapitoną. Trečia miškinų grupė veikia Baršėnų, Ščiurių ir Pakriaunio kaimų apylinkėse. „Apvalyti valsčiui nuo nacionalistų reikia bent 200–250 karių, iškrečiant miškus bei gyvenvietes. Yra 100 istrebitelių iš partinio aktyvo tarpo, bet jie neturi patirties ir niekam netinka.“ (26; 36)

Spalio 20 d. Saldutiškio valsčiaus Derviniškės kaime partizanų vadų susirinkime nutarta LLA partizanų Švenčionių, Utenos ir Zarasų apskričių vadu paskirti Leoną Viltų, iki apskrityse bus sukurti LLA štabai. Leonas Viltus 1945 m. sausio 9 d. suimtas Derviniškės kaime, gegužės 16 d. NKVD kariuomenės karo tribunolas jį nuteisė 10 metų pataisos darbų lagerio. (121)

Spalio 22 d. Obelių valsčiuje Tomo Sabaliausko būrys užpuolė Pakriaunio malūną aptarnaujantį dalinį Nr. 48360. Metė dvi granatas, susišaudė su sargybinu Kozlovu. (26; 61 atv.)

Spalio 25 d. Antalieptės valsčiaus Mikiškių kaime likviduota „pogrindžio organizacija“. Suimti: Antanas Latėnas, Alfonsas Šablinskas, Vincas Zabulis, Jonas Zabulis, Pranas Šablinskas, Jonas Kratukas, Antanas Zabulis. Kaip rašė kraštotyrininkas V. Indrašius, bylą fabrikuojant aktyviai dalyvavo stribas Alfonsas Rasimavičius: jis pranešė apie ginklų slėptuvę, dėl jo fantazijos. Antanas Latėnas tapo „bandos vadu“, o Alfonsas Šablinskas – pavaduotoju. Tardymų metu įtariamųjų ratas išsiplėtė iki 14 asmenų, vis dėlto kai kurie vyrai iškentėję kančias neprisipažino kenkę sovietų valdžiai. Mikiškių kaimo vyrus mirčiai išdavė ir gretimo Gaidelių kaimo gyventojas Balys Jermalavičius – NKVD agentas *Alkė*, įsidarbinęs Antalieptėje stribu. Už „banditų būrio“ likvidavimą paaukštintas – perkeltas darbui į Zarasų pasų stalą, o vėliau pasiūstas į MVD karininkų mokyklą. (124)

Tą pačią dieną Dusetų valsčiaus Mumeliškių kaime sugauti Petras Vadišius ir Leonas Vadišius iš Navikų, Jonas ir Stasys Matuliai iš Antazavės valsčiaus Kruopeliškio kaimo. NKVD dokumentuose rašoma, kad varant suimtuosius, P. Vadišius išsitraukęs naganą šovė į milicininką, bet atsakomais šūviais nukautas. Tuo pasinaudojęs pabėgo Stasys Matulis. Tardomi Jonas Matulis ir Leonas Vadišius paliudijo, kad būriui vadovavo P. Vadišius. (1; 96)

Tą pačią dieną Rokiškio apskrities VKP(b) komiteto sekretorius Kairelis pranešime LKP(b) CK sekretoriui A. Sniečkui „Apie banditizmo apraiškas Rokiškio apskrityje“ rašė: „Banditų grupės veikia kaip tik joms patinka. Banditų skaičius nuolat auga, nes apskrityje apie 3000 besislapstančių nuo karinės tarnybos. Didelis valstiečių procentas remia banditus, o aktyvas bijo važiuot į apylinkes. Reikia daugiau milicininkų, nes valsčiuose yra tikrai po 2 žmones, o reikėtų 10–15. Visą savo aktyvą laikome savo apsaugai, o praktiškas darbas kenčia.“ (65; 5)

Lapkričio 3 d. Dusetų valsčiaus Vozgėlių kaime partizanai sumušė mokytoją Sidorą Antanovą ir jo žmoną, liepta atsakyti sovietų siūlomos žemės. Tie patys partizanai apšaudė Dusetų valsčiaus milicijos poskyrio įgaliotinio Rutkovskio namus. (1; 109)

Lapkričio 7 d. Salako valsčiaus Jurgiškių kaime stribai nušovė bėgantį link miško Leonardą Kavoliuką, o jo brolių Petrą sulaukė ir uždarė į Salako daboklę. Betardydami mirtinai nukankino. (99; 2–3)

Iš Broniaus Pumpučio, g. 1922 m. Kiškelių k., prisiminimų:

„1944 m. lapkričio mėn. buvau sugautas kaip partizanas, kalėjau Salako stribyno rūsyje. Vakare sargybiniai įmetė vidun žmogų, labai sumuštą. Vyrai pradėjo šnabždėti, kad čia Kavoliukas, kalbėjo, kad jį mušė malkom. Paimta malka, kiek kirviu aptašyta rankai įsitvert ir tokiu medgaliu mušama. Rūsy nebuvo nei lovos, nei suolo, tik tokios, kaip durys, išimtos. Ant tų durų ir paguldėm šitą žmogų, aš atsiguliau šone. Nieko nekalbėjo, tik vaitojo. Ryte pabudom – jis nekruta. Pradėjom šaukt, kad kameroj žmogus negyvas. Atėjo daktaras Beitala, dar jam pulsą klauso. Koks ten pulsas gali būt, kai jau atšalęs? Ateina skrebas daktaro išleist, sako: „On povėsilia“ – būk tai pasikoręs. Kaip jis galėjo pasikart, jei jokios virvės nebuvo, gulėjo šalia mūsų? Tiesiog nurašė nuo savęs kaltę, o žmogus buvo per tardymą mušte užmuštas.“ (109; 3)

Lapkričio 10 d. Į Antazavės miškus iš Žemaitijos atvyko Tėvynės apsaugos rinktinės kovotojas Mykolas Kazanas. Šile surado jau įsikūrusius partizanus: brolius Petrą ir Bronių Galvonus iš Duburių kaimo, Leoną Dubinską iš Pakerių kaimo, Vladą Kuzmą iš Daugailių valsčiaus ir dar dvi dešimtis Antazavės ir Dusetų valsčių vyrų. M. Kazanas pasisakė turįs tėvo kapitono Afanasijaus Kazano įgaliojimus vadovauti steigiamai LLA Lokio rinktinei.

Iš partizano Juozo Puslio, g. 1911 m. Duburių k., prisiminimų:

„Vasarą miške buvome mažomis grupelėmis. Lapkričio pabaigoje susibūrėme į didesnę būrį. Pasirinkome Antazavės šile patogią vietą, prie ežeriuko (kad turėtume vandens), kalnelis, nedidelės pušaitės – gera maskuotė. Pasidarėme bunkerį. Būrį, kurį pavadino Aukštaičių kuopa, sudarė 40 vyrų. Iš žmonių gavome žinią, kad aleksandraviečių būrys nori susijungti su mūsų. Pastatėme antrą bunkerį, kurį sujungėme su pirmuoju. Dabar buvome apie 70 vyrų. Vėl sužinojome, kad nori prisijungti kriauniečių ir obeliečių grupės. Taigi reikėjo statyti trečią bunkerį, nes susibūrė apie 100 vyrų. Kadangi buvo beginklių – privalėjome ieškoti ginklų. Būrio vadu išrinkome Karo mokyklos aspirantą Mykolą Kazaną. Mūsų būrys dabar vadinosi – Vyties padalinio Lokio rinktinė. Slapyvardžių dar neturėjome, o maistu kiekvienas apsirūpindavo iš namų.“ (127; 182)

Lapkričio 11–13 d. Areštai Antazavės ir Imbrado valsčiuose. Suimti Bažlys ir Jeronimas Vaitoniai iš Piliakalnių kaimo, Petras Streikus iš Maniuliškių. (1; 115)

Lapkričio 12 d. Salako valsčiaus Valentiškių kaime partizanai nušovė aktyvistą Agurjaną Kožankovą. Įtariama, kad tai padarė partizanų Vlodo Blažūno, slapyvardžiu *Timošenka*, būrys. (1; 119 atv.)

Lapkričio 13 d. Rokiškio apskrities partijos komiteto sekretorius skundėsi VKP(b) CK: „Padėtis kasdien komplikuojasi. Valsčiuose tarybų valdžios kaip ir nėra, kasdien keliuose sulaikomi apylinkių pirmininkai, agentai ir kitas aktyvas. Mūsų apskrityje atsirado daugiau banditų todėl, kad NKVD kariuomenė perkošė Utenos ir Zarasų apskrities miškus. Kova savo jėgomis neįmanoma, prašome atsiųsti NKVD kariuomenę.“ (65; 5)

Lapkričio 15 d. Dusetų valsčiuje Mato Paškonio būrio vyrai nusiaubė apylinkės pirmininko Namarjano namus. Išeidami pagrasino: neatsisakysiąs pareigų – būsiąs po žeme. (1; 109 atv.)

Lapkričio 17 d. Rokiškio apskrities NKVD skyriaus informacija: „NKVD aparatas labai užterštas ryšiais su bandomis. Milicininkai dirba blogai, girtauja, palieka postus, dėl to pabėga sulaikytieji. Lapkričio 14 d. iš ligoninės pabėgo 3 banditai. Lapkričio 17 d. iš pirminio sulaikymo kameros (KPZ) pabėgo 7 sulaikytieji. Tichon Vorobjov leido išnešti „parašą“, šiuo pasinaudodami keli kaliniai jį nuginklavo ir sužeidė pagalbon atėjusį Ivaną Jakovlevą. Persekiojant 6 kaliniai nušauti, vienam pavyko pasislėpti. Iš mūsų pusės žuvo poskyrio milicijos viršininkas Balys Repšys, trys sužeisti, o NKVD 5 divizijos 26 pulko kuopos vadas vyr. ltn. Aleksej Sokolov mirė nuo sužeidimų.“ (26; 74)

Lapkričio 18 d. Agentas „Stankevičius“ operatyviniam darbuotojui Truchačovui pranešė: „Antazavės šile M. Kazanas, J. Gražys ir L. Dubinskas renka būrį. Škugų miške slepiasi vokiečių desantai, neseniai jie ėjo į Dusetų valsčių telkti tenykščių partizanų. Kalbama, kad lapkričio 20 d. Dusetose prasidėsiąs sukilimas prieš sovietų valdžią.“ (1; 122–123)

Lapkričio 19 d. Zarasų apskrities NKVD skyriaus duomenimis, apskrityje veikia 11 būrių su 245 partizanais, dar 632 slapstosi – vengia mobilizacijos. (1; 107)

Tą pačią dieną „miškan išbėgo Petras Kesylis. Buvo iškviestas į Zarasų NKVD skyrių, ilgai laukė priėmimo ir, matyt, išsigando, kad bus suintas. P. Kesylį užverbavome dar 1941 m., bet mus apgavo – užuot mums dirbęs, palaiko ryšius su miškiniais.“ (1; 125)

Lapkričio 26 d. Dusetų valsčiaus Eivenių kaime žuvo būrio vadas Pranas Bertašius. (1; 155)

Sulaikytas Antanas Šura iš Eivenių kaimo prisipažino esantis Balio Kazlausko-*Bijūno* būrio narys. Būrio sudėtis: Stasys Urbanas, Adolfas Palionis, Antanas Jusys, Jonas Markelis, Antanas Markelis, Vytautas Markelis, Jonas Šura, Povilas Bratiška ir Alfonsas Markelis – visi iš Eivenių k., Vytautas Barzda iš Skineikių kaimo, Bielinis iš Antazavės valsčiaus ir Petrašiūnas iš Voversių kaimo. (1; 196)

Lapkričio 28 d. Salako valsčiaus Baltabiržio kaime 60 kareivių ir 12 sribų sulaikė vengiančius mobilizavimo į kariuomenę Petrą Macijauską, Mykolą Kurpę, Petrą Aiduką. Sugauti Antano Juotkos būrio nariai Antanas Macijauskas ir Kazys Macijauskas, sulaikyti miškinų rėmėjai Jurgis, Vincas ir Nikodemus Macijauskai. Kaime surasti ginklai: šautuvas, 2 vokiškos granatos ir 20 šovinių. NKVD dokumentuose rašoma, kad operacija atlikta pagal Petro Kavoliuko iš Jurgiškės kaimo apklausos duomenis. (1; 154)

Gruodžio 1 d. Antazavės valsčiuje M. Kazano būrio 4 partizanai naktį atėjo į Duburaičio kaime gyvenančios Marfos Rybakovos sodybą. Padegę namus ir šaudydami į duris ir langus neleido išeiti viduje buvusiems žmonėms. Įvykio vieton atvykusi Zarasų apskrities Kovos su banditizmu skyriaus 20 karių grupė padegėjų jau nesurado. Netoli įvykio vietos rastas spausdintas raštelis: „Mirtis Lietuvos Tėvynės išdavikams! Šalin kruvinąją bolševizmą! Tėgyvuoja nepriklausoma Lietuva!“ Prie Rybakovos namų pasaloje palikti du kareiviai ir istrebiteliai Stepan Borunov ir Jerofej Konišev. (1; 172–172 atv.)

Gruodžio 2 d. Antazavės valsčiuje M. Kazano būrio partizanai įvykdė „sviesto paėmimo akciją.“

15 vyrų sulaukė į Zarasus vykstančias dvi pastotes su 100 kg sviesto. Pasukę arklius miškan, iškrovė krovinį ir pastotininkams davė kvitus, kad konfiskuota partizanų nauda. Apie vežamą sviestą partizanams pasakė Ignas Girčys, sužinojęs tai iš Antazavės pieninėje dirbusios sesers. (1; 172 atv.)

Gruodžio 3 d. Salako valsčiaus partizanų grupė, vadovaujama P. Račinsko-*Drugelio*, antrą kartą užpuolė rusišką Biržiniškių kaimą, kur gyveno aktyvistai Pachomovai. Šį kartą be pasipriešinimo atėmė 3 šautuvus ir 500 šovinių. (83)

Gruodžio 4 d. NKVD viršininkas Čiulkovas, pasitelkęs kareivius ir 10 sribų, valė Salako valsčių nuo Juotkos būrio „banditų“. Suimtas 21 asmuo, vienas nukautas, tai esąs Petras Juotka iš Jakėnų k. Priešui teko kareiviška virtuvė, arklys su pakinktais, 5 granatos, 2 šautuvai. Pasak Čiulkovo, po šios operacijos Juotkos būryje liko tik 7–8 žmonės. (1; 163)

Gruodžio 5 d. Salako valsčiuje, Ažvinčių girioje, susirinko anksčiau savarankiškai miškeliuose veikę partizanų grupės: Vlodo Blažūno (Vyželių ir Tolimėnų kaimų), Juozo Rūko (Želmeniškės kaimo), Antano Gruslio (Sabaliskių, Laukstėnių, Užsienio kaimų), Broniaus Šaukštelio (Ažėnų, Sodžiūnų, Geibų kaimų) bei Kazimiero Bubulio ir Jono Čičelio (Garbsių, Ažvinčių, Trakų kaimų). Būrio vadu, bendru sutarimu, tapo puskarininkis, pasienio policijos Didžiasalio baro policininkas Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis*, iš Želmeniškės k., pavaduotojai – Povilas Butrimas-*Strausas* iš Jakėnų k. ir Leonas Račkauskas-*Ešėrys* iš Smalvų valsč. Mikalavo k.

Jungtinis būrys įrengė tris žiemojimo stovyklas: „Vilniaus“, „Kauno“ ir „Plačiosios“. Kiekvienoje žiemojimo stovykloje įrengti 3–5 bunkeriai, apskaičiuoti gyventi po 15–20 žmonių kiekviename.

Tą pačią dieną Rokiškio apskrities NKVD viršininkas paskelbė kreipimąsi į apskrities gyventojus. Raginama iki 1944 12 17 išeiti iš miškų ir partizanų būrių, antraip bus taikomos didžiausios baudmės, net iki ištėmimo iš Lietuvos į Sibirą. (26; 116)

Gruodžio 6 d. Į Antazavės šilą atėjo 10–12 asmenų Dusetų partizanų būrys, vadovaujamas Izidoriaus Atkočiūno ir Juozo Lašo iš Padustėlio kaimo. Prisijungė prie Šile veikiančio Mykolo Kazano būrio. (61; 26–26 atv.)

Gruodžio 8 d. Dusetų valsčiuje vidiniam agentui *Berniūn* išdavus, kariuomenė Baraukos miške sunaikino du B. Kazlausko būrio bunkerius. Žuvo 6 partizanai, tarp kurių atpažinti Antanas Markelis, Antanas Gasys, Mykolas Šura, Lionginas Šura. Sulaikytas Vincas Pravoravičius iš Dusetų. Priešui teko partizanų ginklai: 8 šautuvai, 1 automatas ir 24 granatos. (1; 93)

Tą pačią dieną kariuomenė sunaikino Antalieptės valsčiaus Ilgamiškio miške veikusį 24 partizanų būrį, vadovaujamą Adolfo Slapšinsko-*Eimučio* iš Bikūnų. Per susirėmimą su kareiviais 6 partizanai žuvo, tarp jų ir vadas, suimta 11 partizanų. Išsigelbėjo tik 6 vyrai. (1; 94)

Gruodžio 10 d. Tauragnų valsčiaus Sėlės (tarm. Sėlos) kaime NKVD kareiviai sudegino Antano Ivanausko sodybą (slapstėsi jo sūnus Bronius, vėliau tapęs partizanu), jo kaimyno, taip pat Antano Ivanausko ir Juozo Šimkūno trobesius. Nušovė Kazį Biveinį (16 metų amžiaus), Povilą Mačiulį (50 metų amžiaus), išsivedė Alfonsą Ūdrą. Jačiūniškių kaime sudegino Jono Šimkūno ir Mykolo Gaidelio trobas, gaisre žuvo pastarojo sūnus – invalidas Antanas Gaidelis. (132; 70)

Gruodžio 12 d. Saldutiškio valsčiaus Šiliniškių kaime NKVD kariuomenė dūmais paleido Kristupo Valiuko, Vlado Gaižučio, Juozo Kindurio, Silvos Žigo, Juozo Gaižučio sodybas. Nušovė Kazio Gaižučio sūnus Juozą ir Adolfą, Vlado Gaižučio sūnų Bernardą. Paliko sveikus tik malūnininko Valiuko trobesius, mat jis, baudėjų spaudžiamas, atpažino nušautus kaimynus. (132; 63)

Tą pačią dieną Saldutiškio valsčiuje Mykolo Vilučio – *Klevo* partizanų kuopa užtvėrė kelią NKVD kariuomenei, vykstančiai iš Linkmenų į Kirdeikius. Partizanai, įsitvirtinę Obelių kalne, sutelkta 12-os kulkosvaidžių ugnim privertė kariuomenę trauktis. (121)

Gruodžio 15 d. Į Antazavės šilą, spaudžiamas kariuomenės, persikėlė Tomo Sabaliausko ir Balio Bislio vadovaujamas Kriaunų partizanų būrys, iš viso 14 vyrų. Vyties kuopos partizanų skaičius pasiekė 73. Kuopos vadas Mykolas Kazanas-*Siaubas* visus partizanus prisaikdino LLA priesaika. Vladas Kuzma-*Bocmanas* mašinėle atspausdino pagrindžio laikraščelio „Laisvė ir nepriklausomybė“ pirmąjį numerį. Planuota laikraščelį leisti 20–30 egz. tiražu, jame skelbti pranešimus iš užsienio ir raginti gyventojus padėti parti-

zanams. Bendromis jėgomis įtvirtinta stovykla: iškastas štabo bunkeris, įtvirtintos kulkosvaidžių ugnivietės. (71; 47–49)

Gruodžio 18 d. Išdavus buvusiam partizanui – šnipui *Kučinskui*, Dusetų valsčiaus Trakelio miške kariuomenė surado du B. Kazlausko būrio bunkerius. Į siūlymus pasiduoti partizanai atsakė šūviais. Visi penki miškiniai nukauti, tarp žuvusių atpažinti Bronius Čiegis, Norba Pūras, Jonas Martinskas, Antanas Pūras. Iš viso būrio liko tik vadas Balys Kazlauskas, kuris pasitraukė pas Jūžintų valsčiaus partizanus. (31; 94)

Tą pačią dieną Zarasų apskrities VKP(b) komitetas paštu gavo Lietuvos Laisvės armijos štabo įsakymą Nr. 13. Jame reikalaujama nutraukti kovą su partizanais, dezertyrais bei vengiančiais mobilizacijos asmenimis, „neliesti jų šeimų, maisto produktų ir samagono.“ Priešingu atveju pagrasinta už vieną nukentėjusią lietuvių šeimą nubausti 10 aktyvistų šeimų. (73; 99)

Gruodžio 23 d. M. Kazano kuopos 10 partizanų, Janaudžio vadovaujami, vyko į Degučių valsčių užmegzti ryšio su Antalieptės ir Daugailių valsčiaus būriais. Dėl tenykščių ryšininkų arešto ir kariuomenės siautimų susitikimui neįvykus, partizanai patraukė atgal.

Kitą dieną, grįždami atgal, užsuko į Dusetų valsčiaus Vainiūnų kaimą pasiimti maisto ir pavalgyti Kūčių vakarienės. Pataikė ant kaime pasalavusių stribų: žuvo partizanas Jonas Makarskas, sužeistas Jonas Bislys. Nuo granatos sprogo užsidedę trobesiai, kaime kilo gaisras. (71; 49–51)

Gruodžio 24 d. NKVD–NKGB operatyvinės grupės viršininkas Figuras rašė apie mobilizacijos į sovietų kariuomenę problemas: „Jaunimas kariuomenėn neina, klastoja dokumentus, sendinasi ir jauninasi, specialiai apskrečia niežais ir tokių asmenų sąskaita auga bandos. Zarasų apskrityje, lyginant su kitomis apskritimis, mobilizacija vykdoma gana neblogai, komisiją praėjo apie 80 % asmenų. Tai paaiškinama ne geru mobilizacijos darbu, o tuo, kad daug rusų, kurie visi eina į kariuomenę. Lietuviai slapstosi.“ (1; 195)

Gruodžio 27 d. „137 šaulių pulko kariuomenės dalys, vadovaujamos NKGB operatyvinio įgaliotinio j. ltn. Telegin ir štabo viršininko pavaduotojo vyr. ltn. Gvozдовskij, Tauragnų valsčiuje per Stuglių, Bajorų, Kaboriškės ir Musteikių kaimus per-

sekiojo LLA Tigro rinktinės kuopą. Nacionalistų būrys gruodžio 27–28 d. naktį atėjo į Salako valsčiaus Miškiniškių kaimą. Kariuomenės grupė apsupo sodybą ir parcielavo banditus pasiduoti. Į siūlymus pasiduoti banditai atsakė kulkosvaidžių šūviais. Užsidegus namui, 5 banditai iššoko laukan ir buvo nukauti, o kiti 12 sudegę sodyboje. Gaisro metu sproginėjo šaudmenys.“ (34; 195)

Iš partizano Jono Lissausko-*Žilvičio*, g. 1920 m., prisiminimų:

„Mes iš karto didelėсна bandosna nėjom, turėjom miške bunkerį pasidarę ir su draugu Jonu Uboniu gyvenom. Nesinorėjo per žmones eit, jeigu tik mėnesį nepasirodysi, paskui pereik – bobos šiur, šiur – Jonai vaikšto. Niekur nėjom, maisto atsinešam ir gana. Galvojom, kad Amerika mus greit išvaduos. Paskiau pritrūkom maisto, eisma namo parsinešt.

Mes cinam, o pakely draugų pulkas tokių pačių kaip ir mes. Sustoję stovi, ugnį kūrena, o jau kariuomenė ir stribai apie Minčią ir Tauragnus cina per miškus. Na kas mums daryt? Kur mums dėtis? Namo – neišeina. Laukuos? Ten irgi gali būt pilna kareivių. Eit tan pačian bunkerin vėl baisu, vejodavo dažnai, su šunim vaikščiodavo.

Einam toliau, pakeliui prisijungė draugų – jau didelis mūsų pulkas. Dauguma nevietiniai, nematyti. Vadas Jonas Stundžia-*Svajūnas* mus veda, vyrai aplink jį bajavi. Nuėjom Pautenin, 4 km. nuo Utenos, bažnytikaimis Biliakiemis.

Buvo Kalėdos, aplink bažnyčią matėsi žmonės. Apsistojom trijose trobose. Mūsų – trys skyriai, skyrininkas puskarininkis nuo Stelmuzės (jo sesuo buvo į Toli-mėnus nutekėjus). Geras vyras, mokėjo vokiškai susikalbėt, jis buvo Jono Stundžios pavaduotojas.

Ten bebūnant pranešė, kad kariuomenė atgal grįžta. Sugrįžt atgal – kelio perdaug, pernakt nenucisim iš karto. Tai mes Kalvių kaime apsistojom ir pernakvojė galvojom vėl žengt miškan. Ryte rėkia sargybinis: „Pavojus, kelkitės!“ O mums gerai, net kojų nesiavėm. Jau šaudo į namus, o mums nēr ką daryt: jeigu šaudysim, tai ir jie šaudys ir dar žmones sudegins. Vadas Stundžia šaukia, kad reikia laikytis, iš Kalvių juos išmušt. Jie iš kulkosvaidžių duoda, kulkos lekia kaip lietus lyja.

Aš kaip netarnavęs – žalias žmogus, bėgantį mane ir peršovė per plaučius. Tik parūko frenčiaus vata. Ai, dabar man vėl pergyvenimas, kaip iš čia išeit. Kurie sveiki – nudundėjo, likau vienas.

Mane užėjo vokitis. Su mumis bandoj buvo, rusus puolančius dar priturėjo. Jis paėmė mane panešt. Drąsus – kiti bėga, lekia, o jisai žingsniukais ramiai cina. Mane neša, bet paėmė blogai: plaučiai peršauti, kraujas per burną bėga, o žmogus – ne

pagalys, nešt nepatogu. Parodžiau ranka vokiečiui, kad mane mestų ir pats gelbėtusi, man vis tiek gyvenimo nebėr.

Paliko mane vieną ir einu kaip galiu. Galvojau, kad reiks mirt. Pasėdėjau kiek, vėl aikyse prašvito ir vėl einu. Reikia eit – vejasi, prilaikė juos vokiečiai, tai nelekia, kaip pirmai.

Prieinu – prastas nameliukas, dar kraujo matosi ant sniego, kiaulė pjauta. Neisiu, galvoju, čia gal koks komunistas gyvena. Tolėliau paeinu – namas didelis, pjauto medžio. Užeinu, paprašau: „Gal galima prisiglaust?“ Moteris kalba: „Mums sakė, kad yra partizanas persautas, reikia važiuot paimt, bet kur važiuosi, kai toks šaudymas. Baisu.“ Sakau: „Nesirūpinkit, čia aš, jau nebereikės jums važiuot.“ „Na, tai kad nori gulkis laškon.“ Sakau moteriai, kad laškon man nepatogu, kareiviai cina, ieško, suras. Tada man duris atidarė kamaron, kur buvo aruodai, sudėti kažkokie kubilai. Atsiguliu už tų kubilų, aruodų, o šalta buvo, pačios Kalėdos. Bobelė atnešė pagalvę – gulėk. Šitaip begulint girdžiu, kad skrebai ateina: „Gdie bielyj partizan – bandit!“ O moteris su vaiku mažučiu ant rankų, galvojau, kad jai nervai neišlaikys ir sakys – pasiimkit! Bet ne, girdžiu, kad ginasi, kad nieko nēr. Strebas tik duris pradarė, kerziniu čebatu vidun čiaukšt – nēr nieko. Duris plyst ir uždarė. Išėjo.

Girdžiu – šeimyna džiaugias, kad manęs nerado. Bobelė kalba: „Ai, ai, gi tavo čebatai matėsi.“ Gal skrebas pagalvojo, kad čebatai guli numesti, ten nelabai švaru buvo.

Tada labai sušalau, buvo Kalėdų laikas. Atidarau duris – ant pečiaus užlipimas. Senelė tokia labai sena, stora kaip kalnas ant pečiaus guli. Sakau: „Senele, priimk ant pečiaus sušilt. Tu prie krašto atsigulk, o aš – už tavęs.“ Ten kaldrų visokių pridėta, pu-faiškių, niekas nematys, kad yra žmogus. Matau, kad ji labai nenori, galvoja, kad tuoj numirsiu. Sakau: „Nebijok, senele, nenumirsiu, tu tiktai gulėk ant krašto.“ Atsiguliu, kažin kas muša langan – skrebas kelio klausia. Pasakė jam kelią, tas net nėjo vidun.

Kelias dienas pragulėjau ir brolis į namus atsivežė.“ (104; 2–4)

Iš Broniaus Žilėno, g. 1933 m., prisiminimų:

„Kai Kalviuose J. Stunžios būrį išblaškė, tada kareiviai paėmė vieną partizaną ir jį vedžiojosi per vietas kur miškiniai užsibūna. Šitaip atvedė į Miškiniškių kaimą, tas išdavikas atvedė į mūsų namus ir pirštu mano tėvą – Kazimierą Žilėną. Tėvui buvo liepta vest pas Kazimierą Dijoką, mat to išdaviko buvo pasakyta, kad ten turi susirinkti iš Kalvių k. išmušti partizanai. Stribai mano tėvą nusivarė prie Dijoko klojimo, visokiais būdais kankindami nužudė, o po to įmetė į klojimą ir uždegė.“ (116; 1)

Iš ryšininkės Elenos Žilėnaitės-Šešiapūdės, g. 1929 m., prisiminimų:

„Atbėgo jie apie 11 val. vakaro, labai sušilę, pavargę, sukaitę nuo bėgimo. Paprašė duot gert vandens, tarp savęs kalbėdami, kad yra nušautų ir sužeistų. Minėjo Joną Lisauską iš Tolimėnų, o kitų neprisimenu, nes minėjo slapyvardžiais. Aš jiems daviau valgyt, vos tik spėjus pavalgyt išgirdau šaukiant, kad supa namus.

Užbėgau ant aukšto ir pasislėpiau viršuj. Išgirdau, kad skrebai daužo langus, tada partizanai metė laukan pro duris granatą – priplojo skrebus prie žemės ir leidosi bėgti. Daug tada išbėgo. Užsidedė namai, aš nušliaužiau žemyn, nes liepsna jau degino rūbus ir plaukus. Nusimečiau degančius rūbus ir atsiklaupiau kampan. Pamačiau, kaip rankas pakėlęs laukan išėjo Povilas Gurkšnys. Šitą bernioką skrebai pasiguldė ant žemės ir nušovė. Pamačiusi kas jam atsitiko, pagalvojau, kad geriau sudegt, negu pakliūt į skrebų rankas gyvai.

Gal būčiau ir sudegus, bet pasitaikė proga pabėgt. Namui degant iš viršaus krito žarijos – skrebai atsitraukė. Papūtė vėjas ir pavarė dūmus pažeme, tuo momentu aš, jau visa apdegusi, išbėgau iš degančio namo. Kas atsitiko su šeimninuku Kazimieru Dijoku ir su viduj likusiais partizanais aš nežinojau. Žinojau tik, kad išbėgo Alfonsas Kliukas iš Apkartų kaimo.“

Gruodžio 28 d. Antazavės valsč. įvyko istorinis Šilo mūšis. Partizanai gerai įsitvirtino stovyklą ir, nepaisant gausesnių priešų jėgų, sugebėjo išvengti didesnių nuostolių ir tvarkingai atsitraukti. Žuvo Jonas Kairys, lengvai sužeisti rinktinės vadas Mykolas Kazanas ir vokiečių sanitarijos tarnybos leitenantas Heino Nave. Okupantai (jų pačių duomenimis) neteko vieno kareivio ir vieno stribo.

Iš Zarasų apskr. NKVD skyriaus pažymos apie Šilo mūšį:

„Antazavės valsč. OBB įgaliotinis Jasinskas į Šilą pasiuntė žvalgų grupę – 15 istrebitelių. Kartuėjo ir kovinė grupė – 35 kariai iš NKVD 36 šaulių pulko 2 bataliono kuopos, vadovaujami ltn. Ivkin. Prieš šią operaciją parengtos 3 pasalos su kulkosvaidžių lizdais.

Žvalgybos metu surasta įtvirtinta žiedinei gynybai banditų stovykla. Operacijai vadovavęs ltn. Ivkin pasiuntė Antazavėn kurjerį, kad pakviestų pagalbą iš Zarasų. Pastiprinimo atsiuntė 15 karių, o kuopos vadas ltn. Naivyšnikovas atvyko tik 15 val. Jis atsivedė tik 18 karių. Su šiomis jėgomis bandyta pulti stovyklą, bet miškiniai smarkia

ugnimi kareivių neprisileido. Tada pasiūstas kurjeris į Dusetas, kad atvežtų minosvaidžius. Minosvaidžius pristatė tik 17 val. Kartu atvyko Dusetose buvęs NKVD 4-os divizijos vado pavaduotojas pulk. Solomatin ir divizijos operatyvininkas pulk. Kraskov. Puolimas atnaujintas tik 20 val., banditų stovykla paimta be mūšio, bet ji jau rasta tuščia, banditai išėję. Bunkeriuose rasta rašomoji mašinėlė, radijas, virš 1000 šovinių, vienas šautuvas ir užmuštas banditas. Operacijos metu žuvo vienas istrebitelis ir sužeistas vienas kareivis. Dėl operacijos žlugimo kalti tik leitenantai Naivyšnikov ir Ivkin, kurie, užuot puolę banditų stovyklą, siuntinėjo pagalbos prašymus ir tokiu būdu uždelsė laiką iki nakties. Nustatyta, kad kautynėse dalyvavo banda iš 43 banditų, ginkluota 3 kulkosvaidžiais, 10 automatų ir iki 30 šautuvų. Tris dienas trukęs banditų persekiojimas buvo nerezultatyvus.“ (31; 99–101)

Gruodžio 30 d. Zarasų apskrities NKVD skyrius pranešė, kad per mėnesį suimti 152 žmonės, iš kurių 105 – „banditai“, dar 36 „banditai“ nušauti. Sulaikyti 148 vengiantys karo tarnybos asmenys, iš jų vienas nušautas ir 7 suimti. (31; 92)

Gruodžio 31 d. Naujų metų naktį Salako valsčiaus Naubėnų kaime Leokadija Kavoliukienė su dukterim Gėne kapeliuose palaidojo Miškiniškėse žuvusius Joną ir Povilą Kavoliukus. Pokario metais žuvo keturi broliai Kavoliukai. (99; 2)

1945 metai

Sausio 2 d. Zarasų apskrities VKP(b) antrasis sekretorius Ivan Kulibabin laiške VKP(b) CK skundėsi, kad apskrities „inteligentija persunkta nacionalizmu, laikosi fašistinės orientacijos.“ (74; 2)

Sausio 3 d. Imbrado valsčiaus partizanai apšaudė pašto skyrių, sužeidė pašto viršininko žmoną Adelę Skindaravičienę. Įvykio vieton atsiųsta ltn. Stepano Sergadajevu vadovaujama kovinė grupė partizanus persekiojo 12 kilometrų. Nušautas būrio vadas Juozas Šeštokas iš Kiviškių kaimo, sulaiykti Steponas Stunžėnas iš Kiviškių ir Julius Smalinskas iš Obelių valsčiaus. Apskrities NKVD viršininkas pagyrė operacijoje pasižymėjusius sribų vadą Vasilijų Atajevą, leitenantą Sergadajevą ir milicininką Ovčnikovą. (39; 8–9)

Sausio 8 d. Brolių Gražių bei Vlodo Kuzmos vadovaujama Vyties kuopos 15 partizanų grupė išžygiavo užmegzti ryšio su Žaliojoje girioje veikiančiais partizanais. Netoli tikslo sužinota apie girioje vykstančius miškų valymus, būrių išblaškymą ir gausias partizanų aukas. Įvertinę padėtį, kad tokiomis sąlygomis nepavyks susisiekti su tenykščiais partizanais, M. Kazano kuopos vyrai pasuko atgal – į Antazavės šilą. Sausio 7 d. išvargę vyrai sustojo poilsio Kriaunų valsčiaus Baršėnų kaime.

Iš partizano Juozo Palivono, g. 1925 m., prisiminimų:

„Pasiekėme Baršėnų kaimą, ramu. Nuėjome pas mamą Oną Palivonienę, ji gyveno su dviem mažesniais broliukais – dvynukais Jonu ir Petriuku. Atėjom paryčiais, dieną eiti nebuvo kur, pasilikom dienoti. Reikėjo gerai pailsėti. Kiauliukas buvo papjautas, tai mama pradėjo gaminti valgyt. Vyrai pasiprašė, kad mama priimtų juos pagyventi, likome dar vienai dienai.

Nuo mūsų namų kokie 100 metrų eina kelias į Kriaunas. Kitą dieną sargybinis pamatė, kad važiuoja mašina pilna kareivių ir suka link kaimo. Vyrai greitai apsirengė ir susiruošė išeiti, broliukams sakau: „Renkitės, eisite su mumis.“ Pasilikom viduje tik sena mūsų motina.

Aš pasiūliau vyrams kol nevėlu po vieną – po du atsargiai išeiti iš namų, ir slinkti Sartų ežero pakraščiu, palei medžius ir krūmus, pereinant į gretimus kaimus susimaišyti su žmonėmis, kad nebūtume grupėje. Ginklus sukaišiot į kokias skylės, kad nebūt ginkluotiems, taip gal išliksime gyvi. Netoliese buvo Ščiurių ir Vizgarių kaimai, bet broliai Gražiai užgynė – turim laikytis ginkluoti ir visi kartu.

Išėjome, vyrai nusprendė kirsti ežerą, o mes su Vladu Kuzma ir vienu iš brolių Gražių bandėm pereiti mažu lanku – link Bradesių. Nuo kalniuko kareiviai pamatė – pradėjo šaudyti – mes metėmės per ežerą, laimingai pasiekėme Bradesių pusę. Prie pat miško sukniubo mano palydovas Gražys – kulka peršovė jam kojas, o kitos kulkos jį jau visai pribaižė.

Tuo metu mano broliukai metėsi per ežerą – visai į kitą pusę. Kareiviai, matydami, kad jie dar vaikai, pradėjo šaukti: „Dieti, niebegite, malčiki ostanovitesj!“ („Stokit, vaikai, nebėkite“). Laimės reikalas, bet ar patys kareiviai, ar karininkų įsakyti nešaudė į broliukus, jie laimingai išbėgo. Kartu su jais išbėgo ir buvęs Kriaunų pašto viršininkas Tomas Sabaliauskas. Tikra laimė, kad kareiviai į juos nešaudė, nes nušaut buvo visai paprasta. Mus traukiantis per ežerą taip pat galėjo nesunkiai nušaut, pralėkė

pro šalį rogės su kareiviais, jie į mus nešaudė, mes į juos – taip pat. Matyt norėjo mus paimt gyvus.

Mes perėję ežerą pradėjome galvot, kur dėtis toliau. Nusprendėm brautis į Antazavės šilą, link senųjų bunkerių. Užėjom į Velikuškes – troboje nicko nėra, arklys stovi pakinkytas, bet nėra vadelių, žmogus vadeles paslėpė, kad mes arklio nepavogtume. Tuomet patraukėm šilo pusėn. Link šilo visas kelias užsnigtas, tik vieno žmogaus eita, pėdos likę. Su Vladu Kuzma žingsnis į žingsnį, pėda į pėdą, nuėjome į miško gilumą. Giliau paėję pasukome už eglių ir pasirengėm esant reikalui priešintis. Pasirodo mūsų atsargos priemonės nebuvo beprasmės, nes išgirdom kažką einant. Pamačiau, kad paskui tas pėdas seka 4 kareiviai. Aš turėjau kulkosvaidį, o Kuzma – karabiną, tai galėjom nušaut tuos kareivius, bet susirodėm pirštais, kad praleisim, jei nepastebės mūsų. Taip ir buvo. Jie praėjo pro mus, greitai pamatėm, kad iš paskos eina dar 8 kareiviai. Taigi teisingai padarėm, kad nešaudėm – būtume gyvi iš to neištrūkė. Jie nuėjo link bunkerių. Mes nusprendėme nebeieškoti savųjų, bet geriau slapstyti iki pavasario.“ (107; 2–3)

Mūšyje ant Sartų ežero prie Baršėnų kaimo žuvo partizanai: Antanas Puslys, Vilius Zablackas, Vytautas Zablackas, Jonas Gražys, Jonas Zarakauskas, Jonas Kokinas, Bronius Vaikutis.

Kitame ežero krante, netoli Bradesių kaimo (kitur nurodoma, kad ties Velikuškių kaimu) žuvo Antanas Gražys. Iš grupės gyvi liko tik trys kovotojai, taip pat du vyrai, atsiskykę kelios valandos prieš mūšį.

Sausio 28 d. Salako valsčiuje sulaikytas partizanas Silva Dieninis iš Vyželių: „Tardymo metu jis prisipažino, kad kaimynai Petras Rakita ir Antanas Garbšys esą banditai, ir jis pažadėjęs duoti jiems rankinį kulkosvaidį. S. Dieninis sutiko mums talkinti išduodamas gaują, nustatyti bunkerių vietas ir pakišti banditus po operatyviniu smūgiu. Jis noriai užsiverbavo, pažadėjęs įvykdyti mūsų uždavinį. Pasakė, kad įkaitu už save palieka keturis šeimos narius ir turtą. Dieniniai turtingi, turi 22 ha žemės, 2 arklius, 3 karves ir 4 kiaules.“ (39; 18)

Paleistas iš sribyno rūšio S. Dieninis pasislėpė nuo saugumiečių. Pas tetą Rokėnų kaime apsigyęs tardymuose padarytas žaizdas, pasitraukė į Tau-ragnų valsčiuje veikusių partizanų būrį. Partizanavo slapyvardžiu *Atas*, žuvo 1945 m. spalio 4 d. (kitur nurodoma – spalio 6 d.) raiste netoli Gatelių.

Sausio 29 d. Tauragnų sribai ties Vaidziušų kaimu ant Balosiuko ežero peršovė bėgančius brolius Praną ir Algirdą Aškinius. Kelias dienas pasikankinę, nuo sužeidimų mirė. Matydami kruvinus jaunuolius, sribai gailėjosi, mat galvojo, kad šaudo į „banditus“. (115; 2)

Vasario 10 d. Saldutiškio valsčiaus Kemėšio kaime kareiviai nušovė Mečį Skurskį, Kazį Samsoną iš Kemėšio kaimo ir jo svainį Petrą Ubonį iš Salako valsčiaus Tolimėnų kaimo. Dokumentuose užrašė, kad likvidavę Krinicko būrio partizanus, bet iš tiesų vyrai tik slapstėsi rūsyje, kur ir buvo užpulti. Leido kapinėse laidoti tik Kazį Samsoną, mat žuvusiojo sesuo Liuda pripažino brolių. (132; 70)

Vasario 15 d. Ignalinos valsčiuje, miške prie Žeimių kaimo, stovyklavo K. Kaladinsko 50 partizanų būrys. Miškinius pastebėjo nuo „majako kalno“ čiuožinėję vietinių rusų vaikai. Papasakojo savo tėvams, šie suskubo pranešti Ignalinos enkavedistams.

25 istrebiteliai nepastebėti priartėjo prie stovyklos ir padrikai apšaudė partizanus. Sutrikę miško broliai netvarkingai traukėsi Ažvinčių miško pusėn. Pasak įvykių liudininkų, miškinių atsitraukimą pridengė ant „majako kalno“ įsitvirtinęs juodbruvo gymio rusų kariuomenės dezertyras (gal gruzinas?), kulkosvaidžio ugnimi trukdęs sribams persekioti partizanus. Narsus karys žuvo, bet vyrai be nuostolių pasitraukė į miško gilumą. Nelaisvėn pakliuvo tik peršalimu sirgęs ir atlikęs nuo būrio Vladas Arlauskas iš Sungardų dvarelio. Sribams teko įvairi partizanų manta: 2 kulkosvaidžiai, 4 šautuvai, 1 automatas, 2000 šovinių, 2 pakinkyti arkliai. (132; 37–38)

Vasario 28 d. Vilniuje įvykdytas mirties nuosprendis Salako krašto partizanams Emanueliui Šlepečiiui, broliams Baliui ir Henrikui Bikulčiams. (117; 211)

Kovo 1 d. Salako valsčiaus Jakėnų kaime nušautas Tolimėnų apylinkės pirmininkas Maksimas Trofimovas, jo asmens sargybiniai Povilas Ragauskas ir Kazimieras Gimžauskas (abu iš Tolimėnų kaimo), apylinkės sekretorė Janina Samaitė iš Sungardų dvarelio. Mirtinai sužeista ir namų šeimininkė

Uršulė Čičelienė. Bereikalingų aukų galima buvo išvengti, bet miškiniai, žinodami, kad viduje esama kelių ginkluotų vyrų, nerizikavo ir šaudė pro langus kryžmine ugnimi. Išpuolį surengė Tauragnų partizanų grupė, suvedusi sąsąskaitas su nekenčiamu Maksimu. (103)

Kovo 4 d. Salako valsč. Erškėčio būrio partizanai nusprendė per vieną naktį likviduoti aršiausius valsčiaus aktyvistus. Vlado Aiduko-*Tigro* grupė Garbšių kaime nušovė Stasį Barkauską ir Antaną Milinčiūną. Žagarynės kaime į stribo Natalčenkos namus mestos keturios granatos, skeveldromis sužeista stribo motina. Aktyvistas, būdamas gerai ginkluotas, nesutriko ir apsigynė. Partizanai atsitraukė.

Ažvinčių kaime apsupti stribo Broniaus Nevidomskio namai. Nuo taiklių stribo šuvių krito būrio vado pavaduotojas Leonas Račkauskas-*Ešerys*, sunkiai sužeistas Bronius Ivanauskas-*Ramunis* iš Ažvinčių kaimo. Pasinaudojęs sumaištim ir dūmų priedanga (užsidedę namai), Bronius Nevidomskas pabėgo. Nors buvo bedievis, perrišti žaizdų atbėgo pas Švedriškės kleboną J. Gurauską. (98)

Kovo 4-7 d. Zarasų apskrities NKGB skyrius areštavo tarnautojus Zarasuose, Dūkšto, Salako, Dusetų, Antalieptės, Smalvų valsčiuose. Iš viso už groty atsidadė 15 asmenų. Taip pat suimta 30 apskrities mokytojų bei Zarasų gimnazijos direktorius, kuris „dienomis agitavo už tarybų valdžią, o naktimis planavo taikių žmonių žudynes.“

Žvėriškai tardomi daugelis prisipažino priklausę LLA pogrindžiui. 1947 m. bylas peržiūrint, dalis nuteistųjų pripažįstami nekaltais, bet ne vienas tardymuose ir kalėjime jau buvo palikęs sveikatą. (74; 2)

Kovo 7 d. Salako valsčiuje kariuomenė „šukavo“ Ažvinčių girią. Sulaikyti Erškėčio kuopos rėmėjai Petras Laurinavičius ir Adomas Ivanauskas išsigynė turį ryšių su miškiniais. Prisipažino tik kovo 13 d. Zarasų kalėjime, kai ėmėsi tardyti NKVD „specialistai“. Pagal tardymuose išmuštus parodymus Ažvinčių girioj rastas bunkeris ir jame pašarvotas nuo sužeidimų miręs partizanas *Ramunis*. Partizanai buvo neseniai pasitraukę. (38; 49 atv.)

Kovo 17 d. Obelių valsčiaus sribai, vadovaujami Zibolių k. proletaro – kalvio Antano Sesicko, Kubiliškių kaime A. Isodo sodyboje surado bunkerį. Ten slėpėsi Vincas Pupelis, Antanas Pauliukas, Adolfas Isodas ir Izidorius Juočys. Ryžtingai pasipriešinę partizanai du sribus sužeidė ir likusius priverė bėgti. Išėję iš bunkerio ištardė sužeistus ir nuėję į Strazdiškės kaimą nušovė Klemensą Vilkauską. Nuo atsitiktinės kulkos žuvo pastotę vadeliojusi Ona Kligytė iš Stasiūnų k. (37; 165)

Išvenge žūties vyrai išėjo į Agurkiškio mišką, kur būrį telkė Kazys Ramanauskas-Šarūnas.

Kovo 18 d. Salako valsčiaus NKVD skyrius užverbavo vidinį agentą *Ramelį*. Tai Stasys Biveinis iš Salako valsčiaus Kulokynės kaimo. Vokiečių laikais buvo išvežtas Reicho darbo tarnybon, sovietams užėjus slapstėsi. Vladas Dičiūnas iš Paluodės, pagailėjęs miške vargstančio kaimyno, atsivedė S. Biveinį į būrį ir už jį garantavo.

Ryšiui su *Rameliu* užverbuota jo sesuo, bet atsargūs partizanai neišleido naujoko iš akių, todėl pirmą pranešimą *Ramelis* perdavė tik gegužės 17 d. Vos po savaitės eidami parsinešti maisto, partizanai ties Rokėnų kaimu pateko į pasalą. S. Biveinis iškėlęs rankas nubėgo pas sribus, tokiu būdu išsiduodamas esąs išdavikas.

1946 m. pavasarį jis tapo MVD 2N valdybos specialiuoju agentu *Ugorj*, dalyvavo operacijose prieš partizanus Trakų, Telšių apskrityse. 1947 m. už besaikį alkoholio vartojimą, vagystes ir palaidą elgesį išvarytas iš grupės. Kelis mėnesius ligoninėse gydėsi venerines ligas.

1947 m. sugrįžęs į tėviškę valkatavo, „pasiėmęs žmonai Zinaidai Fedorovič priklausantį automatą slankiodavo po apylinkes, neva ieškodamas banditų.“ Visiškai degradavęs susidėjo su tokia pat kaip ir jis degenerate – MGB agente *Dama*. 1948 m. vasarą apgaulės būdu iš Švenčionių apskr. MVD viršininko Carenko išviliojo 200 rub. Už išeikvotus pinigus pasiūstas „atidirbti“ į Ceikinių valsčių, kur 1948 m. rugpjūčio 2 d. jį nušovė vietiniai sribai. Atseit, prašomas pateikti dokumentus, S. Biveinis energingai bandė kažką traukti iš kišenės. (39; 49, 55), (30; 67–69)

Kovo 20 d. „Zarasų apskrities NKVD skyriaus kovos su banditizmu linija užvestos 8 grupinės bylos 52 asmenims bei 35 bylos pavieniams asmenims. Trumpalaikio sulaikymo kameroje kalinama 30 asmenų, kai kurie laikomi nuo sausio mėnesio, bet

iki šiol netardyti. Trūksta tardytojų, delsiant apklausti prarandama daug operatyviai vertingos informacijos.“ (38; 49 atv.)

Balandžio mėnuo. Antazavės valsčiuje sulaikytas Vyties kuopos narys Stasys Andriūnas. Tardomas išvardijo 32 partizanus, o iš viso jų esą 100–110. Kuopos ginkluotė: 5 rankiniai kulkosvaidžiai, 30 automatų, 60 šautuvų ir granatos. Pasak S. Andriūno, M. Kazanas partizanams liepė susilaikyti nuo aktyvių veiksmų, reikia tausoti jėgas, kai ginsime žmones nuo išvežimo Sibiran. (39; 16)

Balandžio 15 d. Dusetų valsčiuje Bronius Galvonas sudarė atskirą, M. Kazanui nepavaldų, būrį Pakerių šilelyje.

Balandžio 25 d. Dūkšto valsčiuje ties Biržiniškės kaimu Broniaus Šaukštelio-*Huberto* grupės vyrai apšaudė aktyvistus Pochomovus. Tuo pačiu laiku Erškėčio kuopos partizanai surengė išpuolį į Salako valsčiaus Avinuostos kaimą. Nušauti sovietų aktyvistai Vasilijus Ivanovas, Genė Ivanova, Larionas Nazarovas ir Prokopijus Nazarovas. (64; 11–12)

Gegužės 4 d. Salako valsčiaus Tolimėnų kaime Erškėčio kuopos partizanai *Arklys* ir *Lapas* nušovė išdaviką Joną Juotką ir jo motiną Veroniką Juotkienę. Išeinant iš sodybos, išbėgo 12 metų amžiaus J. Juotkos sūnus Leonas, šaukdamas: „Ko čia šaudot, gyvatės?“ Nušovė ir tą. Paklausti, kodėl nužudė vaiką, paaiškino: „Augo chuliganėliu, tėvų neklausė, keikėsi, rūkė. Koks žmogus iš jo būtų išaugęs?“ (39; 110), (112; 3)

Gegužės 5 d. Keršydami už J. Juotkos nužudymą, Salako sribai siautė Vyželių kaimo apylinkėse. Ties Bajorėlių k. nušovė partizaną Bonifatą Dieninį. Jo seserį Zosę Dieninytę pernakt tardė Salako sribyne, o kitą dieną, pririšę virve, vedžiojo po krūmynus, reikalaudami rodyti bunkerius. Merginą iki mėlynumo sukapojo bizūnu ir pribaižė šūviu. (103; 93)

Gegužės 7 d. Kelyje Antazavė–Dusetos M. Kazano būrio partizanai nušovė sribus Androną Novikovą ir Zakarą Frolovą. Netyčia sužeidė pagyvenusio amžiaus pastotininą Juozą Raugą. Pabėgęs sribas per krūmus matė, kad partizanai perrišo sužeistąjį. (132)

Gegužės 8 d. Dusetų stribai, kerštaudami už partizanų išpuolį, siautėjo Gipėnų kaime. Prieš tai Kalbutiškėse gerokai pavartojo naminės, todėl į Gipėnus atvažiavo būdami girti ir sužvėrėję. Baudėjus vedžiojo išvakarėse susišaudyme išsigelbėjęs stribas. Apiplėšė ir uždegė partizano Leono Dubinsko sodybą, pamiškėje nušovė tėvą. Ieškojo sužeisto Juozo Raugo, bet jam esant ligoninėje, išliejo pyktį subadydami ir nušaudami posūnį Juozą Vienažindį, g. 1919 m. Lavoną išsivežė į Dusetas ir numetė miestelio aikštėje. Motinai sūnaus kūną atidavė tik tada, kai ji pasirašė raštą, kad sūnus buvęs banditas ir nušautas pagrįstai. (132)

Gegužės 10–15 d. Antazavės valsčiaus Volungių ir Kumpuolių kaimuose Vyties kuopos partizanai mušė aktyvistus Petrą Vasiliauską, Vincą Budzilą ir Petrą Ramanuską.

Iš partizano Juozo Streikaus-*Stumbro*, g. 1923 m., 1958 07 22 d. savarankiškų parodymų:

„Gegužės mėnesį, apie pabaigą, Kazanas įsakė mums pasiruošti į žygį, išvedė į pirmąjį apiplėšimą į Volungių kaimą, atrodo, kad pas Vasiliauską. Nuėję apsupome namą, Kazanas su Lukošūnu įsilaužė į namus. Aš buvau sargyboje prie tvarto, išgirdau troboje riksmą. Kazanas labai žiauriai sumušė šeimnininką. Kada viskas buvo sudėta į maišus, išnešta į orą, išėjo ir Kazanas į orą. Tada ir aš įėjau į vidų pasižiūrėti, ir išsigandau: virtuvėje visi indai buvo sudaužyti ir dar tęsė daužymą Bernotavičius Vladas, abu šeimnininkai baisiai sumušti vaitojo žemėje gulėdami. Davė švilpuką ir mes paėmėme maišus su turtu, išėjome į mišką. Miške, išėmus visą turtą, pamačiau tikrai klaiškų vaizdą, buvo paimta daug daiktų, kurie mums visiškai nereikalingi. Mes pradėjome kalbėti, kad taip negerai, imti kas nereikalinga ir taip mušti žmones, bet Kazanas pasakė: „Jūs esate paskutiniai kvailiai, jie nuo jūsų atėmė viską – jūsų laimę ir jūsų šeimas pražudė, o jūs dar gailite jų.“ (70; 170)

Gegužės 17 d. LPS Gedimino rinktinės štabas, kuriam buvo pavaldūs Dusetų, Južintų ir Antalieptės valsčiuose veikę būriai, išleido įsakymus, reglamentuojančius išdavikų baudimą, elgesį su vietos gyventojais ir partizanų būrių vidaus tvarką.

Partizanams nurodyta ant kepurių dėvėti Vyties kryžiaus ženklus, o kautynių metu užsirišti ant kairės rankos baltą raištį, kaip atskyrimo ženklą, kad netyčia nenušauti savųjų.

Partizanams dera mandagiai elgtis su gyventojais, vengiant perdėto lipšnumo ir bičiuliavimosi su mažai žinomais asmenimis. Uždrausta rusiškai keiktis, nes „žmonėms galime pasirodyti panašūs į okupantus, prieš kuriuos kovojame.“

Būriams nurodyta sudaryti įtariamų nusikaltimais lietuvių tautai asmenų sąrašus, už kurių teisingumą atsako valsčiaus būrio vadas.

Prasidėjus karinėms operacijoms prieš partizanus, būriai be atskiro įspėjimo išsiskirsto į grandis, kurios veikia savarankiškai. (132; 169)

Gegužės 17 d. Tragedija Antazavės valsčiaus Salinių kaime. Ieškodami besislapstančio nuo mobilizacijos Leopoldo Gaidžio, vietos sribai nužudė ir sudegino visą Gaidžių šeimą: namų šeimininkę Karoliną Gaidienę (g. 1885 m.), Leopoldo Gaidžio žmoną Veroniką ir 6 mėn. amžiaus Albinutę Gaidytę. Tvarkant namo degėsius, rūsyje rasti ir uždusio šeimininko Leopoldo Gaidžio palaikai.

Ši tragedija nebuvo užfiksuota nei viename NKVD–NKGB dokumente, tik apibendrinančioje pažymoje agentūrinei bylai Nr. 411 „Vragi naroda“ pažymėta, kad Leopoldas Gaidys 1945 m. gegužės 17 d. nušautas „ginkluoto pasipriešinimo metu“.

Adelės Mazūrienės pasakojimas „Antazavės didvyriai“ apie Gaidžių šeimos tragediją pirmą kartą paskelbtas 1989 m. Lietuvos laisvės lygos laikraščelyje „Laisvės šauklys“ (1989 06 16, Nr. 6). Vėliau dar ne kartą perspausdintas periodinėje spaudoje, įvairiuose leidiniuose. Sovietinių archyvinių dokumentų apie žudynes Salinių kaime nėra. (128)

Gegužės 18 d. Informacija apie padėtį Rokiškio apskrityje: „Banditai grasina naujakuriams, kad atsisakytų gaunamų pareigų ir žemės, antraip būsią nubausti mirtim. Norėdami sužlugdyti pavasario sėją, plėšia arklių nuomos punktus ir sovchozus, išveda arklius ir išveža grūdus.“ (65; 8)

Gegužės 20 d. Salako valsčiaus Pašventės kaime Erškėčio kuopos partizanai bandė nuginkluoti sribą. Šiam pasisėkė išbėgti. Plavėjų kaime nuo kuopos atsiskyrusi *Paparčio* grupė nuėjo ilsėtis į daržinę. Sargybinio nepaliko. Paryčiai netikėtai užpuolė Salako istrebiteliai. Sužeistas grupės vadas Jonas Bikulčius-*Papartis* susisprogdino, žuvo ir Antanas Bikulčius-*Lydekis*. Kiti vyrai atsišaudydami pasitraukė. (132; 48)

Gegužės 25 d. Antazavės sribai iš Albino Bakučio sužinojo, kad Škugų miške yra partizanų stovykla. Antazavės ir Imbrado sribai (40 žm.), vadovaujami Zarasų apskr. Kovos su banditizmu poskyrio viršininko ltn. Malinin ir Antazavės valsč. įgaliotinio Koniševo, 6 val. ryto pamiškėje penkiose vietose paliko pasalas ir ėmėsi miško valymo. Žuvo partizanai Vladas Krivickas ir Jonas Braukyła, paimti gyvi Jonas Žemaitis iš Šlaitų k. ir Romualdas Labuckas iš Javydžių k., dar vienas sužeistas pabėgo. (39; 109)

Gegužės 25 d. „Nuo metų pradžios įvykdyti 28 teroro aktai ir 47 išpuoliai ir plėšimai, iš jų gegužės mėn. tenka 14 teroro aktų ir 26 plėšimai. Teroristinės gaujos ne tik išaugo žmonių skaičiumi, bet ir geriau apsiginklavo, įgavo patirties kovojant. Tarp valstiečių vedama antitarybinė agitacija, platinami lapeliai“, – rašoma Zarasų VKP(b) uždaro posėdžio protokole. (76; 20)

Gegužės 29 d. Vyties kuopos A. Ivaškos skyriaus partizanai trimis pastotėmis vyko Vėdarių kaiman nuginkluoti Akinfos Kononovo. Aktyvistas pabėgo ir apie miškinius pranešė Antazavės sribams. Penkiolikos sribų grupė, persekiodama partizanus, Kudrų miško pakraštyje ties Dervinių kaimu susikovė su ten stovyklavusiais Vyties kuopos partizanais. Klonylyje sribai pateko į kryžminį apšaudymą, žuvo Larionas Klyčkovas, Antanas Pupeikis, Fiodoras Kudrešovas, Jefimas Chochlovas, Serapinas Kudrešovas, sužeistas Lionginas Pupeikis. Siekdami kiek sušvelninti savo nuostolius, čekistai rašė nušovę 2 ir sužeidę 4 partizanus, tačiau tikrovėje buvo nesunkiai sužeisti partizanai Antanas Ivaška, Jonas Vainauskas ir Jonas Datkūnas.

Iš partizano Juozo Streikaus-*Stumbro*, g.1923 m., 1958 07 22 d. savarankiškų parodymų:

„Priėjus prie Dervinių ežero staiga mus apipylė kulų kruša. Mes pradėjome atsišaudyti. Sužeidė Antaną Ivašką ir, rodos, Vainauską. Atsišaudydami traukėmės į mišką. Pamiškėje jau radome išsidėsčiusį visą būrį. Auštant pradėjo mus pulti Antazavės istrebiteliai. Į mūsų būrį buvo atėję Kazio Ramanausko būrio keliolika vyrų. Atsitraukęs į mišką nuėjau į stovyklą valyti kulkosvaidžių, bet atbėgęs Kazanas įsakė eiti į pamiškę, kur prasidėjo kautynės. Pamiškėje susidūriau su istrebiteliais, kuriuos apšaudžiau iš kulkosvaidžio ir jie pasitraukė. Kovos lauke pamatėme gulint keletą istrebitelių, keletas iš mūsų išėjome paimti ginklų. Kada pradėjome prie jų artėti, jie pradėjo į mus šaudyti. Tada mes smarkiai juos apšaudydami artėjome prie jų. Vienas istrebitelis susisprogdino pats, o kiti pasidavė į nelaisvę. Prie vieno pribėgo Vaičėnas Edvardas ir jį nušovė. Nuo kitų paėmėme ginklus ir įsakėme, kad apsimestų negyvais, o atėjus pagalbai sakytų, jog buvo apalpę, nieko nematė. Ėjome link miško, bet Lukošūnas iš Salinių ir Kazanas sugrįžo atgal ir pribaižė pasidavusius istrebitelius.“ (70; 170–171)

Sumušę sribus partizanai žygio rikiuote patraukė į Aleksandravėlę. Apėję bažnytkaimį, patraukė į Agurkiškio mišką, kur savaitę laiko stovyklavo.

Gegužės 29 d. Erškėčio kuopos *Huberto* grupės partizanai sužinojo, kad Dūkšto sribai nuvažiavo į Jurašalių k. plėsti Šalną šeimos. Silvos Butrimo lauke ties Lygūnų kaimu parengė pasalas, bet neapskaičiavo jėgų, nes iš Jurašalių grįžinėjo keturi vežimai sribų. Pasaluojuant pritrūko šaltakraujiškumo ir pernešyng ankstyvi šūviai suguldė sribus į šalikelę. Susidūrę su pranašesnėmis priešojėgomis jau patys buvo priversti gintis – atsakomoji ugnis priplojo prie žemės, neleido atsitraukti. Žuvo grupės vadas Bronius Šaukštelis-*Hubertas*, Mykolas Šimkevičius-*Šerys* (abu iš Ažėnų k.), sužeisti Juozas Karla-*Alksnis* iš Gabrielių k. ir Pranas Račinskas-*Karajiedas* iš Geibų k. Susirėmime ties Lygūnais žuvo du istrebiteliai. Kerštaudami baudėjai Ažėnų k. dūmais paleido partizano Antano Burausko-*Karklinio* trobesius, mat manė ten esant bunkerį. (110; 2)

Birželio 1 d. LSSR NKVD Kovos su banditizmu skyriaus viršininko plk. Gusevo raštas Zarasų apskr. NKVD skyriaus viršininkui mj. Michailovui: „Banditų išpuolius turi lydėti atsakomieji mūsų veiksmai, palaužiant banditų ekonominę bazę. Atsižvelgiant į tai, kad Antazavės valsč. banditai nukovė 5 istrebitelius, siūlau kuo skubiau išaiškinti tame dalyvavusius asmenis. Šių asmenų šeimas bei banditų rėmėjus suimti.“ (39; 117)

Birželio 2 d. Zarasų apskr. NKGB viršininkas kpt. Grigorjev praneša LSSR NKGB komisarui Guzevičiui: „Banditai skleidžia gandus, kad sovietų valdžiai liko suskaičiuotos savaitės, kad į pagalbą banditams eina lietuvių armija, vadovaujama gen. Raštikio, o artimiausiu metu Lietuva vėl bus nepriklausoma. Dūkšto valsč. gyventojai nebekontroliuojami sovietų valdžios. Valstiečiai atvirai boikotuoja pyliavas, o sovietų valdžios tarnautojai atvirai atsisako važiuoti į valsčius ir apylinkes atlikti savo pareigų. Jėga, kurią galime skirti įtvirtinti sovietų valdžiai apskrityje, yra nedidelė. Dešimtyje valsčių yra 350 istrebitelių, bet jie prastai ginkluoti, pagalbinių karinių kontingentų mūsų apskrityje nėra. Šiuo metu banditizmo nuslopinimas yra užduotis Nr. 1, todėl prašome skirti ne mažiau kaip 2–3 batalionus kariuomenės, kad mes, veikdami kartu su kitomis apskritimis, galėtume įveikti šitą blogį.“ (76; 38)

Birželio 4 d. M. Kazano būrio partizanai apšaudė Stelmuzės apylinkės pirmininko Konečno namus, aktyvistas sužeistas krūtinėn. Kitą naktį sumušė Imbrado valsčiaus kooperatyvo vedėją Kiselioją. (3; 34)

Birželio 6 d. Antazavės partizanai iš mokytojos Vasiliauskaitės atėmė padėkos laišką Stalinui, ir vietoj jo paliko savo raštelį. (19; 44)

Birželio 7 d. Zarasų apskrities VKP(b) komiteto uždaramė pasitarime nutarta sustiprinti vadovavimą strībų batalionui ir apvalyti jį nuo politiškai nepatikimų ir degradavusių elementų. Organizuoti sistemingą politinį ir karinį istrebitelių rengimą, įtraukiant į tai karinių komisariatų karininkus ir politiškai paruoštus partinių organizacijų narius. (78)

Birželio 15 d. Ginučių apylinkėse, netoli Almajo ežero, prasidėjo penkias dienas trukęs Rytų Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas. Pirmininkavo leitenantas Vincas Gumauskas-*Gailius*, dalyvavo LLA Tigro, LPS Sakalo rinktinių atstovai, Didžiosios kovos apygardos vado *Žalio Velnio* įgaliotinė Aldona Paulavičiūtė-*Indyra*. Nuspręsta steigti Geležinio Vilko rinktinės štabą. Šį sumanymą sužlugdė po savaitės prasidėję miškų „valymai“ ir vadų žūtys. (132; 82)

Birželio 17 d. NKVD kariuomenė, persekiodama „skrajojantį būrį“, pradėjo valymus Ažvinčių girioje. Pakrikdė ten stovyklavusią Erškėčio kuopą, jos sumaišties metu žuvo partizanas Misiūnas-*Klaėjūnas*. (132; 43)

Birželio 21 d. Dukšto valsčiaus Pažieviškės kaime darydami kratą, sribai už medinės pertvarėlės surado pasislėpusį policijos vachmistrą, 1941 m. sukilimo dalyvį Povilą Valskį. Manydamas neliksiąs gyvas pirmas pradėjo šaudyti, nukovė du sribus, bet žuvo ir pats. Tą pačią dieną sribai išvežė į daboklę žuvusiojo tėvą – senuką Justiną Valskį (mirė lageryje). (132; 59–60)

Birželio 25 d. „Žmonės įsitikinę, kad birželio 25 d. Lietuva bus vėl laisva. Pasitaiško, kad valstiečiai ateina į apylinkes klausti, kada pasitrauks sovietai“, – apie gyventojų nuotaikas rašė Zarasų apskr. VKP(b) sekretorius A. Mėlynis. (132; 43)

Tą pačią dieną pasienio kariuomenės 130 Rygos pulkas Zarasų apskrityje areštavo dvi dešimtis įtariamųjų. Pripažinti ginkluoto pogrindžio dalyviais: Stasys Streikus, Kazio; Juozas Lukošius, Justino; Antanas Pukinskas, Petras Burokas, Vilhelmas Vasiliauskas, Jonas Petronis, Petras Varnelis, Juozas Lašas, Juozas Šakalys, Juozas Palivonas, Izidorius Klabys, Jonas Palivonas, Vincas Palivonas, Jonas Kazanavičius (sulaikant nušautas), Antanas Vaičiūnas, Bronius Aidukas, Juozas Šileikis, Albinas Venslovas. Pripažinti pogrindžio talkininkais: Elena Barzdaitė, Antanas Bislys, Teofilus Dudėnas, Antanas Čečys, Jonas Indrašius, Kazys Kuolelis, Mikas Brotė, Feliksas Špūras, Justinas Barzda, Vincas Vainius, Valentinas Masionis, Balys Budrys, Petras Vaitoška, Liucija Damauskienė. (12; 116–117, 123)

Birželio 26 d. Mykolo Kazano kuopos partizanai susišaudė su negausiais sribų būreliais Gaidišio ir Raudinės miškuose. Latvijos pasienyje žuvo partizanas Balys Magila iš Kriaunėnų k., ties Kamariškių kaimu sribų surengtoje pasaloje mirtinai sužeistas partizanas Vincas Zamarys.

Iš partizano Petro Kelečiaus-*Beržio*, g. 1924 m., prisiminimų:

„Vakare sukalbėjom Panelės Švenčiausios litaniją ir 16 partizanų išvažiavo vežimais su užduotim. Jiems reikėjo pravažiuot pro Kamariškį II, o ten buvo pieninė ir skrebai pasalas paruošę. Jie pradėjo kryžmine ugnimi į mūsų šaudyti. Partizanai tuoj išsoko iš vežimų ir pradėjo atsišaudyti. Vincui Zamariui kulkos pataikė į šlaunį ir vidurius.

Arklys vežimo neišvertė, bet apsisuko ir sužeistąjį išvežė iš apšaudymo. Partizanai surado vežime, jis dar pasakė: „Vyrai, padėkit atsistie“ ir mirė. Atsivežėm Raudinės

miškan, suvyniojom į brezentą specialiai kareiviams laidot ir palaidojom. Nedirbom karsto nei kryžiaus statėm – vaikščiodavo skrebai, būt suradę kapą – išniekinę. Susišaudyme su skrebaus dalyvavo Steponas Mikas, Albertas Kavaliauskas, kiti vyrai, kurių pavardžių nebepamenu.“ (101; 3–4)

Po šių susirėmimų, vadas Mykolas Kazanas, palikęs nurodymus dėl vadovavimo, su artimiausiais bendražygiais J. Lukošiu, A. Bražiu išėjo į Dusetų valsč., atkurti ryšių su pogrindžio štabais ir atsinešti šovinių, kurių po keleto susišaudymų imta stokoti.

Birželio 27 d. Dusetų valsčiaus Čepeliškių miške agentui *Prometėjui* išdavus, sunaikintas LPS Gedimino rinktinės Varpo būrys. Suimti būrio vadas Lašas Juozas-*Tugaudas* iš Padustėlio k., Juozas Šakalys-*Kęstutis* iš Dikmenų k. (31; 182)

Tą pačią dieną Latvijoje, Kokainio žvyruobėse netoli Pulcinės kaimo kareiviai užklupo stovyklavusius Vyties kuopos Balio Pupeikio-*Tauro* būrio partizanus. Atsitraukdami žuvo Juozas Pestinis, Jonas Stundžia, Vincas Tumėnas ir vado sesuo Valė Pupeikytė. (101; 2–3)

Liepos 3 d. Rokiškio apskrities NKVD skyrius praneša: „Tardant Stasį Macijauską, kilusį iš Obelių valsčiaus Bikėnų kaimo, sužinota kur slapstosi Pupelio būrys. Nukauti 5 banditai, tarp kurių ir vadas Jonas Pupelis iš Kubiliškių. Suimti iš Strazdiškių kilę Petras ir Jonas Pitrenai, Petras Garnelis. Iš nacionalistų atimtas 1 rankinis kulkosvaidis, 5 šautuvai, 11 granatų, 2000 vnt. šovinių.“

Liepos 4 d. Obelių valsčiaus Baršėnų kaime, agentui *Chitryj* įskundus, kareiviai ieškojo B. Bislio būrio partizanų. Prie Marcinkevičiaus namų partizanai susišaudė su kareiviais. Žuvo civilis gyventojas Balys Marcinkevičius.

Liepos 7 d. Dusetų valsčiaus Jaskoniškių kaime žuvo LLA Lokio rinktinės kūrėjas ir Vyties kuopos vadas Mykolas Kazanas-*Siaubas* bei jo būrio partizanai Juozas Lukošiu ir Adolfas Bražys. Tarp ūkinio pastato degėsių rastos 2 rankinių kulkosvaidžių, trijų šautuvų liekanos, o atokiau, krūmuose – dar 5000 šovinių. Partizanus išdavė sodybos šeimininkas Juozas Markelis – agentas *Stankevičius*. (3; 42–43)

Liepos 8 d. Suimtas Bronius Račinskas iš Salako valsčiaus Geibų kaimo. Mušamas prisipažino ne tik buvęs partizanų žvalgu, bet ir asmeniškai dalyvavęs šaudant aktyvistus Avinuostoje, Biržiniškėje. Įkalintas, po metų perteisiamas prisipažino, kad mušamas apkalbėjo save – nieko nežudęs.

Liepos 10 d. Saldutiškio valsčiuje, prie Almajo ežero žuvo Geležinio vilko rinktinės steigėjas lt. Vincas Gumauskas-*Gailius*, būrio vadas Vincas Žilėnas-*Zubras* ir partizanas Albinas Guiga. (16; 148–149)

Liepos 12–14 d. Toliau suiminėjami rezistentų artimieji ir bičiuliai: Povilas Pupeikis iš Lygalaukių, Antanas Lukošūnas iš Salinių, Valerijonas Girčys iš Volungių, Stasys Martinkus iš Avilių kaimo, taip pat Imbrado valsčiaus gyventojai: Petras Cibulskas ir Jonas Zizevičius. Apkaltinti, neva buvę Kazano būrio „rezervistai“. (16; 261)

Liepos 13 d. Obelių šile Balio Pupeikio būrio partizanai kelias valandas atmušinėjo įnirtingas NKVD kariuomenės atakas. Sulaukę palankaus momento, partizanai be didesnių nuostolių organizuotai pasitraukė.

Iš Rokiškio apskr. NKVD skyriaus pažymos apie Obelių šilo mūšį:

„Iš sulaikyto Juozo Cibulsko sužinota, kad Kazio Ramanausko būrys laikosi Kuprių miške netoli Obelių. Pasak Cibulsko, ten laikosi kuopos štabas, kurį saugo ne daugiau kaip 15 banditų. Realizuojant šiuos duomenis, į Obelius pasiųsti Imbrado miestelyje dislokuotos 137 šaulių pulko 9-os kuopos 35 kariai, vadovaujami Pustanovskij ir 10 kovotojų iš Antazavės istrebitelių būrio.

Jie iš Obelių rikiuotės tvarka pajudėjo link miškinių stovyklos Kuprių miške. Stovyklos prieigose sugautas banditas tardomas pasakė, kad čia stovyklauja B. Pupeikio būrys, ginkluotėje turįs minosvaidį, 8 kulkosvaidžius, daug automatinių ginklų. Jie yra gerai įsitvirtinę, įsirengę apkasus ir žiedinę gynybą, turi pakankamai amunicijos. „Jūs jų nepaisite“ – paaiškino suimtasis, kuris bent ką daugiau kalbėti atsisakė.

Bandant priartėti prie banditų stovyklos buvome apšaudyti intensyvia ugnimi. Nušautas kulkosvaidininkas serž. Nazarovas, o jo antrasis numeris – sužeistas. Stovyklos prieigas iš vienos pusės natūraliai dengė pelkė, o visa kita teritorija buvo apšaudoma, todėl banditai mūsų arčiau neprisileido.

Istrebiteliai sutikę pasipriešinimą pasimetė ir panikoje pasitraukė. Mes nukovėm 1 banditą, taip pat raudonarmietis Much, pats būdamas sužeistas, nukovė ir antrą. Mūsų tęsėsi pusantrios valandos iki 17.30 val., tačiau nebuvo pasiekta jokių apčiuopiamų rezultatų. Sužeistieji buvo išvežti į Obelius, kur tuo metu mūsų iškviestas atvyko 232 pasienio pulkas. Į operacijos vietą pastiprinimas atvyko 19.00 val.

Paimta partizanų stovykla jau buvo apleista, ir miškinių persekiojimas buvo nerizultatyvus.

Iš viso nukauti 6 banditai (keturis nukautuosius išsinešė). Mūsų nuostoliai: žuvo seržantai N. Nazarov ir F. Popov, 4 raudonarmiečiai sunkiai sužeisti. Tai Pavlov, Šipunov, Beraja ir sanitarinės dalies jaun. ltn. Kliušina.“ (14; 154)

Liepos 13 d. Saldutiškio valsčiuje, Mikuliškių pievose, užpuolus kariuomenei žuvo būrio vadas Mykolas Palepšis-*Tarzanas* ir Janina Grumbinaitė-Jasinevičienė – ryšininkė *Rūtelė*. (106; 2)

Liepos 15 d. LLA vadovybė išleido „Įsakymą dėl apsaugojimo nuo raudonųjų šnipų“. Gyventojams uždrausta uogauti, grybauti, riešutauti miškuose, kirsti bei išvežti mišką, eiti per mišką be kelio, nors tiesiai ir būtų arčiau. Tėvai privalo prižiūrėti vaikus, kad jie nebėgiotų po mišką. Įsakymas užbaigiamas įspėjimu: „Pasiteisinimas nežinojimu nebus imamas dėmesin.“ (17; 113)

Liepos 17 d. Pirmieji masiniai trėmimai pasibaigus karui. Trėmimų tikslas: išvežti iš Lietuvos aktyvių partizanų, pirmiausia vadų, šeimas, kad miške likusieji nutrauktų kovą ir legalizuotųsi. Iš Zarasų apskr. išvežtos 43 šeimos.

Liepos 27 d. Maršrutinis agentas *Naras* iš Petro Pitrėno sužinojo, kad vadas Kazys Ramanauskas patarė būriams išsiskirstyti po 2–5 žmones ir veikti savarankiškai, iki baigsis kariuomenės siautimai. Rokiškio apskr. NKVD viršininkas mjr. Nikitin nurodė per agentūrą paskleisti gandus, kad K. Ramanauskas esąs išdavikas. Ieškoti žmogaus, kuris jį nušautų. (19; 124)

Liepos 27 d. Salako valsčiuje, miško kelyje Ažvinčiai–Sungardai, Erškėčio kuopos partizanai nušovė leitenantą Bronių Nevidomską ir eilinį stribą Mefodijų Leonovą. Piotruvi Loginovui pavyko išsigelbėti. Iš Salako atvažiavę

kareiviai užpuolikų nesurado. B. Nevidomską iškilmingai laidojo Salake, pas-
kui karstą eidami miestelio žydai raudėjo: „Kelkis, Nevidomski, kelkis, kas
dabar mus apgins?“

1960 m. žurnalistas A. Matiukas, šlovindamas žuvusįjį, rašė, kad „gynėjas“
nuskynė 12 priešų, kol atidavė savo gyvybę. Atmetus tokius paistalus, reikia
pripažinti, kad B. Nevidomskas buvo vienas iš narsiausių ir labiausiai neken-
čiamų Salako valsčiaus strībų. (39; 142), (129)

Rugpjūčio 4 d. Obelių valsčiaus NKVD skyriuje registravosi būrio vadas
Kazys Ramanauskas-*Sarūnas* ir jo svainis Stasys Kublickas-*Šturmas*. Atvežė
zenitinį kulkosvaidį, vokišką šautuvą, automatą ir šovinių atsargas. K. Ra-
manauskui saugumiečiai liepė išvesti iš miško likusius partizanus. Jei tikėti
saugumiečių dokumentais, K. Ramanausko įkalbėti iki rugsėjo 1 d. atėjo le-
galizuotis 18 jo būrio vyrų, kurie atidavė 14 šautuvų. NKVD spaudžiamas
išduoti būrio vadą B. Pupeikį-*Taurą*, K. Ramanauskas su S. Kublicku rugsėjo
8 d. vėl išėjo partizanauti ir kovojo iki žūties. (19; 117)

Rugpjūčio 6 d. Obelių valsčiuje agento *Gaidžio* duomenimis, Šilinės kai-
me Juozo Vaičiulio sodyboj užklupti Mataušo Kurkliečio būrio partizanai.
Keturi vyrai, taip pat ir namų šeimininkas, žuvo. Sunkiai sužeistas gyvas įkliu-
vo M. Kurkliečio pavaduotojas Alfonsas Čalkis.

Rugpjūčio 17 d. Erškėčio kuopos partizanai užpuolė Salako valsčiaus
Burakiškių (Kudriašovkos) kaimą. Čia gyveno penkios Kudriašovų šeimos.
Rusai atsišaudė, miškiniai nusiaubė tris sodybas, išsivedė vieną karvę. (3; 46)

Tą pačią dieną Utenos operatyvinio sektoriaus viršininkas P. Kapralovas
išleido įsakymą Nr. 175/055, kuriame nurodoma „asmenims, kurie yra banditų
sąrašuose ir atėjusiems registruotis be ginklo, neišduoti legalizacijos pažymėjimų tol,
kol jie neatiduos ginklo.“ (12; 130)

Rugpjūčio 30 d. Salako valsčiuje ties Jakėnų kaimu žuvo partizanai Anta-
nas Kinduryš-*Lapas* iš Balčių ir Antanas Garbšys iš Vyželių k. (113; 3)

Iš Alfonso Umbraso, g. 1910 m., prisiminimų:

„Ejome keturiese Jakėnų kaiman. Priėjus tiltelį prie Šv. Jono pradėjom kalbėti,
kad pavojinga tilteliu eit, nes skrebams labai patogu padaryt pasalą. Būdavo, kad prie

tiltų, kelių sankryžose pasaluodavo. Aš su Antanu Uboniu sutarėm nerizikuot ir bridom vandeniui, o jauniems vyrams pagailo naujų čebatų. Jie dar pasijuokė iš mūsų, kad būsim šlapi, o jie sausom kojom eis pas panas. Ir nuėjo tilteliu. Kaip tik pataikė ant sribų pasalos ir abu ant to tilto nušovė. Žuvo iš Vyželių kaimo Antanas Garbšys ir berniokas nuo Balčių – Kinduryš. Mums kulų nekliuvo, nes ėjom šonėliau ir išbėgom nepastebėti.

Abu nušautus nuvežė Salakan. Kiek paturėjo ant aikštės, paskui apkasė žemėm. Kažkas pasakė Garbšienei, kad sūnus nušautas, gal po gero mėnesio ji nuėjo ieškot. Pamatė, kad rankovės galas iš po žemės matosi – žvėrių kapstyta. Nebuvo kaip paima, tai sena motina nešė žemę ir pylė ant kapo, kad žvėrys nedraskytų. Tik kai registravosi sūnus Juozas, tada jis su Petru Šimkūnu iš Galinių kaimo iš žvyrdubių atsikasė žuvusius ir parsivežė į Vyželius. Kindurį pasiėmė giminės, o Garbšį pakasė Bajorėlių kapinėse į Kavoliuko kapą. Žmogus buvo neseniai miręs, o visa šeima – išnaikinta.“

Rugsėjo 16 d. Žuvo Vyties kuopos partizanai Alfonsas Smalinskas ir Petras Marcinka. (120; 56–57)

Rugsėjo 27 d. Obelių valsčiaus Busiškių kaime nakties metu žuvo partizanas Antanas Smalinskas. (120; 56–57)

Rugsėjo 28 d. Imbrado valsčiuje Raudinės miške agentui *Orlovui* išdavus žuvo būrio vadas Antanas Streikus-*Tamošiukas* iš Pailgių kaimo, Vytautas Ivaška, iš Piliakalnių kaimo, Bronius Buičenka, Jonas Zamarys iš Samanių, Juozas ir Marinas Varnai iš Bugų kaimo, Karlis Calytis iš Latvijos ir partizanų sanitarė Liucija Krauklytė iš Latvijos. Iš viso, okupantų duomenimis, nušauta 13 partizanų. Čekistai savo nuostolius įvertino kukliai: nušautas tarnybinis šuo vardu Igoris ir šunį vedžiojęs kareivis. (133; 42–43)

Norėdami nukreipti įtarimą nuo *Orlovo*, čekistų parankiniai paskleidė gandą, kad išdavęs netoli miško, pirtelėje, gyvenęs „biežancas“ Trofimovas. Tai buvo vargšai, kurie gyveno susispaudę pirtelėje su 5 vaikučiais. Štai ant šių žmonių ir buvo mesta išdavystės dėmė.

Iš partizano Petro Keličiaus-*Beržio*, g. 1924 m., prisiminimų apie Liuciją Krauklytę:

„Mūsų kaime gyveno keli Kraukliai. Apie Suvieką irgi būta, tik pas mus pavadė tariama kietai, latviškai – Krauklys, o Lietuvos pusėj – kitaip – Kriauklys. Mūsų kaimo Kraukliai buvo turtingi, sakydavo, kad auksu aptekę. Jų sūnus susipažino su ruse Salecho ir sugyveno dukterį Liuciją. Ji buvo man vienmetė, gimus 1924 m.

Kai Eglainėj atidarė lietuvių pradžios mokyklą, aš su Liucija ir trim Liminavičiais nuėjom parengiamon klasėn. Latviškai beveik nemokėjau kalbėt, tai lietuviškoj mokykloje mokiausi lig 4 skyriaus, paskui stojau latviškon baigti 5–6 klases. Ten su Liucija ir išsiskyrėm.

Susitikom 1944 m., pradėjom susirašinė. Susidraugavom, o ji buvo tokia labai karštai mylinti, ją gal prie meilės traukė. Frontas eina, gali kariuomenėn paimt, aš pasakiau, kad meilei, vedybom – ne metas. Išsiskyrėm ir nebeturėjom reikalų. Susitikau ją po metų, tada į mane nebežiūrėjo, buvo susimylėjęs su Kaziu Ramanausku (iš Žaliūnų k., jo šeima išvežta pirmu pokario trėmimu). Pradėjau kalbint, kad jai miške – ne vieta, sakau: gelbėkis. Ji man kalba, kad jau ir jai reikia valdžios bijot. Patariau, kad glaustųsi pas motiną, bet apie motiną nė girdėt nenorėjo.

Paskutinį kartą Liuciją mačiau Raudinės miške. Lietus lyja, o ten iš eglių žievės pastatytos tokios palapinės ir ji su K. Ramanausku vienoj. Tame miške ji ir žuvo.“ (101; 4)

Vadui *Tamosiukui* žuvus, kuopa suskilo į grupeles po 4–5 vyrus. Atskirus būrelius sudarė K. Ramanauskas, M. Šiožienis, J. Vainauskas. Juozas ir Izidorius Streikai, dar prieš mūsų išėję Latvijon, pasiliko su latvių partizanais. Išėjo iš miško visas Raudinės partizanų būrys, vadas Juozas Dudorius, kolchozams kuriantis, tapo pirmuoju traktorininku. Balys Pupeikis, supratęs, kad jėgos nelygios, paleido savo būrį ir apsigyveno Lugiariškio kaime, bunkeryje pas Nastę Velainytę.

Būrio vadas Jonas Baravykas pasitraukė iš aktyvios kovos ir slapstėsi vienas. Daugiau kaip 10 metų pačiame Zarasų miesto centre jį savo namuose išlaikė Mykolo Stomos šeima. J. Baravykas registravosi tik 1956 m., jau po SSKP XX suvažiavimo, kai buvo pasmerkti Stalino ir jo sėbrų darbai.

Antanas Ivaška, mūšyje sunkiai sužeistas, išėjo gydytis. Vėliau jis sudarė savo būrelį. Kurie išėjo į mišką šeimomis – glaudėsi prie tolimesnių giminaičių, o kuriems jau visai nebuvo kur dingti, tie ėjo registruotis į valsčių milicijos ir saugumo skyrius.

Spalio 1 d. Karagandos lageryje mirė Emanuelio Šlepečio būrio partizanas Petras Gaidamavičius. Į partizanus išėjo būdamas vos 16 metų, būryje buvo tik vieną dieną ir vieną naktį. (117; 449)

Tą pačią dieną žuvo Erškėčio kuopos *Huberto* būrio partizanai *Senis* ir *Uosis*. Žuvus grupės vadui *Hubertui*, Jonas Šaukštelis-*Senis* ir Stasys Narauskas-*Uosis* aplink Ažėnus ir Sodžiūnus išsikasė kelis bunkerius, kad esant reikalui galėtų pasislėpti. Vengė aktyvių veiksmų, dažnai ateidavo į Rūkiškės kaimą, kur nebuvo šaukiamo amžiaus vyrų, tikėjosi ramiai pagyvensią. Rūkiškėje juos ir užklupo sribai. Gausenio priešo spaudžiami, atsišaudydami pasiekė Ažėnus. Norėjo slėptis Narausko žemėje iškastoje slėptuvėje, bet radę, kad bunkeris apsemtas, bėgo toliau. Nutvėrė kažkieno žirgą, bandė dviese išjoti, bet ties melioravimo grioviu arklys pasibaidė. Čia juos ir nukirto kulkos. (132; 59)

Spalio 3 d. Iš Zarasų kalėjimo išleistas Zarasų gimnazijos pagrindinės kuopelės narys Algimantas Budrys, suimtas liepos mėn. Jaunuolį iš saugumo nagų ištraukė tėvas Jeronimas Budrys, mainais į sūnaus laisvę išdavęs A. Streikaus būrį. Užmaskuotas paleidimui, J. Budrys vaikščiodamas po žmones surinko 30 parašų, kad sūnus esąs nekaltas. (3; 61 atv.)

Spalio 4 d. Antazavės valsčiaus Maniuliškių kaime nušautas atėjęs registruotis partizanas Albinas Streikus.

Iš Leonoros Abariūtės, g. 1920 m., prisiminimų:

„Kai nušovė *Tamošiuką*, tai pasklido vyrai po kraštus kur kuris. Nusibodo ir Albinui Streikui vienam vargt. Turėjo išsikasęs bunkerį Augusto Streikaus žemėje, pradėjo rūpintis, kaip čia registruotis. Jo dėdė Petras Abarius buvo aktyvistas, tai pradėjo kalbinti jį, kad padėtų. Petras Abarius pasakė: „Gerai, kaip plemianikui padėsiu „stot“. Tada susitarė su Sipavičium (jis Albinui Streikui buvo giminė), kad pas jį atvažiuos skrebai ir priims Albino registraciją.

Atvažiavo Antazavės saugumo viršininkas Padfilkinas, o Marcijona Mickienė atvedė Albiną. Atnešė jis šautuvą, atidavė. Jį kažkiek paklausinėjo, tada įdavė jį rankas šautuvą be šovinių ir liepė vedžiot per kaimą, rodyt pas ką užeidavo. Patys prieky eina, o Albinui su šautuvu liepta eit iš paskos. Pas Jankauską buvo kūlimas, o skrebai eina pro šalį ir šaukia: „Žiūrėkit, Streikus mus vokiečių laikais varinėjo, tai ir dabar varinė-

ja!“ Kiek po kaimą pavadžiojo, vėl nusivedė pas Sipavičių. Tas jaučia, kad čia geruoju nesibaigs, rėkia, rauda, kad paliktą Albiną gyvą, bet Padfilkinas vis tiek pastatė Albiną prie pušies ir nušovė. Įmetė į ratus ir kaip banditą nusivežė Antazavėn.“ (89; 2)

Spalio 5 d. Antazavės valsč. sribai nukankino einančius legalizuotis A. Streikaus būrio partizanus Viktorą Lukošiuoną ir Vladą Bernatavičių. Apibendrinančioje pažymoje agentūrinei bylai Nr. 411 „Vragi naroda“ parašyta, kad abu nukauti „ginkluoto pasipriešinimo metu“.

Iš Liudos Lukošiuonienės prisiminimų apie nužudytus Antazavės valsč. vyrus:

„Broliai Viktoras ir Juozas Lukošiuonai iš Melaikiškių k. ir Vladas Bernotavičius iš Zirnajų k. slapstėsi nuo mobilizacijos. Gerai neprisimenu, bet, atrodo, 1945 metais valdžia paskelbė: kas išeis iš miško ir registruosis, tiems bus dovanota ir galės ramiai gyventi. Vladas Bernotavičius ir Viktoras Lukošiuonas nutarė registruotis. V. Bernotavičius paprašė savo kaimyną Joną Erbreidarą, kad nuvežtų į Antazavę. Tas nuvežė, bet nerado viršininko – buvo išvykęs į Zarasus, tai jo nepriėmė, liepė atvažiuoti kitą dieną. Vladas pasakė, kad jis turi draugą, kuris taip pat nori registruotis.

Kitą dieną V. Bernotavičių ir V. Lukošiuoną vyriausiasis jo brolis Antanas išvežė į Antazavę. Pakeliui į Antazavę, Zirnajų kaime, prie kelio buvo pieninė. Iš ryto kaip paprastai čia buvo daug žmonių, atnešusių pieną. Visi kaimynai pažįstami, tai Vladas su Viktoru užėjo į pieninę, su visais atsisveikino, o šie jiems palinkėjo greitai ir laimingai sugrįžti į namus.

Tuoj už Zirnajų kaimo prasideda Kūdrų miškas, per kurį eina kelias į Antazavę. Įvažiavę į mišką, susitiko sribus. Vladui ir Viktorui liepė lipsti iš vežimo ir eiti su jais į Antazavę, o broliui Antanui liepė grįžti namo.

Kitoje Kūdrų pusėje, Dervinių kaime, prie pat miško, gyveno kalvis Žaibus. Jo pirtis buvo beveik pačiame miške. Tai tuos abu vyrus sribai nusivedė prie pirties, išrėngė ligi baltinių ir pradėjo kankinti. Girdėjo žmonės riksmą, šūvius, bet niekas nieko negalėjo padėti, kas gi gali išdrįsti lįsti žvėrimis į nagus. Viktorui buvo išmušti dantys, galva nusukta veidu į nugarą, o Vladui iššautos abi akys, sumušti ir peršauti delnai.

Baigę savo kruvinąjį darbą, išvarė iš Salinių kaimo Jadvygą Laponaitę vežti nukankintuosius į Antazavę. Kai vežė, visas kelias buvo kruvinas.

Antazavėje, priešais bažnyčią, šalia kelio į dvarą, baloje jau laukė iškasta duobė.

Juozas Stankevičius iš Bieliūnų kaimo tuo laiku buvo areštuotas, tai jam ir liepė iš vakaro sribai iškasti duobę. Taigi tas baisusis spektaklis jau iš vakaro buvo surežisuotas.

Nors išvakarėse jie dar buvo gyvi, juos žadėjo paleisti, tačiau duobę paruošė. Gaila, kad J. Stankevičius jau miręs ir nieko nebegali papasakoti. Taip pat jau miręs ir Antanas Lukoševičius, kuris matė tuos sribus, kurie nusivarė nelaiminguosius.

Juozas Lukošius, sužinojęs, kas nutiko aniems, jau nėjo registruotis: geriau žūti nuo kulkos, negu būti žiaurių budelių nukankintam. Žuvo jis miške, Latvijos teritorijoje. Subatos miestelyje buvo ant gatvės pamestas jo lavonas. Varnas akis išlesė, bet negyvam neskaudėjo. Tai toks buvo jaunų Lietuvos vyrų likimas. Vieniems sribai gyviems akis iššaudė, kitiems – negyviems varnos išlesė.“ (120; 223–224)

Spalio 6 d. Gatelių balose žuvo Erškėčio kuopos atskiros grupės partizanai Silva Dieninis–*Atas* iš Vyželių ir Jonas Jurka iš Sėlos kaimo. Prieš tai Gatelių kaime pagąsdino vestuvininkus, kurie ir pasiskundė sribams. (132; 52) (118; 100)

Spalio 9 d. Salako valsčiuje netoli Geibų kaimo Erškėčio būrio partizanai nušovė operatyvinį įgaliotinį Ivanovą.

Spalio 11 d. Salako valsčiaus Kiškelių kaime kirviu užkapota istrebitelio Portnovo šeima: žmona Marfa, dukra Nastia, sūnus Piotras ir Marfos sesuo. Sovietų propaganda šiuo nusikaltimu kaltino miško brolius, tačiau dėl šio fakto nebuvo pareikšti kaltinimai nė vienam partizanui. (3; 67)

Tą pačią dieną Salako NKVD sugavo plėšikavusius sribus Matuševą, Starkovą ir Gruodį. Pasinaudodami, kad valstiečiai buvo išvaryti į mitingą dėl Portnovų šeimos nužudymo, jie apvogė kelis namus. Tai bene pirmas atvejis Rytų Lietuvoje, kada sribai patraukti atsakomybėn už kriminalinius nusikaltimus. (75; 105)

Spalio 13–18 d. NKVD 137 šaulių pulko kariuomenė šukavo Ažvinčių girią, ieškodama partizanų. Spalio 13 d. ties Jonišio kaimu sunkiai sužeistas pateko nelaisvėn Vladas Aidukas–*Tigras* iš Garbšių, spalio 17 d. miške ties Užsienio kaimu bunkeryje susprogdintas Kazys Guobys–*Gaidys*. Ties Lauks-

teniais gyvas įkliuvo Petras Račinskas-*Česnaks*. Tą pačią dieną prie Žiežmario ežeriuko nušautas partizanas Jonas Padvaiskas iš Sabališkės. Miškuose ties Baltele išblaškytas Jono Šimkūno-*Kadugio* būrys. Žuvo šio būrio vyrai Vladas Biveinis ir Vladas Tumėnas. NKVD dokumentuose rašoma, kad ties Pabaluošės k. „likviduota grupė iš 4 banditų, paimta 4 banditai, paimta 5 šautuvai, 1 automatas, 4 granatos, 1 pistoletas ir 200 šovinių.“ (35; 48), (132; 61, 66–67)

Šie miškų valymai turėjo stiprų poveikį tolimesnei pogrindžio raidai: pradedėjus masinei partizanų legalizacijai iš aktyvios kovos pasitraukė 2/3 Erškėčio kuopos kovotojų.

Spalio 18 d. LSSR NKVD komisaro P. Bartašiūno įsakymu iš pareigų atleistas Zarasų apskr. NKVD viršininkas majoras Michailovas, kaip nesuistvarkantis su darbu. Į jo vietą paskirtas kapitonas Pivčenko. (35; 51)

Spalio 23 – lapkričio 1 d. Zarasų apskrities NKVD valsčių skyriuose registravosi 14 partizanų, iš jų surinkta 13 šautuvų ir 130 šovinių. Taip pat prisistatė 26 vengiantys mobilizacijos ir 1 dezertyras. Nekyla abejonių, kad ne mažiau kaip pusė prisistačiusių vengiančiais mobilizavimo dalyvavo aktyvioje kovoje, tačiau tai nuspėta nuo sovietų valdžios. (35, 57–58)

Lapkričio 1 d. Palaužti tautiniam pogrindžiui į Rokiškio apskritį komandiruota 40 „atsakingų darbuotojų“. Per 1945 m. spalio mėnesį į istrebitelius įstojo 54 asmenys. Apginkluoti 334 aktyvistai, apylinkėse suorganizuotos paramos grupės – jose 280 žmonių. Apginkluoti aktyvui ir istrebiteliams skirti 377 ginklai ir 16 000 šovinių. (65; 26)

Lapkričio 2 d. Daugailių valsčiaus Taukelio miške sužeistas pateko į nelaisvę partizanas Antanas Pukauskas iš Salako valsčiaus Jakėnų kaimo. Tardomas papasakojo, kad K. Kaladinsko-*Erškėčio* paliepimu į Daugailių kraštą atvyko palaiykėti ryšių tarp Šarūno rinktinės ir Erškėčio kuopos. (132)

Lapkričio 3 d. Salako valsčiuje, prie Kiškelių kaimo, sribai surado Antano Keperšos grupės bunkerį. Miškiniai nesutriko ir išmetė lauk iš bunkerio priešų mestas granatas. Sribai pakriko, o partizanai, sunkiai sužeidę vieną sribą, pasitraukė be aukų. (15; 93)

Lapkričio 22 d. Senosiose Jakėnų kaimo kapinėse NKVD viršininkas Bronius Baliulis naktį susitiko su Juozu ir Antanu Juotkomis iš Baltabiržio k. ir jų giminaičiu Alfonsu Umbrasu. Anksčiau visi partizanavo: Antanas-*Sakalas*, Juozas-*Tarzanas*, o A. Umbrasas-*Genys*. Buvę partizanai nusprendę „išpirkt kaltes“, tapo agentais *Vanagais*. Žinias saugumiečiams sutarta perduoti per agentą *Meską* – Antano Juotkos tėvą Joną Juotką. (113; 2)

Partizanų rėmėjo Broniaus Kondratavičius liudijimu, Juotkai, vokiečių okupacijos metais tarnavę vachmistrais Tauragnų policijoje, buvo užverbuoti sovietų partizanų dar karo metais, mat duota pasirinkti: arba perduosią žinias raudoniesiems, arba būsią po velėna.

Lapkričio 29 d. Salako miestelyje sulaikytas J. Kamarausko-*Karijoto* kuopos žvalgas:

„Gautos žinios, kad po Salaką vaikšto įtartina moteris, kuri galbūt esanti vyras. Atėjusi į NKVD skyrių klausė viršininko, bet šio nebuvo vietoje. Ruošiantis išeiti buvo sustabdyta ir liepta parodyti dokumentus. Sulaikyimo momentu metė granatą, kad susprogdintų save, milicininką Rybakovą ir įgaliotinį jaun. ltn. Samkovą. Granatai nesprogus, buvo sugriebta ir nuginkluota. Kratos metu paimta dar viena rusiška granata F-1, kurios nespėjo išmesti, vokiškas pistoletas, komjaunimo bilietas Febronijos Zubovaitės pavarde, trispalvė juostelė, akiniai ir moteriškos pirštinaitės. Sulaikytoji pasirodė esanti vyras, prisistatęs Vinco Zubovo pavarde. Nuodugniai išardžius išaiškinta, kad tai esąs Karijoto būrio žvalgas Albinas Urbonavičius-*Algimantas* iš Žeimių kaimo.“ (35; 93)

Lapkričio 30 d. Antazavės valsčiaus Šapalų kaime sribai sudegino savo namuose besislapsčiusį Petrą Dijoką.

Gruodžio 13 d. Į Salako valsčiaus Drobiškių kaimo apylinkes po 30 km žygio atvyko „skrajojantis“ Daugėlišio valsč. partizanų būrys, vadovaujamas Mamerto Laurinėno-*Mingailos*. Ryšininkai pakvietė Žagarynės miške žiemojančią K. Kaladinsko-*Erškėčio* grupę, su kuria susitarta dėl bendro „skrajojimo“ – stovyklavimo po kaimus. *Erškėčio* grupė prie „skrajojančio būrio“ prisijungė būrio teisėmis. Stovyklavimas su „skrajojančiu būriu“ – vos mėnesį trukęs, bet įvykiais dinamiškas Erškėčio kuopos istorijos epizodas. (55; 478c)

Gruodžio 14 d. Zarasų apskr. NKVD skyrius įteikė naujametines dovanas geriausiems šnipams. Agentui *Orlovui*–Jeronimui Budriui už A. Streikaus kuopos išdavimą dovanotas vyriškas kostiumas. Agentui *Stankevičiui* (J. Markeliui iš Jaskoniškių kaimo) už Dusetų gimnazijos mokinių antisovietinės kuopelės sekimą ir M. Kazano išdavimą išmokėta 650 rb. ir 12 metrų manufaktūros. Agentė *Leleikienė* už Dusetų kunigų sekimą paskatinta 400 rb. (31; 37)

1946 metai

Sausio 6 d. Zarasų apskrities NKVD skyriaus duomenimis, per 1945 m. apskrityje legalizavosi 112 partizanų. Antazavės valsčiuje tokių yra 10, Antalieptės – 27, Salako – 24, Smalvų – 2, Degučių – 21, Dusetų – 17, Rimšės – 1, Imbrado – 8. Užsiregistravusius seka 79 informatoriai. (40; 178)

Sausio 15 d. Salako valsčiuje Prūsijos (Zelmeniškės) kaime, mūšyje su NKVD kariuomene žuvo 23 Tigro rinktinės *Mingailos* kuopos („skrajojančio būrio“) partizanai ir 2 paimti gyvi.

Žuvo: skyriaus vadas Kostas Padvaiskas-*Mazgelis*, g. 1908, iš Joniškio k.; Jeronimas Bubulis-*Žvejys*, g. 1919, iš Ožionių k.; Alfonsas Jarmuška-*Ūdras*, g. 1921, iš Janionių k.; Antanas Kondratavičius-*Liepa*, g. 1920, iš Padysnio k.; Kazimieras Kondratavičius-*Žagrė*, g. 1919, iš Padysnio k.; Kazimieras Luneckas-*Garsys*, g. 1920, iš Rėksniškės k.; Mykolas Mačkinis-*Gintautas*, g. 1921, iš Ožionių k.; Augustas Panavas-*Vėžys*, g. 1910 m., iš Vasiulių k.; Hubertas Panavas, g. 1918, iš Vasiulių k.; Kazimieras Panavas, g. 1914, iš Vasiulių k.; Kazimieras Panavas-*Žebenškis*, g. 1924, iš Janionių k.; Vincas Panavas-*Eglaitis*, g. 1923, iš Vasiulių k.; Albinas Pečiulis-*Vyturys*, g. 1922, iš Navikų k.; Kazimieras Petrauskas-*Gruodis*, g. 1925, iš Seniškio k.; Edvardas Pieviškis-*Naras*, g. 1920 m., iš Ignalinos; Henrikas Pieviškis-*Lakūnas*, g. 1922, iš Ignalinos; Pranas Skunčikas-*Žaltys*, g. 1923, iš Bajorų k.; Kazimieras Stanėnas-*Pipiras*, g. 1924, iš Makniūnalaukės k.; Kazimieras Šukys-*Putinas*, g. 1911, iš Kukoriškės k. Du žuvusieji žinomi tik slapyvardžiais *Erdvilas* ir *Varna*.

Mūšio metu suimti: Antanas Panavas-*Treniota*, g. 1913, iš Mažėnų k., sušaudytas 1946 12 14 ir Marcelė Padvaiskienė, g. 1913 m., Akriemių k., gyvenusi Joniškio k. Nuteista, kalinta.

Priešui teko 3 rankiniai kulkosvaidžiai, 4 automatai, 15 šautuvų, 2 pistoletai, 2500 vnt. šovinių. (40; 155), (13; 58–59)

Erškėčio kuopos partizanai gerai žinodami vietoves, išvengę aukų, pasitraukė į Saldutiškio valsčių.

Sausio 20 d. Po Prūsijos mūšio Erškėčio kuopa pasitraukė į Saldutiškio valsčių. Kas dieną keisdama stovyklavietes aplankė Mediniškę, Jačiūniškes, Maleckažemį ir pasiekė Kuktiškių valsčių. Stovyklaujant Venslaviškės kaime, atėję kuktiškiečiai partizanai pranešė, kad *Erškėtį, Kaltą* ir *Juodalksnį* nori mautyti apygardos vadovybė. Maleckažemio kaime erškėtėnų laukė Jonas Kimštas-*Dobilas*, Pranas Ivonis-*Sakas* ir J. Žilėnas-*Stuobrys*. J. Kimštas kalbėjo apie būtinybę organizuotis sunkiomis okupantų puolimo sąlygomis. Paskyrė *Erškėtį* Zarasų apskrities Lokio rinktinės vadu, *Juodalksnį* – rezervinio būrio vadu, vadovauti „skrajojančio būrio“ likučiams. *Erškėčio* pavaduotoju ir adjutantu, K. Kaladinskui pasiūlius, tapo A. Skuncikas-*Kaltas*.

Ryšius su apygardos štabu sutarta palaikyti per *Audrą*-Steponą Grumbiną arba per *Perkūno*-Kazio Balčiūno grupę, kuri susitikdavo su apygardos štabo pareigūnais B. Zinkevičiumi-*Artoju* ir P. Ivoniu-*Saku*. (55; 15–16)

Vasario 1 d. Saldutiškio valsčiuje netoli Strokinių kaimo sugautas Kirdeikių krašto partizanų vadas Albertas Dūdėnas-*Daučius*. Uždarytas Saldutiškio stribynan, intensyviai tardomas papasakojo apie pasipriešinimo organizaciją Kirdeikių krašte. Po pirmo tardymo kameroje rastas negyvas. Surašytas aktas, kad nusižudė (pasikorė), tačiau galėjo būti ir mirtinai primuštas. (132; 64)

Vasario 8 d. Saldutiškio valsčiaus Alžutėnų kaime, Kazio Balčiūno namuose, Vytauto apygardos štabo nariai susitiko su Lokio ir Tigro rinktinių atstovais. Lokio rinktinei atstovavo *Kaltas*, o Tigro rinktinei Juozas Karla-*Juodalksnis*. Buvo tariamasi, kas vadovaus Kirdeikių, Kemėšio ir Ginučių apylinkių pagrindžiui po *Daučiaus* žūties. Galima daryti prielaidą, kad būtent šio susitikimo metu sutarta, kad šios apylinkės laikinai bus perduotos Lokio rinktinės žinion. (132; 64–65)

Vasario 25 d. Vytauto apygardos štabas išleido instrukciją Nr. 19 dėl Vagnų rėmimo komitetų kūrimo. Jų paskirtis – teikti miškiniams maistą, rasti

patikimus žmones apsigyvenimui, išaiškinti sąjudžiui priešiškus gyventojus, pas kuriuos galima vykdyti rekvizicijas. (85)

Kovo 5 d. Zarasų NKGB skyrius užvedė agentūrinę bylą „Teroristai“ Antano Keperšos „banditinei“ grupei. Už bylos vykdymą atsakingas apskrities NKVD skyriaus kovos su banditizmu poskyrio vyr. įgaliotinis Kozlovas. (13; 302)

Antanas Keperša (slapyvardžiu *Kartėlis*) – viena iš prieštaringiausių asmenybių Lokio rinktinės istorijoje. Kilęs iš Dūkšto miestelio, išėjo į mišką jau brandaus amžiaus. 1945 m. vasarą Zarasų NKVD jį titulavo „banditų“ kuopos, rinktinės vadu, jis buvo vienas ieškomiausių rezistentų Zarasų apskrity. Buvo kuriamos pažymos apie jo organizacinius gebėjimus, tuo tarpu realybėje A. Keperša skeptiškai vertino autoritetus ir organizacijos privalumus. Jis nebuvo prisirišęs prie kurio nors būrio, kurį laiką vaikščiojęs su *Erškėčio* vyrais, 1945 m. rudenį sudaręs atskirą 4 partizanų grupę, apsigyveno Gražutės girioje. Vyrams išėjus pas Juknėnų partizanus, 1946 m. pradžioje liko vienas. Žuvo paslaptinomis aplinkybėmis.

Jo nužudymą prisiėmė agentai *Vanagai*, 1946 m. tvirtinę, kad vasario mėnesį A. Keperšą nušovė bunkeryje. Tuo abejojo net saugumiečiai, nes *Vanagai* lavono neparodė, tik atnešė šautuvą ir kepurę. Kita žūties versija: likęs vienas išėjo į Baltriškių apylinkes, ten apsigyveno pas kažkokią moterį. Pastarosios spaudžiamas „užsidirbti išlaikymui“, pradėjo plėšikauti. 1947 m. vasarą jį sugavo ir pasmerkė myriop Baltriškių apylinkių (J. Zavadsko-*Paukščio* būrio) partizanai. Kuri versija teisinga – iki šiol neaišku, tai vienas iš dar neatskleistų Lokio rinktinės istorijos epizodų.

Kovo 13–17 d. Zarasų apskrities MGB skyriaus specialioji grupė (SG), vadovaujama NKVD tardytojo ltn. Valiuko, ieškojo ryšių su partizanų būriais. Nustatė daug partizanų rėmėjų, bet dėl blogos konspiracijos išsišifravo. Kovo 15 d. grupei ilsintis Sungardų kaime Stasės Samienės sodyboje, *Erškėčio* kuopos partizanai iš pasalų nušovė sargyboje stovėjusį SG narį Kazakevičių.

Grupės vadas ltn. Valiukas pasiaiškino apskrities NKVD viršininkui rašė: „Pamačiau visus vėl drebant koridoriuj, o prie langų niekas nenorėjo eit. Teko juos tempti jėga, bet ir tada jie slapstėsi po kampus. Kovotojas *Pilypas* įlindo koridoriun ir iš jo išlindo tikrai praėjus valandai po šuvių. Aš buvau tokioj padėty, kad manęs

neklauso, todėl pats turėjau vaikščiot palei visus langus ir žiūrėt. Tik po valandos su pavaduotoju atidarę duris radom, kad mūsų sargybinis guli negyvas. Po šio aš negalėjau pratęsti savo užduoties, nes visi, išskyrus kulkosvaidžio pirmą numerį ir mano pavaduotoją, yra visiški bailiai ir manęs neklauso.“ (40; 71–78)

Kovo 21 d. Zarasų apskrities VKP(b) komiteto uždarame posėdyje išklaustas MGB viršininko kapitono Grigorjevo pranešimas. Konstatuota, kad „nacionalistinis pagrindis ir ginkluotos gaujos ne tik nesulipnina kovos, bet atvirkščiai – labiau sustiprino ją ideologiniame bare, diskredituojant sovietinę valdžią ir žudant sovietinio aktyvo bei liaudies gynėjų šeimas. Nutarta aktyvinti liaudies gynėjų būrių veiksmus, sustiprinti kovinį ir politinį pasirengimą kovoti be nuostolių bet kuriuo paros metu. Apskrities partijos komiteto darbuotojui Petrovui imtis priemonių stiprinti politinį – auklėjamąjį darbą tarp liaudies gynėjų, šalinant neigiamus, priešingus moralei reiškinius.“ (66; 1)

Kovo 26 d. LSSR MVD ministro J. Bartašiūno įsakymu Lietuvos miestuose ir miesteliuose dislokuotos 165 MVD kariuomenės įgulos, kiekvienoje iki 150 karių. Zarasuose įkurtas 137 šaulių pulko bataliono štabas su specialiais daliniais ir vienu šaulių būriu. Įgulos be vieno šaulių būrio įsteigtos Salake ir Dūkšte. Vykdam SSRS Vidaus reikalų ministro įsakymą Nr. 0216, kovo 15 d. paskirti MVD įgulų viršininkų pavaduotojais valsčių skyriuose: Salako valsčiuje – 5 šaulių kuopos vado pavaduotojas ltn. Vsevolod Fedorovič, Degučių valsčiuje – 7 šaulių kuopos 3 skyriaus vadas ltn. Zaikin Nikolaj Petrovič, Rimšės – 4 šaulių kuopos 1 skyriaus vadas ltn. Pantilejevič David Tirajevič, Dūkšto – 4 šaulių kuopos vadas Šulga Michail Sergejevič. (126; 122–123)

Balandžio 15 d. Zarasų apskr. MVD skyrius išaiškino valsčiuose dirbančius sovietų santvarkai priešiškus asmenis: „Salako valsčiaus vykdomojo komiteto sekretore dirba Janina Arlauskaitė, stambaus buožės duktė. Jos tėvai turėjo 300 ha žemės, o jos brolis Vladas buvo bandoj (dabar suimtas). Garbšių apylinkės sekretoriumi dirba buvęs banditas Jonas Kaladinskas. Antazavės valsčiaus sekretorium dirba Namajūnas, tarnavęs vokiečių kariuomenėj. Antazavės komsorgas Butkus – buvęs šaulys, po karo vengė mobilizacijos ir slapstėsi du mėnesius. Valsčiaus raštininkas Radkevičius praicityje buvo stambus prekybininkas, turėjo 4 parduotuves.“ (40; 169)

Balandžio 23 d. Antazavės valsčiaus Bugų šilelio kaime išduotas savo bunkeryje nusišovė A. Streikaus būrio partizanas Kazys Mickus. (95; 2)

Gegužės mėnuo. Obelių valsčiuje, sekti Kazio Ramanausko būrio partizanams užverbuoti šnipai *Vanagas, Muravskis, Chainovskis*. Jie išaiškino, kad miškiniams padeda Noreikių kaimo gyventojas Katkauskas.

Šį mėnesį iš Erškėčio kuopos atsiskyrė Juodalksnio ir Vaidilos grupės. Juozas Karla-*Juodalksnis* su dviem partizanais sugrįžo į Ignalinos valsčių, Tigro rinktinės vado Jono Kamarausko-*Karijoto* žinion. Povilas Butrimas-*Vaidila* su Broniumi Vytėnu-*Lapute*, apygardos štabo pareigūno Pr. Ivonio-Sako pavedimu, perėjo į Šiliniškių ir Ginučių miškus, perimdamas vadovavimą tose apylinkėse veikusiems Perkūno ir Naro skyriams. *Vaidila* formaliai išliko pavaldus Lokio rinktinės vadui *Erškėčiui*, bet veiklos klausimus derino su Pranu Ivoniu-*Saku*.

Birželio 3 d. Obelių valsčiuje maršrutinis agentas *Chainovskis* pranešė, kad Lugiariškių kaime gyvena su miškiniais susijusi Nastė Velainytė. Prie jos namų dviems paroms palikta pasala. Birželio 4 d., maždaug 15 val., sulaikyta iš sodybos einanti moteris. Ji prisistatė esanti Agota Šeduikytė, kilusi iš Svėdasų valsčiaus Šeduikių kaimo. Pas ją rastas LLA antrankovinis ženklas ir Lietuvos žemėlapis.

Kitą dieną sulaikyta ir namų šeimininkė Nastė Velainytė, kuri prisipažino, kad partizanai Algirdas Makutėnas, Kazys ir Valerijonas Baltušiai ją įkalbėjo sekti stribų ir kariuomenės judėjimą.

Sulaikyta A. Šeduikytė dešimt dienų nedavė parodymų, tik birželio 14 d. prisipažino, kad ji esanti Bronė Pupeikytė, būrio vado Balio Pupeikio-*Tauro* sesuo. (21; 12)

Birželio 27 d. Salako valsčiaus MGB skyriaus šnipas *Beržis* pranešė, kad K. Kaladinsko būrys stovyklauja Ažvinčių miško 9, 10, 17 ir 27 kvartaluose. Pasiųsti 80 kareivių, patikrinę nurodytus kvartalus, surado miškinų paskubom paliktą stovyklą. Priešui teko 1 kulkosvaidis, 1 pistoletas, 2 granatos ir 1415 šovinių. (40; 14)

Birželio 28 d. LLA Vytauto apygardos štabas paskelbė visiems organizuotiems partizanams privalomus Karo lauko teismo nuostatus ir instrukciją Nr. 1, numatančią baudžiamųjų būrių rinktinėse įsteigimą.

Birželio 29 d. Tardant Bronę Pupeikytę sužinota, kad birželio 30 d. laukiamas Vilniaus LLA štabo atstovas, kuris organizuos partizanų vadovybės pasitarimą. Jai buvo pavesta slėptuvėje ties Noreikių kaimu palikti dokumentus ir atsišaukimus.

Sekti B. Pupeikytę į kamerą pasodinta kameros šnipė *Moskvička*, kuri išaiškino, kad Pupeikytė tardymuose „begėdiškai meluoja“. Pasak jos, kiekvienas partizanas, žinodamas, kad gali įkliūti, pasiruošia „pasaką“, kurią sekdamas niekam nepadarys žalos. Iš tikrųjų iki sulaikymo ji buvo būryje, esanti ryšininkė. *Moskvička* pasakojo, kad kameroje Bronė yra linksma, „elgiasi kultūringai ir tvarkingai“. Jinai sakanti, kad ir kiek ją kankintų – liūdesio vis tiek neparodysianti, nes tik suteiktų priešams linksmumo. (21; 30–32)

Liepos 22 d. Zarasų apskrities VKP(b) komiteto posėdyje nutarta, kad kova, likviduojant ginkluotą tautinį pogrindį, vyksta nepatenkinamai. Dėl to esą kaltas veiksmų nederinimas tarp Zarasų ir Utenos apskričių MVD skyrių, mat kareiviai persekioja „banditus“ tik savo apskrities ribose. Miškiniai tai supratę stovyklauja apskričių sandūroje ir, pereidami iš vienos apskrities į kitą, sėkmingai išvengia persekiojimo. (66; 2–3)

Rugpjūčio 5 d. Zarasų apskritį suimti Erškėčio kuopos talkininkai: Zosė Kazickienė iš Baibių kaimo, Edvardas Žygas iš Tauragnų valsčiaus, Juozas Valskys iš Zelionkos (Žaliosios) kaimo, Ona Valskienė iš Zelionkos, Alfonsas Cicėnas iš Daugėlišio valsčiaus, Daubariškės kaimo, Juozas Gasparavičius, Vanda Gasparavičienė ir Pulcherija Lingienė – visi iš Jurgėnų kaimo, Justinas Kaladinskas iš Ažvinčių, Juozas Mačiulis iš Komisariškės kaimo, Emilija Mačiulienė, Bronė Matulienė – iš Linkmenų valsčiaus Kiškių kaimo. (40; 110–111)

Įtarus turint ryšius su Streikaus būriu suimti Jonas Abarius, Kazimiero iš Ajočių kaimo; Leonora Abariūtė, Jono; Ona Streikutė, Domininko ir Petras Abarius, Jono – visi iš Maniuliškių. Jie buvo apkaltinti slapstę savo namuose

„partizaną“ Vytautą Skaudį. Tardymo metu išaiškinus, kad Skaudys vykdė „organų“ užduotį, o ryšiai su veikiančiais partizanais neįrodyti, suimtieji paleisti laisvėn. (40; 45)

Rugpjūčio mėnesį Imbrado valsč. legalizavosi A. Streikaus būrio partizanai Vincas Gudziukas (Gudukas), pridavęs vokišką šautuvą su 25 šoviniais ir Juozas Cibulskas. Partizanus registruotis įkalbėjo MGB bendradarbis slapyvardžiu *Kazim.* (40; 110)

Rugpjūčio 29 d. Salako valsčiaus Nariūnų kaime partizanai apšaudė ir sudegino Justino Baliulio namus. Tai kerštas už sūnų Bronių, dirbantį Salako MVD skyriaus viršininku. Pirmąsyk J. Baliulio namai apšaudyti 1945 m. vasarą, tąsyk sužeista saugumiečio motina. (40; 201)

Rugsėjo mėnuo. LSSR MGB duomenys apie 2N valdybos specialiuosius agentus, kilusius iš Zarasų apskr. Tai: Dmitrij Makejevič Molochov, g. 1928 m., kilęs iš Degučių valsčiaus; Gerasim Trofimovič Matušov, g. 1927 m., iš Salako valsčiaus; Vasilij Vladimirovič Kudriašov, g. 1929 m., iš Turmanto valsčiaus Čepeliškių kaimo; Filip Ivanovič Starkov, g. 1927 m., iš Salako valsčiaus Žagarynės kaimo; Leonid Petrovič Zakrevskij, g. 1918 m., gyvenantis Salake; Stanislovas Biveinis, Antano, g. 1926 m., iš Salako valsčiaus. (46; 145–149, 154)

Rugsėjo 2 d. Salako valsčiaus Drobiškių miške partizanai sulaukė iš turgaus grįžtančius Čepeliškių kaimo gyventojus. Geoklistas Kudriašovas nėrė į krūmus ir nubėgo kviesti pagalbos, o kitus miškiniai nusivedė į miško gilumą. Iš Salako atvykę sribai ant kelio rado nušautą Agurjaną Kudriašovą, o likusieji surasti tik kitą dieną, 200 metrų nuo miško kelio. Nušauti Vladimiras Kudriašovas, Irina Kudriašova ir Varvara Novikova. Pastarąją pakeliant detonavo po lavonu padėta mina, sprogo bangos kontūzyti sribai Lazar Podriadčikov ir Ameljan Pochomov. Įtariama, kad rusus sušaudė Aleksas Milašius-*Danielius*, Antanas Skuncikas-*Kaltas* ir Petras Cicėnas-*Žalgiris*. (40; 84–85)

Rugsėjo 4 d. Obelių valsčiaus kelyje į Kirkūnų kaimą Mataušo Kurkliečio būrys pateko į pasalą. Pas agentą *Šukį* atbėgęs į dešinę koją sužeistas Čalkis, perrišdamas žaizdą, pasakė, kad nušauti M. Kurkietis ir Pranas Petkūnas, o dabar būriui vadovausiys Balys Vaičenas. *Šukys* sakė, kad Čalkis įtaria išdavystę Stepą Laucį iš Kirkūnų, mat jis gyvena netoli pasalos surengimo vietos.

Agento nuomone, partizanai gyvena Gerbalių miške. Būryje yra 16 vyrų: Balys Vaičenas, Čalkis, broliai Pranas ir Vladas Daminauskai, Juozas Žukauskas, Juozas Kurkietis ir kiti. (22; 131–132)

Rugsėjo 5 d. Zarasų apskrities VKP(b) komiteto uždaro posėdžio protokole Nr. 4 rašoma: „Apskritis apimta banditizmo, per praėjusį mėnesį vien Salako valsč. banditai nužudė 7 žmones. Jie perėjo prie veikimo trijų–keturių asmenų grupėmis ir individualaus teroro taktikos. Nepatenkinama padėtis liaudies gynėjų batalione, karciviai taip pat plėšikauja ir tokiu būdu griaua operatyvinius planus.“ (66; 4)

Rugsėjo mėnuo. Iš aktyvios kovos pasitraukė Erškėčio kuopos partizanai: Edvardas Skunčikas-*Narsutis* (registravosi dėl ligos), Aleksas Milašius-*Danielius*, *Džanas* ir Vanda Petroškaitė-*Našlaitė*. Jie su padirbtais dokumentais apsigyveno Vilniuje. Taip pat Vilniun atvyko ir *Danieliaus* sesuo Virginija Milašiūtė su motina.

Spalio 4 d. Utenos apskrities Tauragnų valsčiuje suimtas Povilas Nasevičius iš Baltelės kaimo. Jis įtariamasis ryšininkavęs *Mingailos* būriui ir platinęs laikraštėlį „Aukštaičių kova“. Tardomas prisipažino, kad spaudą atnešdavo Anelė Palešienė iš Skroblaus kaimo, o pagrindžio dokumentus perduodavo Zosė Grumbinaitė ir jos brolis Steponas, slapyvardžiu *Audra*. Taip pat suimtas Povilo brolis Pranas, gyvenęs Minčios girininkijoje, jis esąs LLA narys slapyvardžiu *Anupras*. Ryšininkavo tarp Erškėčio ir Alberto Dudėno-*Daučiaus* būrių. (36; 250, 255, 261)

Spalio 29 d. Imbrado valsčiuje vidinis agentas *Krauklys* įkalbėjo legalizuotis Streikaus būrio partizanus Antaną ir Adolfą Abarius iš Antazavės valsčiaus Ajočių kaimo. Jie atidavė 2 šautuvus, 1 pistoletą ir 60 šovinių. Po keleto dienų atėjo registruotis ir sesuo – partizanė Leokadija Abariūtė. (40; 164)

Lapkričio 13 d. Latvijoje, Bebrinės miške (kitur nurodoma, kad Marina- vos baloje) sribai užpuolė Vyties kuopos bunkerį. Sargyboje stovėjęs Stasys Kligyš-*Ažuolas* spėjo išsokęs į bunkerį perspėti apie pavojų, o pats šalia bun- kerio stojo į kovą ir žuvo. Partizanams traukiantis sužeistas kojon vado Balio Vaičėno brolis Bronius Vaičėnas-*Sakalas*. Smarkiai nukraujavusį priglaudė ir gydė latvių ūkininkas. (120; 63–64)

Gruodžio 3 d. Salako ir Tauragnų valsč. sankirtoje, maždaug 1,5 km nuo Rūgštėlišio kaimo, kariuomenė rado du bunkerius su maisto atsargomis ir drabužiais. Tai – Erškėčio kuopos žiemos stovykla. Agentų *Vandos* ir *Beržio* teigimu, apie kariuomenės pasirodymą miškinius įspėjo netoliese gyvenantys ryšininkai. Iš artimesnių kaimų ir vienkiemių suimta 13 asmenų. (40; 197)

Gruodžio 7 d. Lietuvos SSR VKP(b) CK pirmasis sekretorius A. Snieč- kus pasirašė direktyvą dėl kovos su nacionaliniu pagrindžiu sustiprinimo: „Kiekvienas banditų veiksmas turi būti lydimas dalinio arba visiško tame rajone gy- venančių buožių nuosavybės konfiskavimo. Tokius asmenis, ypač vyrus, areštuoti, sie- kiant neleisti jiems išeiti į gaujas. Spauldoje skelbti banditų vadus ir aktyvius banditus kompromituojančią medžiagą, demaskuojant jų antiliaudinę veiklą.“ (68; 1)

Gruodžio 11 d. Juodupės valsčiuje agentas *Šarūnas* vienišam partizanui *Zolbai* pažadėjo padėti įsirengti žiemojimo bunkerį. Čekistų pamokytas, *Ša- rūnas* partizaną nuvedė į apleisto ūkio daržinę, neva išsirinkti lentų bunkerio statybai. Nutaikęs momentą užėjo miškiniumi už nugaros ir du kartus iššovė. Sužeistas *Zolba* bandė bėgti, bet pasaloje pasislėpusi kovinė grupė jį pribaižė. (21; 148)

Gruodžio 21–23 d. Pas Saldutiškio MGB skyriaus viršininką ltn. Vaičiulį gruodžio 21 d. atėjo Juozo Buivydžio-*Grafo* būrio ryšininkė Zosė Trinkūnai- tė-*Šešupė*. Pasakė esanti siūsta partizanų susitarti dėl legalizacijos sąlygų. Kitą dieną ltn. Vaičiulis, lydimas sribų, susitiko su partizanais ir jiems pažadėjo laisvę, jei sudės ginklus. Gruodžio 23 d. Saldutiškio MVD skyriuje registra- vosi Antanas Trinkūnas, Kajetonas Trinkūnas, Petras Čipynys ir Juozas Stun- džia. Atidavė 4 šautuvus ir 94 šovinius. (36; 303)

Gruodžio 24 d. Saldutiškio valsčiaus MVD iš Juozo Pumpučio, Paukštienės ir agento *Šilo* sužinojo, kad *Naro* būrio partizanai eis pas žmones valgyti Kūčių vakarienės. Prie miškinių artimųjų sodybų paliktos pasalos. Viename iš vienkienių pastebėta 5 asmenų *Naro* grupė, kuri, šunų lojimo išgąsdinta, pasinaudodama tamsa pabėgo. Persekiojant nušautas būrio vadas Balčiūnas Kazys-Perkūnas iš Alžutėnų k. Nukautasis dėvėjo uniformą su LLA ženklais, paimtas automatas ir trys diskai su šoviniais.

Prisimena partizanas Mykolas Balčiūnas-*Titnagas*, g. 1917 m.:

„Mes pakūčiavojome, išeinant motina sako: šunys loja, kažin ar ne skrebai? Atsakėm, kas čia duos skrebus tokiam ore. Buvo apie 9 val. vakaro, migla dangų uždengusi – tokia migla, kad nicko nesimato. Nuėjus gal kokius 10 metrų girdim – cypia šuva. Staiga pradėjo šaudyt, raketom viską nušviečia. Mes su broliu metėmės į skirtingas puses. Pasipylė kulkos kaip bitės, į mane mažiau, o brolio pusėn – daugiau. Brolis buvo labiau ginkluotas, jis atsišaudė, mane irgi vijosi, o bėgt reikėjo per arimus, gruodelis toks, ūkana, šerkšnas. Šiaip taip atsiplėšiau, išbėgau, ar brolis išbėgo – nežinojau.

Šv. Kalėdų ryte brolių numetė Saldutiškyje. Netoli buvo NKVD mūrinis namas, išgulėjo apie 2 savaites. Tada ne jis vienas buvo nušautas, bent keli. Kai aš registruvausi, tai ėjau ir ėjau pas sribų viršininką Vaičiulį, prašydamas kad brolių atiduotų. Jo žmona buvo labai gera, sakydavo man: „Eik, prašyk ir atiduos, aš prašysiu ir tu prašyk – atiduos.“

Ir šitaip man vieną dieną sako: „Ateik, galėsi pasiimt.“ Pavakariukais arklį pasiėmiau, parsivežėm brolių iš Kaušylienės žvyruobių. Visas sumaitotas, už kojų dratas pririštas, buvo temptas. Buvo kažkur kažkam duryse pastatytas – visaip tyčiojosi. Per naktį palaikėm namuose (sušalęs visas), grabą greitai padirbom. Buvo sakyta be jokių iškilnių palaidot, bet žmonės nugirdo, daug susirinko į laidotuves. Palaidojom brolių Kazimierą Alžutėnų kaimo kapinėse, o kitoj užgriuvo sribai, ką norėjo tą ir pasiėmė.“ (90; 2)

Gruodžio 30 d. Rokiškio apskrities Obelių valsčiaus MGB skyriaus informacija apie agentūrinę bylą Nr. 42 „Baltalietuviai“ (Белолитовцы). Buyla užvesta 1944 m. lapkričio mėn. Balio Bislio vadovaujamam būriui. 1945 m. būrio sąrašuose buvo 47 partizanai, dabar belikę tik 4.

1947 metai

Sausio 15 d. Lokio rinktinės organizacinio sektoriaus (OS) viršininko pareigoms paskirtas Steponas Grumbinas-*Audra*.

Sausio 16 d. Latvijoje, Bebrinės apylinkėse, žuvo Vyties kuopos partizanas Bronius Vaičėnas-*Sakalas*. Gydęsis pas latvių ūkininką, pajuto, kad sodyba sekama. Išėjo ieškoti savųjų, tačiau žiemos sąlygomis būrio rasti nepavyko. Rizikavo grįžti į geradarių sodybą, kur jo jau laukė pasala. Pateko priešui gyvas, mirė nuo sužeidimų. Numestas Bebrinės miestelio turgaus aikštėje. (120; 63–64)

Sausio 17 d. Apskritis MGB skyrius nesėkmingai bandė užverbuoti apskrities vyriausią sentikių dvasininką: „Zarasų apskirty gyvena sentikių šventikas Nikitinas, kuris yra Lietuvos centrinio sentikių sinodo narys ir Visuotinio centrinio sentikių teismo narys. Norėdami kontroliuoti per agentūrą šių struktūrų darbą, sausio 15 d. Nikitiną mes išsikvietėme pokalbiui ir pasiūlėme tapti mūsų agentu. Jis, labai spaudžiamas („под большим давлением“), mums kai ką įsipareigojo, bet sausio 17 d. atėjęs į MGB skyrių kategoriškai atsisakė su mumis bendradarbiauti. Savo sprendimą motyvavo tuo, kad jis, kaip dvasininkas, negali kištis į valstybinius ir politinius reikalus.“ (41; 7)

Sausio 28 d. Antazavės valsčiaus Bugų kaime žuvo partizanas Kazys Janušonis-*Kaulinis*. Iki 1946 m. vėlyvo rudens vaikščiojo su A. Streikaus, B. Vaičėno būriais. Kariuomenei partizanus išblaškčius Bebrinės miške, slapta atėjo į namus ir gyveno bunkeryje. Čia ir buvo surastas, nušautas. (122)

Sausio mėnuo. Zarasų apskrities MVD skyriun prisistatė 6 nelegaliai gyvenę asmenys, tai: Juozas Bonas iš Imbrado valsčiaus Paupinės kaimo, buvęs J. Dudoriaus būrio narys; Juozas Plešonas iš Avilių kaimo, buvęs Streikaus būryje; Izidorius Kurkietis iš Imbrado valsčiaus; vokiečių laikais dirbęs raštininku Kretingoje; Juozas Stundžėnas, buvęs policininkas; Zenonas Atmanavičius iš Mažvilių kaimo, kuris slapstėsi ginkluotas ir Antanas Rasimavičius iš Imbrado valsčiaus Pauželiškių kaimo. Jis pabėgo iš 16 lietuviškosios šaulių divizijos, slapstėsi savo namuose. (42; 34)

Vasario 3 d. Saldutiškio valsčiaus Strokinių kaime pas Blažį sugautas Loko rinktinės Vaidilos grupės Naro būrio vadas Balys Žilėnas-*Naras*. Suimamas nepasipriešino, nes eidamas susitikti su motina ginklo nesinešė. Suimtas ir *Narą* lydėjęs partizanas Alfonsas Ruzgus. (54; 4)

Vasario 13 d. Vilniuje suimtas su padirbtais metrikais gyvenęs buvęs Erškėčio kuopos partizanas Aleksas Milašius-*Danielius*. Iki arešto dirbo sanitaru psichiatrinėje ligoninėje.

Tardymų metu papasakojo apie Ažvinčių miške esančias Erškėčio kuopos ginklų ir amunicijos slėptuves. 1947 06 15 atvežtas į mišką *Danielius* parodė 3 bunkerius, iš kurių paimti trys šautuvai, du kulkosvaidžiai, granatos, dėžė šovinių, pjūklas, kirvis ir kitas partizanų turtas.

Kovo mėnesį išaiškintos ir suimtos su padirbtais metrikais gyvenusios Vanda Petraškaitė ir *Danieliaus* sesuo Virginija Milašiūtė. (132; 152)

Vasario 19 d. Salako valsčiaus Rokėnų kaime, išdavikui susekus, nužudytas mokytojas Jonas Rūkas. Dalyvavo 1941 m. sukilime, rusams antrą kartą užėjus kelis mėnesius partizanavo Erškėčio kuopoje.

1945 m. rudenį trumpam prisišliejo prie A. Keperšos grupės, o prieš Naujus metus išėjo slapstytis arčiau namų. Šulinyje pasidarė slėptuvę, anga įėjimui padaryta rentinio šone. Tokioje drėgmėje išgyveno metus, kol buvo kaimyno išduotas. B. Baliulio vadovaujami Salako sribai sumetė šulinin granatas, ištraukė mokytojo lavoną ir išvežė niekinti į Salaką. (103)

Balandžio 28 d. Atsivėrė kalėjimo vartai Erškėčio kuopos partizanų rėmėjams. Iš Svenčionių kalėjimo nesudarius bylos paleistos seserys Vlada ir Emilija Aidukaitės, Ona Aidukienė ir Bonifacas Aidukas (visi kilę iš Rūkiškės kaimo, kalėjo nuo 1946 m. rugpjūčio pradžios). (132; 154)

Gegužės 7 d. Saldutiškio valsčiaus Siliniškės miške žuvo Erškėčio kuopos būrio vadas Povilas Butrimas-*Vaidila* iš Jakėnų kaimo ir Petras Simkūnas-*Klajūnas* iš Šeimaties kaimo. Kartu su jais buvę partizanai *Laputė*, *Udras*, *Sakalas* ir *Lizdeika* paupiu išbėgo iki Almajo ežero.

Povilas, pirmasis iš trijų brolių Butrimų, atidavusių gyvybę už Tėvynės laisvę, vienintelis amžino poilsio atgulė pašventintoje kapinių žemėje.

Iš Onos Butrimaitės–Laurinienienės, g. 1929 m., prisiminimų:

„Pradėjus retėti būriui, atsiskyrė ir mano brolis *Vaidila* ėmęs vadovauti dešimties partizanų būriui. Sėkmingai peržiemoję pas Lisauskus Ripelialaukio kaime, pavasarį išsikėlė į bunkerį miške tarp Ginučių ir Šiliniškių. Čia gyveno iki 1947 m. gegužės 7 dienos, kada jie buvo išduoti ir bunkerį apsupo NKVD daliniai ir sribai. Jėgos buvo nelygios, partizanai atsitraukdami šaudė, dauguma pabėgo. Žuvo mano brolis Povilas–*Vaidila* ir Petras Šimkūnas–*Klajūnas*. Jų kūnus paliko vietoje miške, kur juos surado ryšininkas ir visai negiliai užkasė.

Apie brolio žūtį aš sužinojau atsitiktinai rytojaus dieną – gegužės 8-ąją. Nuvažiavau į Kazitiškį pas tetą, nes ten vyko Šv. Stanislovo atleidai. Išėję iš bažnyčios būriavosi žmonės, praeidama pro šalį, išgirdau keturių jaunuolių pokalbį. Pasisveikinę jie pradėjo klausinėti viens kito, kas gero jų krašte. Vienas jaunuolis atsakė: „Ką čia gero dabar išgirsi. Štai vakar pas mus, netoli Ginučių, miške susišaudė kareiviai su partizanais, žuvo du partizanai, vadas *Vaidila* ir kitas partizanas.“

Prąjęs savaitei, partizanai per ryšininką Balį Grašį pranešė, kad brolis tikrai žuvo ir klausė ar mes patys jį palaidosim, ar reikės laidoti partizanams? Mama atsakė: „Mes patys palaidosim, aš būtinai parsivešiu savo sūnelį.“

Kaimynai davė pakinkytą arklį ir mama, pasiėmusi kartu jaunesnįjį brolių Stasiuką, kuriam buvo vos trylika metų, leidosi į kelionę. Po to mama pasakojo: „Važiavau miško keliu iki Ginučių kaimo, gegutė kukuodama skrido priešaky, tartum rodydama man kelią, ji tik viena suprato mano skausmą šioje juodžiausioj kelionėj, niekam kitam aš negalėjau pasiguosti. Slėpdama ašaras skubėjau greičiau susitikti su sūnumi. Ginučių kaime manęs jau laukė žmogus, kuris turėjo parodyti, kur užkasti žuvusieji. Dar pavažiavę mišku jau be kelio, privažiavom kalnelyje du žemės kauburėlius, tas žmogus man pasakė: „Aš nežinau, kuris yra jūsų sūnus“, bet mano širdies nuojauta man pasakė, kuriame kauburėlyje yra mano sūnus ir neapvyllė. Žemę atkasėm rankom, nes labai mažai jos buvo užpilta, tik pridengta nuo žvėrių, ant veido uždėta balta lininė skepetaitė, atidengiau veidą ir pamačiusi pasakiau, kad tai mano sūnus.“

Atvežtą į Jakėnų k. sūnų Julija Butrimienė laikinai paslėpė pas kaimyną Kazį Juodką, gyvenantį pamiškėje. Kazys Juodka su kaimynu Juozu Kinduriu padarė karstą ir nakčia pašarvojo pušynėly toliau nuo klojimo. Kitą dieną po apylinkes pasipylę kareiviai darė kratą Butrimų namuose, durtuvais badė grindis, lubas, stogą – ieškojo paslėpto žuvusiojo. Iškratę namus, šukavo mišką ir tik per stebuklą nerado netoli keliuko pašarvoto Vaidilos, prie kurio budėjo broliai Bronius ir Stasiukas.

Kaimynai iškasė duobę, kaimo mergaitės nupynė vainikus. Antanas Da-
mošius su Petru Juodka, pasikinkę arklį, priblandoj nuvežė į kapines ir nak-
čia *Vaidilą* palaidojo Švedriškės kapinėse. (103)

Birželio 2 d. Tauragnų valsčiuje ties Kačiūnų kaimu žuvo Erškėčio kuo-
pos *Vaidilos* būrio partizanas Bronius Vytėnas-*Laputė*, kilęs iš Ažvinčių. Jis,
žuvus grupės vadui, ketino slapstyti atskirai nuo būrio, bet pateko į kariuo-
menės „valymus“. (132; 240)

Birželio 13 d. Latvijoje klastingai nužudytas būrio vadas Antanas Ivaška.
Apie tai LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5 poskyrio viršininko Sokolovo
raportas 2N valdybos 2 skyriaus viršininkui drg. Figūrinui:

„Pranešu, kad 1947 06 10–14 dienomis buvau komandiruotėje Zarasų ir Rokiškio
apskirtyse. 1947 06 12 įvyko susitikimas su Zarasų MGB skyriaus vidiniu agentu,
slapyvardžiu *Malinin*. Jis papasakojo, kad šiuo metu yra 5 asmenų gaujoje, kuriai va-
dovauja Antanas Ivaška. Gauja šiuo metu persikelia iš Zarasų apskr. į Latvijos miškus.
Du iš gaujos narių nenori išeiti į Latviją ir pasilieka Zarasų apskrityje, todėl agentas
prisidėjo prie didesnės 3 asmenų Ivaškos grupės, kuri išeina į Latvijos miškus.

Apie pasiryžimą įvykdyti mūsų užduotį *Malinin* pasakė 1947 m. balandžio 20 d.
verbavimo metu. Jis pažadėjo asmeniškai sunaikinti šiuos banditus, tačiau paprašė
skirti pagalbinką.

Parinkti porininkui kartu su Zarasų MGB viršininku drg. Pirogovu išvykome į
Rokiškio apskritį. Ten radome tinkamą kandidatą, tai esąs agentas-smogikas *Šarū-
nas*, tačiau tuo metu jis buvo užimtas dalyvavime sudėtingoje 3 banditų nukovimo
operacijoje. Suderinus su jumis, porininkas *Malininui* surastas Latvijos SSR Ilukstės
MGB skyriuje, tai smogikas slapyvardžiu *Dvinskij*. Šis agentas atitiko mūsų reikala-
vimus jau vien todėl, kad laisvai kalbėjo latvių, lietuvių ir vokiečių kalbomis.

Pagal parengtą planą, *Malinin* ir *Dvinskij* buvo apginkluoti, instrukuoti kaip
elgtis ir mašina nuvežti prie Baraukos miško, Ilukstės apskritį.

Mes patys – tai Zarasų apskr. MGB viršininkas Pirogovas, vyr. ltn. Morgunovas,
Ilukstės apskr. MGB v-kas kapitonas Sokolovas ir to paties skyriaus operatyvinis įga-
liotinis likome mašinoje Ilukstės apskrities Silenės valsčiaus Ilga kaime, t. y. 3–4 km
nuo A. Ivaškos grupės stovyklavietės. Buvo sutarta, kad banditus likvidavus agentas
Malinin ateis pranešti.

Birželio 14 d., maždaug 02.30 val., numanomoje banditų buvimo vietoje pasigirdo šaudymas, po 45 minučių atbėgęs *Malinin* pranešė, kad užduotis įvykdyta.

Nuvykę įvykio vieton, mes radom 3 nušautus banditus, atpažinti:

1. Ivaška Antanas, s. Juozo, gim. 1921 m. Piliakalnio kaime, Imbrado valsčiuje, gaujos vadas;
2. Ivaška Jonas, Juozo, g. 1927 m., Antano brolis;
3. Mielūnas Juozas-*Sarūnas*, Antano, g. 1922 m., Jasų kaime, Dusetų valsčiuje.

Visi jie anksčiau buvo Streikaus, vėliau – K. Ramanausko būrio nariais. Pastaruojam metu veikė savarankiškai ir jiems vadovavo Antanas Ivaška.

Ši banditinė grupė įvykdė keletą teroro veiksmų Ilukstės apskrities Kurcums valsčiuje, būtent: 1947 m. gegužės mėnesį nušovė Ilukstės MGB skyriaus operatyvinį įgaliotinį lt. Sokolovą, sužeidė to paties skyriaus įgaliotinį, pagrobė automatą PPS ir pistoletą. Vien tik gegužės mėnesį Ivaškos gauja Ilukstės apskr. įvykdė 15 plėšimų.

Iš nušautų banditų paimta: 2 automatai, 2 šautuvai, 2 pistoletai, 5 granatos, 500 vnt. šovinių, medalis „Už pergalę prieš Vokietiją“, kompasas ir topografinis žemėlapis, įvairus susirašinėjimas.

Lavonai užkasti skirtingose vietose, miške. Apie tai surašytas aktas. Banditai buvo sunaikinti miegantys. Agentams *Malinin* ir *Dvinskij* išmokėtos premijos. *Malinin* duota užduotis surasti ir likviduoti likusius 2 banditus.“ (42; 142–43)

Birželio 17 d. Zarasų apskrities MVD informacija apie strībų bataliono tautinę sudėtį bei socialinę kilmę. Iš viso apskrityje yra 213 strībų, iš kurių: lietuvių – 55, rusų – 148, lenkų – 10. Pagal gimimo vietą: vietinių gyventojų – 166, iš kitų apskričių – 4, iš kitų respublikų – 43. Pagal socialinę kilmę – darbininkų – 38, valstiečių varguomenės – 151, vidutinių valstiečių – 24. Pagal partiškumą: komunistų – 9, komjaunuolių – 89, kiti nepartiniai. (69; 102)

Birželio 29 d. Latvijoje, Silenės valsčiuje agentas *Malinin* nušovė iš Lietuvos atėjusį partizaną Praną Buroką, g. 1924 m., Antazavės valsčiaus Didėjos kaime, buvusį Vietinės rinktinės savanorį. Tarp jo ginklų atpažintas prancūziškas kulkosvaidis, kuris buvo paimtas nukovus Ilukstės apskr. MVD sk. viršininką Sokolovą ir leitenantą Usovą. Nušautojo kūnas naktį slapta išvežtas iš operacijos vietos ir užkastas miške. (41; 178–179)

Liepos 1 d. Zarasų apskrities MVD skyriaus duomenys apie priešiškus sovietų santvarkai elementus:

„Būryje, kuriam praeityje vadovavo A. Streikus, yra 18–20 žmonių, iš jų 14 – Antazavės valsčiaus gyventojų. K. Kaladinsko būryje – 18 asmenų. Taip pat apskrityje išaiškinta: baltalietuvių (1941 m. sukilimo dalyvių) – 143, tarnavusių vokiečių kariuomenėje – 22, tarnavusių Vietinėje rinktinėje („plechavičiukų“) – 17, vokiečių policininkų – 47, vokiečių statytinių (seniūnų, tarnautojų) – 16, legalizuotų banditų – 90.“ (40; 47)

Rugpjūčio 2 d. Salako valsčiaus Ažėnų kaime Erškėčio kuopos partizanai nušovė grįžtantį iš Daugpilio atstogaujantį MVD j. ltn. Albiną Juodagalvį. Nurengė uniformą, nuavė batus. Nužudymas labai papiktino žmones, nes A. Juodagalvis *Huberto* grupės partizanams atveždavo šovinių. Atėjęs į Ažėnus *Erškėtis* atsiprašė žmonių ir pažadėjo nubausti merginą, sukursčią nušauti A. Juodagalvį. (96)

Rugpjūčio 28 d. „Pas Leopoldą Gruodį į Bradesių kaimą rugpjūčio 11 d. atėjo B. Bislio ir B. Vaičėno grupės – iš viso 14 banditų. Vaikšto Juozas Bagdonas, broliai Vladas ir Pranas Daminauskai, Edvardas ir Balys Vaičėnai, Balys Bislys, Jonas Juozėnas, broliai Medikiai, Romualdas Aliejūnas. Buvo užėję ir rugpjūčio 13 d., ir 26 d. Išgėrė 6 butelius degtinės. L. Gruodžiui paklausus, kodėl jie tokie „sukūdę“, jam atsakytą: labai pergyvenam, nes neseniai bunkery žuvo 4 draugai.“ Tai agentui *Klevui* kaip didelę paslaptį papasakojo Leopoldo sesuo Karusė Gruodytė. Antazavės valsčiaus MGB įgaliotinis Borisovas *Klevui* pavedė įgauti L. Gruodžio pasitikėjimą, kad jis pasikviestų „šaltinį“, kai užeis miškiniai. (43; 241)

Rugsėjo 9 d. Saldutiškio valsčiaus Puziniškio kaime MVD kovinė paieškos grupė sugavo nelegaliai gyvenusį Juodalksnio būrio ryšininką Vincą Kliuką. Edvardo Rukšėno namuose kareiviai surado miegantį ginkluotą Algirdą Lisauską iš Ripelialaukio k. Pastarasis buvo užverbuotas ir po dviejų savaičių paleistas. Saugumiečiams nėra nepasitarnavo, todėl po metų vėl suimtas ir nuteistas.

Spalio 1 d. Iš tremties Molotovo (Permės) srityje pabėgo Erškėčio kuopos vado žmona Veronika Kaladinskienė. (32; 83)

Spalis 4 d. Rokiškio apskrities MGB skyrius užvedė agentūrinę bylą „Zaoziornyje“ B.Vaičėno-*Amerikono* būriui. Ardomyjį darbą vykdė agentai *Uosis*, *Žaibas* ir maršrutinis agentas *Akis*. Itin perspektyvus esąs *Uosis*: jis praeityje buvo partizanų būryje ir miškiniai jį ne kartą kvietė sugrįžti į būrį. Agentas *Žaibas* gerai pažįstamas su Edvardo Vaičėno giminaite Balčiūniene. (23; 173)

Tą pačią dieną Antazavės ir Kriaunų valsč. sankirtoje, Lukštynių kaime, žuvo Vyties kuopos partizanai: Balys Bislys-*Tūzas*, Jonas Jozėnas-*Didysis Jonas*, Ksaveras Turkevičius-*Bagdonas*, broliai Augustas-*Aidas* ir Jonas-*Lokys* Medikiai ir Kazys Kavoliūnas-*Tarzanas*. (120; 66)

Nuopelnus už miško brolių sunaikinimą prisiėmė Antazavės valsčiaus MVD viršininkas vyr. lt. Jonas Renkauskas, nes miškinius išdavė jo užverbuotas agentas *Klevas* – Jonas Ragulis. Tik per stebuklą mirties išvengė Jonas Vainauskas-*Jaska* bei Edvardas ir Balys Vaičėnai. Jie taip pat ketino eiti pas J. Ragulį į pirtį, bet paskutinę akimirką apsigalvoję išėjo į Bradesių miškelius.

Spalis 11 d. Latvijoje suimtas buvęs Jazepo Frič-o būrio partizanas Eduardas Pleps, kilęs iš Jakabpils apskrities Lucani vienkiemio. 1945 m. birželio-rugpjūčio mėnesiais buvo Kaminskio partizanų būryje, legalizavosi. 1947 m. MGB užverbuotas sunaikinti Frič-o būrį, bet partizanų išaiškintas kaip šnipas. Kaltei išpirkti, sudarė sąlygas nušauti apskrities MGB viršininką mj. Buniną, po šio priimtas į Frič-o partizanų būrį.

Latvių istorikų teigimu, Pleps-as MGB duotą užduotį nušauti Frič-ą įvykdė (1947 m. rugsėjo 9 d.), po to iš būrio pabėgo. 1948 m. kovo 6 d. ypatingasis pasitarimas prie SSSR MGB E. Pleps-ą nuteisė 25 metų laisvės atėmimo bausme. E. Pleps lageryje įsijungė į kalinių pogrindžio veiklą, „už masinių riaušių organizavimą lageryje“. 1956 m. kovo mėnesį pervestas bausmės atlikimui į Vladimiro kalėjimą. 1957 m., masiškai perteisiant politinius kalinius, Pleps-ui, kaip „nepadariusiam išvadų iš nusikalstamos veiklos“, atsisakyta sutrumpinti laisvės atėmimo laiką.

Spalis 14 d. Latvijoje, Rempelio girininkijos Kukaleni miške įvyko bendras lietuvių ir latvių partizanų susirinkimas dėl veikimo taktikos ir būrių veiklos ribų pasidalijimo. Partizanų vadų J. Streikaus-*Stumbro* ir J. Ruzgio-*Jutis* susitarimu, partizanai turėjo pasidalyti į 5–7 asmenų grupes, nes taip būsią lengviau slapstyti, žiemoti ir gauti maisto.

Jungtinis lietuvių–latvių būrys suskirstytas į grupes: Petro Pupelio-*Svoto* (veikia Latvijoje, Prodės valsč. miškuose), Alfonso Dumbris (veikia Latvijoje, Garsenės valsč.), Arvido Silinšo-*Lapins* (veikia Latvijoje, Jekabpils apskr., Dīgpaiskij miške), Janio Ruzgio-*Jutis* (veikia Latvijoje, Jekabpils apskr. Suseja ir Ilukste valsč. Malceces miške), Juozo Streikaus-*Stumbro* (veikia Lietuvoje, Juodupės ir kt. valsčiuose).

Spalio 30 d. Tauragnų valsčiuje jungtinės partizanų pajėgos (Lokio rinktinės Erškėčio kuopa, Liūto rinktinės *Voveraičio*, *Sakalaičio* ir *Lydekaičio* būriai) sudegino rusų kolonistų apgyvendintą Stapšėnų kaimą.

Iš liudininkės Renės Osipovnos Kondrašovos parodymų apie partizanų išpuolį:

„1947 10 30 d., apie 17–18 val., prasidėjo didelis šaudymas iš kulkosvaidžių, šaudė padegamomis kulkomis. Mano vyras Kondrašovas Foma atsišaudė, bet banditams artėjant išbaigė šovinius ir pabėgo. Užsidegus mūsų namui, išbėgau paimti vaikų ir bėgant per kiamą buvau sužcišta kojoni. Iš viso sudeginta 16 trobų su ūkiniais pastatais. Viskas sudegė maždaug per vieną valandą.“ Kitais duomenimis iš viso kaime sudegė 49 trobesiai. (58; 59)

Lapkričio 15 d. Saldutiškio valsčiaus Puziniškio kaiman naktį iš lapkričio 14 į 15 d. pas brolius Bronių ir Edvardą (vadinamą *Admusiu*) Rukšėnus užėjo dvylika partizanų. Pasiprašė, kad iškūrentų pirtį, nes jau seniai prausėsi. K. Bubulis užsiminė, kad rytoj išeisį į žiemojimo bunkerius.

Su šeimnininkais sutarė: pirmiau išsipraus šeimynos, o paskui perkurs pirtį ir miškiniams. Vakare, Rukšėnams grįžtant iš pirties, sodybos pusėn pasipylė šūviai – pastebėję sargybinių pradėjo šaudyt kareiviai. Erškėtėnai traukėsi, bet nežinodami prieš išsidėstymo, pataikė ant užsimaskavusio kulkosvaidininko. Trys vyrai krito pakalnėje netoli Rukšėnų namų. Toliausiai, maždaug pusę kilometro, nubėgo Antanas Skunčikas-*Kaltas*, jo kūną surado šalia ežero, prie pušies. Aštuoni partizanai atsitraukė, sunkiai sužeistą Praną Račinską išnešė Petras Cicėnas-*Žalgiris*. Lengviau sužeistas Adolfas Aidukas-*Taržanas*.

Iš partizanų žuvo: Lokio rinktinės ir Erškėčio kuopos vadas Kazimieras Kaladinskas-*Erškėtis*, rinktinės vado adjutantas Antanas Skunčikas-*Kaltas*, kulkosvaidininkas Kazimieras Bubulis-*Algimantas* ir neseniai į būrį atėjęs

Kazimieras Milašius-*Signalas* (kilęs iš Pratkūnų k.). Kareiviai nušovė ir atėjusį talkon Rukšėnų svainį Justiną Šilinišką. (83), (132; 110)

Gruodžio 19 d. Zarasų apskrities Imbrado valsčiaus Samanių kaime trys Vyties kuopos partizanai atvažiavo maisto pas rėmėją Velainį. Grįždami į stovyklą prasilenkė su stribų pilnomis rogėmis, pasikeitė padrikais šūviais. Nuo atsitiktinės kulkos žuvo partizanas Vincas Vaičėnas-*Centas*. (120; 66)

Gruodžio 20 d. Latvijoje, Ilukstės apskrities Kurcums valsčiaus Kalvos vienkiemis pas Joną Rimšą susitikti su tariamu A. Ivaškos būrio partizanu (MGB agentu *Malinin*) atėjo trys Vyties kuopos vyrai. *Malinin* suruošė išgėrimą ir paryčiais praradusius budrumą svečius užgriuvo durtuvais ir kirviais ginkluoti saugumiečiai. Nužudyti: Aleksandravėlės partizanų būrio vadas Kazys Ramanauskas-*Šarūnas* iš Žaliūnų kaimo, Stelmuzės partizanų grupės vadas Mykolas Sažionis ir eilinis kovotojas Povilas Kuosa. Žuvusiųjų lavonai slapta išvežti į Zarasų apskrities Degučių valsčiaus Nadūnų kaimą ir užkasti stribo Timofejaus Vorobjovo žemėje. (59; 125–1)

Gruodžio 25 d. Tauragnų valsčiaus Sėlos kaime, netoli Bagdono namų, žuvo Lokio rinktinės būrio vadas Bronius Ivanauskas-*Pavietrius*, eiliniai partizanai Vytautas Staričenka-*Ūdras* iš Pagavės kaimo ir Balys Musteikis-*Keras*. (132; 70–71)

1948 metai

Sausio mėnuo. LSSR 2N valdyba parengė operatyvinės kombinacijos planą, patikrininti duomenims apie agentę *Vandą* ir likviduoti Vytauto apygardos štabą:

„Zarasų apskrities MGB skyriaus agentė *Vanda* praecityje buvo gaujos vado K. Kaladinsko sugyventinė. Jos namuose periodiškai apsistodavo gaujos nariai, ji žinojo *Audros* slapstymosi vietą. 1947 m. rudenį už ginklo laikymą buvo suimtas jos brolis. Norėdama išgelbėti brolių, *Vanda* pranešė, kad apygardos štabas yra pas Lekavičių Saldutiškio valsčiaus Stripeikių kaime. Kratos metu bunkerio neradome, bet padarėme išvadą, kad *Vanda* žino tikrą bunkerio vietą, bet saugumo organams jos neatskleidžia.

Siekdami demaskuoti nesažiningą agentę, numatome panaudoti MGB 2N valdybos specialiosios grupės (SG) agentūrą. Susitikime su *Vanda* Zarasų apskrities MGB viršininkas papulkininkis Ilja Pirogov pasiūlys jai supažindinti su *Audra* du MGB pasiūstus žmones (agentus *Sakalą* ir *Aušrelę*). Agentus *Vanda* turėsianti pristatyti kaip baltarusių partizanus, atėjusius derėtis dėl įstojimo į Vytauto apygardą. *Sakalas* prie savęs turės MGB organų išduotą pažymėjimą.

Einant į susitikimą su *Audra* ties Stripeikių kaimu grupę sulaukys partizanais persirengę kiti SG nariai. „Partizanai“ pareikš sulaikytiesiems įtarimus ir nusivedę tardys kiekvieną atskirai. Jeigu *Vanda* pasakys *Sakalą* ir *Aušrelę* esant MGB bendradarbiais, tuomet SG vadas *Barzda* įsakys visus nuvesti į miško gilumą ir tardyti. *Sakalas*, *Aušrelė* ir *Vanda* busią ištardyti ir apkaltinti esant šnipais. Iš *Vandos* bus pareikalauta raštiško pasiaiškinimo ir pasiūlyta „išdavikus“ nuvesti į Vytauto apygardos štabą. Jeigu ji pasisakys žinanti bunkerio vietą – tuojau tai pranešti 2N valdybos viršininkui Sokolovui, kuris su būriu bus už 5 km, Želmeniškės kaimo apylinkėse. Jie blokuos bunkerį.

Jeigu *Vanda* neišduos agentų, tai kratos metu „surasti“ *Sakalui* išduotą pažymėjimą. Tokiu būdu apkaltinti ir *Vandą*, toliau įgyvendinant planą aukščiau aprašytu būdu. Jeigu *Vanda* neparodys bunkerio, tai *Barzda* ją perverbuos ir paleis, o *Sakalą* ir *Aušrelę* nusives „sušaudyti“. (9; 1–6)

Sausio 15 d. Tauragnų valsč. Minčios kaime pas girininką Jurgį Zinkevičių įvyko Lokio rinktinės partizanų susirinkimas:

„Steponui Grumbinui-*Audrai* pakvietus, susirinkome Minčioje. Suėjo maždaug 20 banditų. Įvyko pasitarimas, kurį vedė *Audra*, jis pasisakė turįs įgaliojimus kalbėti apygardos štabo vardu. Išdalino lapelius, raginančius trukdyti rinkimams, liepė šiuos lapelius platinti tarp žmonių. Taip pat nurodė grasinti rinkėjams ir kandidatams į deputatus, bet teroro aktus vykdyti uždraudė. Kalbėta, kad ruošiama vežti banditų, rėmėjų ir buožių šeimas. Perdavė štabo nurodymą: visomis išgalėmis trukdyti išvežimus, žmones, kuriems gresia trėmimas, organizuoti, kad slėptųsi miškuose. Ten juos vyresni partizanai apginkluos, organizuos grupes ir būrius. Sudaryti išdavikų sąrašus, ką ir už kokius nusikaltimus reikia bausti“, – pranešė agentas „*Vanagai 2.*“

Sausio 19 d. Ant Dysnų ežero ties Grybėnų kaimu partizanai sušaudė Dūkšto valsčiaus strībų būrio vadą Jermolajų Kolesnikovą, lengvai sužeidė eilinius Terentijų Frolovą, Filipą Starkovą ir pastotininą Vincą Šalną.

Ši grupė buvo išvažiavusi į Bajorų kaimą tikrinti rinkėjų sąrašų. Ant ežero tamsoje susidūrė su trimis rogėmis. Į „gynėjų“ šūksnį „stot!“ iš rogių atsa-

kė šūviais. Vežikas ir sužeisti sribai išbėgo nepasipriešinę, o J. Kolesnikovo kūnas liko rogėse. Į pagalbą atskubėję kareiviai iš Dūkšto, Salako, Dūkšto ir Rimšės sribai, užpuolikų neberado. Nustatyta, kad po šio įvykio, 12–14 asmenų, apsirengusių raudonarmiečių uniformomis, Abisinijos pusiasalyje apiplėšė kooperatyvo direktorių Gaidamavičių. Paskui nuėjo pas Meškėną, kad šis parodytų „vasaros kelią“ – ne per ežerą. (32; 11–12)

Sausio 29 d. Imbrado valsčiaus Gubarių kaime nušauti komjaunuoliai Vilius ir Vladas Klasinskai. Miškinius iki namo durų atvedė Steponas Navickas, jis ir pranešė milicijai apie sušaudymą. Įvykio vieton atvyko Antazavės, Zarasų ir Imbrado sribai, apskrities MVD viršininko pavaduotojas papulkininkas Mažajev ir septynių asmenų MGB kovinė grupė. S. Navickas sulaikytas kaip įtariamasis, mat įvykio išvakarėse komjaunuolių tėvas Pranas Klasinskas liudijo prieš jį muštynių byloje. (32; 61 atv. – 62)

Vasario mėnuo. Zarasų apskrities MGB viršininkas papulk. Ilja Pirogov kreipėsi į LSSR MGB ministro pavaduotoją pulk. Leonovą, prašydamas išduoti asmens dokumentus agentui *Malinin*. Jis, dirbdamas saugumo organams, nuo 1947 m. balandžio mėnesio nukovė 7 miškinius, o jo duomenimis dar 12 asmenų suimta. Prašoma išduoti dokumentus Eduardo Zelinsko pavarde, nurodant gimimo vieta Daugpilį, o tautybę – lenkas. (32; 74)

Vasario 7 d. Antazavės valsčiuje iš MGB informatoriaus *Strazdo* gautos žinios, kad Bradesių kaime pas Antaną Gruodį lankėsi Vyties kuopos vyrai Jonas Vainauskas, Juozas Puslys ir Vaičėnai. Jie atėjo užmušt Juozo Mikucko, kurį įtaria išdavus B. Bislio būrį. (32; 98)

Vasario 14 d. Zarasų apskrities MGB skyrius nutarė iš agentūrinio tinklo išbraukti agentą *Vanagai-1*, paimti iš jo ginklą. Šios „priemonės“ įvykdyti nespėta, nes *Vanagai-1* – Antanas Juotka žuvo vasario 29 d. Jakėnų kaime, atsitiktiniame susidūrimo su Salako sribais. Žuvęs jis pasirodė saugumiečiams naudingesnis negu gyvas: partizanai patikėjo jį buvus „tikru partizanu“ ir tai sugrąžino pasitikėjimą žuvusiojo porininku *Vanagai-2* – Juozu Juotka. (32; 78)

Vasario 20 d. „Agentas *Šukys* pranešė, kad Amerikono būrio narys *Vedeika* pasiūlė eiti plėšikauti į Sniegių kaimą. Žinodami, kad *Vedeika* slapstosi vienas, o *Šukys* yra patyręs agentas, jam vasario 18 d. išdavėme pistoletą ir pamokėme kaip elgtis. Vasario 20 d. einant plėšikauti mūsų agentas *Vedeiką* nušovė. Užšifravimui inscenuota karinė – čekistinė operacija.“ (20; 78)

Kovo mėnuo. Zarasų apskrities Imbrado valsčiuje iš informatoriaus *Draugelio* gautas pranešimas apie pasirodžiusį Jono Vainausko būrį: „Vainausko būrį, kuris įeina į Vaičėno kuopą, sudaro penki žmonės, tai: pats Jonas Vainauskas, Jonas Karla ir žinomi tik slapyvardžiais: *Bundelė*, *Draugelis* ir *Nemunėlis*, pastarasis ginkluotas rankiniu kulkosvaidžiu. Vainausko būrį remia Pupeikių šeima, gyvenanti Miškinų kaime.“ (32; 99–101)

Kovo 1 d. Vytauto apygardos vado įsakymu Lokio rinktinės vadu paskirtas Steponas Grumbinas-*Audra*.

Kovo 9 d. Latvijoje, Pruodės miške žuvo būrio vadas Janis Ruzgis-*Jutis*, partizanai Alis Biltauris, Vitauts Ruzgis ir vado sesuo – partizanė Valentina Ruzgis. Su šiais latvių partizanais Vyties kuopos vyrai petys į petį kovojo pusantų metų.

Kovo 11 d. Rokiškio apskrities Aleksandravėlės valsčiaus agentas *Uosis* sužinojo, kad partizanų grupės vadas Jonas Vainauskas-*Jaska* paprašė Navikų k. gyventoją Petro Mekšėno gauti kelnėms diagonalo medžiagos. *Uosis* P. Mekšėnui davė 30 šovinių ir išklausinėjo, kada žada ateiti miškiniai. Pas P. Mekšėną palikta pasala. Atėjus miškiniams susišaudyta, sužeistas į petį Edvardas Garnelis-*Sarkis*, o P. Mekšėnas ir jo žmona nušauti. Lengvai sužeistas Aleksandravėlės valsč. MVD j. ltn. Karpavičius.

Iš agento *Žaibo* sužinota, kad *Sarkis* sužeistas sunkiai, o Teklė Andriuškevičiūtė iš Kumpuoliškio kaimo jam ieško patikimo gydytojo. *Uosiui* už išdavystę išmokėta 500 rb. premija. (20; 30–131)

Kovo 17 d. Salako valsčiuje, miško kelyje, Erškėčio kuopos partizanai iš girininko Jono Strazdo atėmė 26 tūkstančius rublių. Čekistai pagyrstai įtarė, kad girininkas esąs miškinių bendrininkas ir valdiškus pinigų atidavė laisva valia.

Kovo 19 d. Tauragnų valsčiaus Baltelės kaime agentas *Peilis* į vardynas pasikvietė Lokio rinktinės vadą Steponą Grumbiną. Besivaišinant užėjo kareiviai ir dokumentų patikrinimo pretekstu S. Grumbiną sulaikė. (32; 132)

Iš partizano Stepono Grumbino-*Audros* prisiminimų (užrašyta Valdo Striužo):

„1948 m. buvau surinkęs Lokio rinktinės Erškėčio būrio partizanų susirinkimą, kadangi gavau įsakymą paaiškinti padėtį. Tame susirinkime dalyvavo ir Juodka, kuris, pasirodo, buvo išdavikas. Jie buvo dviese išdavikai – jis ir Nasevičius.

Baltelėje buvo tik vienu Nasevičių sodyba, artimesnis ir didesnis buvo Vyžių kaimas. Nasevičiai buvo penki broliai, Baltelėje gyveno tik trys. Juos areštavo, bet Juozapą paleido. Matyt, tuomet jį ir užverbavo.

Tas Juozas Nasevičius pasikvietė į svečius per šv. Juozapą, kovo 19 d. Surošė balių, pasikvietė mane ir Trinkūną. Trinkūnas buvo malūno vedėju, mes draugavom su juo. Pas jį patogų buvo pernaktoti, žmonių svetimų daug maišėsi. Kad bus pasala neįjautėm, ginklų neturėjom, tik dokumentus. Pradėjom valgyti, alaus atnešė, kažkas pasakė, kad kariuomenė apsupo namus. Vienas leitenantas įėjo, atsistojo prieš mane ir stovi, o pulkininkas po vieną ėmė kviestis į kitą kambarį. Svečių nedaug, gal dešimt. Atėjo mano cilė, ir tas leitenantėlis sako: „Duok dokumentus.“ Padaviau savo dokumentus, tuomet leitenantas kreipėsi į pulkininką: „Tovarišč polkovnik, ėtovo dokumenty falšivnye (Drauge pulkininke, šito dokumentai netikri).“ Tuos dokumentus rusai ir sribai daug kartų buvo tikrinę, niekada jiems nekilo jokių abejonių. Pulkininkas sako: „Vsiio taki, Stepan Ivanovič, popalsia!“ Supratau, kad jie žino mano pavardę, aišku, kad buvo iš anksto informuoti. Išvedė laukan, keturi sargybiniai aplink apstojo. Kiti pasiliko gryčioje, valgė, gėrė. Kiek palaukus ir mane įvedė gryčion pasiimti rūbų. Šeimininkė dar įdėjo lašinių gabaliuką, dešros. Arklį reikėjo atiduot Trinkūnui. Kiek pavadėję miško pusėn, pradėjo mušti, kad prisipažinčiau, jog esu „Stepan Ivanovič“. Aš neprisipažinau, tada nuvežė į Prūsijos (Želmeniškės) kaimą. Ten tardė, mušė, tada jau prisipažinau.

Pėscią varė į Salaką. Einant per pušynėlį, pamatė nušautą ir užkastą skrebą, tada dar smarkiau mušė. Atvarė į Salaką, o ten gatvė vien skrebų apgyvendinta. Bobos išbėgo į gatvę, kas akmenį, kas šluotą meta į mane ir šaukia: „Vrag našich synovej!“ Įvedė į tamsų kambarį, palaikė gal valandą, surišo viela kojas, rankas, paskui įmetė į amerikonišką sunkvežimį ir nuvežė į Zarusus. Tuo metu ten vyko rajono emgebistų susirinkimas, tai viršininkai liepė visiems eiti pažiūrėti į banditą.“

Kovo 28 d. Antazavės valsčiaus aktyvistui Aršvilai paštu atsiųstas laiškas, kuriame rasti keturi rotatorium spausdinti atsišaukimai. Jie datuojami kovo 28 d. ir pasirašyti Rytų Lietuvos srities vadovybės. MGB skyrius įtarė, kad tai Dusetų pagrindininkų darbas. (32; 262)

Kovo 30 d. Erškėčio kuopos vadui Pranui Račinskui-*Drugeliui* apygardos štabas pavedė vykdyti Lokio rinktinės vado pareigas, iki bus paskirtas naujas vadas, vietoj suimtojo *Audros*.

Balandžio mėnuo. Degučių ir Salako valsčiuose rasta 18 antisovietinių atsišaukimų. Didžiasalio kaime rasti išklijuoti 6 lapeliai. Drobų kaimo gyventojas Vladas Dumbrava tris lapelius nuplėšė nuo Vajasiškio bažnyčios ir atnešė Degučių MVD skyriui. Atsišaukimai pasirašyti LLA Vytauto apygardos štabo, spausdinti rotatoriumi, trijų rūšių. Pirmieji yra agitacinio pobūdžio atsišaukimai „Šalin kolchozus“, antrieji – 1948 m. balandžio 15 d. Vytauto apygardos vado įsakymas Nr. 1, kuriuo draudžiama stoti į kolūkius, aktyviausiems už tai grasinant mirtimi. Trečios rūšies atsišaukimuose kalbama apie artėjantį karą ir raginama neiti kariuomenėn. (32; 196)

Balandžio 24 d. Algimanto apygardos Žalgirio būrio partizanas *Tarzanėlis* laišku kreipėsi į Joną Vainauską-*Jaską*, kviesdamas jungtis į kuriamą rokiškėnų rinktinę. Kadangi tuo metu ryšys tarp Lokio rinktinės ir Vyties kuopos buvo nutrūkęs, tikėtina, kad Obelių, Aleksandravėlės ir Kriaunų valsčiuose veikę partizanai galėjo priimti rokiškėnų pasiūlymą. Šis sprendimas būtų perrašęs Lokio rinktinės istoriją.

Gegužės mėnuo. Zarasų apskr. MGB skyrius parengė agentūrinės grupės „Žalieji“ veiksmų planą, kuriame, tarp kitų „priemonių“, numatoma demaskuoti prieš partizanų artimuosius MGB agentę *Vandą*. Ji tapo neberekalinga, kadangi prieš *Audros* motiną iššifravo agentą *Kuzmą*. (32; 66)

Gegužės 3 d. Į Antazavės šilą, lydimas partizano *Nemunėlio*, atėjo Jonas Vainauskas-*Jaska*. Suradęs „partizanaujantį“ J. Ragulį išsikalbėjo apie Balio

Bislio-*Tūzo* grupės žūtis aplinkybes. Partizanams kilo įtarimas dėl J. Ragulio ir jie nesutiko pasilikti gyventi Šile. Numanydamas, kad geresnės progos nepasitaikys, *Klevas*, nutaikęs progą, nušovė partizanus jų pačių ginklais.

Operacijos vieton atvykęs valsčiaus MVD viršininkas J. Renkauskas liepė lavonus užkasti vietoje, šalia *Klevo* bunkerio.

Gegužės 22 d. 1948 m. visoje Lietuvoje vyko operacija „Vesna“ – pasipriešinimo dalyvių šeimų trėmimas. Kiekvienos apskrities MVD skyriai siuntė į Vilnių ataskaitas apie trėmimų operacijos eigą:

„Iš Zarasų apskrities į SSSR gilumą išvežta 158 šeimos. Be sribų bataliono, trėmimų organizavimui pasitelkta per 500 aktyvistų iš „vargingųjų ir vidutinių valstiečių tarpo.“ Išvežimas vyko sklandžiai – „pasipriešinimo nebuvo, tiksliai Jeronimas Tarasevičius ir Ignas Valys protestavo, reikalaudami teisingumo.“ Pripažinta, kad „pasitaikė morodieravimo faktų Degučių vls. iš VKP nario, fizkultūros ir sporto komiteto pirmininko Procenko pusės, kuris pasisavino tremtinių siuvimo mašiną ir maišą miltų.“

„Rokiškio apskrities MVD skyrius, derindamas su MGB skyriumi, parengė išvežimo planą ir išvežamų šeimų sąrašą. Gegužės 21 d. tris valandas vyko pasitarimas, kur detalai aptartas išvežimo planas. 85 % išvežamų – buožių – banditų rėmėjų šeimos, o 15 % – vidutinių valstiečių – banditų rėmėjų šeimos. Sudaryta 100 ginkluotų grupių trėmimams vykdyti. Gegužės 22 d. nuo 3 iki 5 val. nakties tremtinių ūkiai buvo blokuoti (apsupti, neleidžiant niekam išeiti). 16 atvejų namuose nerasta šeimų galvų arba dalies šeimų narių. Iki 12 val. dienos jų nesuradus, kompensuoti išvežamų skaičiui, buvo imamos šeimos iš rezervo. 6 ūkiuose buvo pasislėpę visi šeimos nariai. Išvežta: nuteistų banditų šeimų – 51, banditų, esančių bandose ar nelegalioje padėtyje, šeimų – 30, nukautų banditų šeimų – 69, banditų rėmėjų – buožių šeimų – 160. Iš viso išvežta buožių šeimų – 241, vidutinių valstiečių šeimų – 69. Vietoj 300 numatytų, išvežta 310 šeimų.“ (76; 165), (67; 18)

Gegužės 25 d. Vytauto apygardos štabo instrukcijoje Nr. 7 „Dėl lietuvių, besislapstančių nuo išvežimo“ rašoma: „Nešioti ginklą gali tik tie išvengę išvežimo, kurie tvirtai apsisprendę kovoti. Nenorintys ir negalintys kovoti partizanų būryje, yra partizanų globojami. Atsisakę suteikti prieglobstį tremtiniams, bus baudžiami dalies ar viso turto konfiskavimu. Kaip pavyzdį galima kokį bailį iš viso išvyt iš namų. Tremtinių turtas priklauso partizanams. Visus prisidėjusius prie trėmimo naikinti be gailės.“ (29; 286)

Birželio 1 d. Vytauto apygardos vado įsakymu į Lokio rinktinės vado pareigas paskiriamas Pranas Račinskas-*Drugelis*, pakeitęs slapyvardį į *Žaibas*. Sudarytas rinktinės štabas. (132; 192)

Birželio mėnuo. Į Erškėčio kuopą įstojo nauji partizanai: Kazys Blaževičius-*Perkūnas*, Albertas Vytėnas-*Siaubas* iš Ažvinčių (jis *Laputės* – Broniaus Vytėno brolis), Bronius Rukšėnas-*Gediminas* iš Puziniškio kaimo ir Bronius Butrimas-*Trimitas* iš Jakėnų. Visi jie gegužės 22 d. išvengė išvežimo.

Kiek kitaip į partizanų būrį atėjo Jonas Dūdėnas-*Vynas*, kilęs iš Degučių valsčiaus Trinkuškių kaimo.

Dar 1944 m. jis su broliu Jurgiu-*Vaidila* įstojo į Mečio Medinio kuopą, veikusią Daugailių valsčiuje. Tvirtai prisiekė kovoti su okupantais, todėl kovos nenutraukė nei žuvus vadui M. Mediniui (1945 12), nei išretėjus būriui, kuriam vadovavo brolis Jurgis. Tik likęs vienas iš viso būrio, J. Dūdėnas išėjo slapstytis pas buvusius kaimynus Aštrakalnio ir Dundulių kaimuose. Išvežus juos į Sibirą, *Vynas* vėl išėjo į būrį.

Birželio 13 d. Informatorė *Pava* nuplėšė raštelius nuo stulpų palei kelią Ripaičiai–Kirdeikiai. Tai – Vytauto apygardos vado įsakymai, raginantys suteikti pastogę pabėgusiems nuo trėmimo ir kviečiantys priešintis sovietų valdžiai. *Pavos* manymu, atsišaukimai spausdinami Šiškinių kaime pas Jurašienę, kurios vyras ir sūnus suimti. Mat, svečiuodamasi pas Jurašienę, *Pava* ant staltiesės įžvelgė spausdinimo mašinėlį būdingus atspaudus.

Birželio 29 d. Tragedija Saldutiškio valsčiaus Šnieriškių kaime. Būdami neblaivūs, tarpusavyje susišaudė Liūto rinktinės Klevo kuopos partizanai. Partizanas *Cikas* lengvai sužeidė Domininką *Zaptorių-Tigrą* ir sunkiai į vidurius – Julijų Kušeliauską-*Ramunį*. Kuopos vadas A. Krinickas paryčiui *Ramunį* pristatė Švenčionių ligoninėn, bet partizanas mirė operacijos metu.

Birželio mėnuo. Išaiškinta Salako progimnazijoje veikianti mokinių „terroristinė grupė“. Ją sudarė mokiniai Petras Čižikas, Stasys Bagdonavičius ir Vytautas Miškinis, kuriuos globojo partizanas Jonas Dūdėnas-*Vynas*. Mokiniai kovo 6 d. atėmė šautuvą iš Salako pieninės sargo Pachomovo, o gegužės

19 d. nušovė Degučių valsčiaus instruktorių komunistą Vasiljevą. Gimnazistams sekti užvesta agentūrinė byla „Atžalos“ (Отпрыски), vykdomos operatyvinės priemonės panaudojant agentūrą *Kuzma* ir *Karklas*. (43; 156–161)

Liepos 1 d. Rokiškio apskrityje sovietų valdžiai įtvirtinti ir padėti kovoti su tautiniu pagrindžiu veikė 44 „paramos grupės“, kuriose buvo 417 ginkluotų aktyvistų ir 22 pavieniai, nepriklausantys grupėms, asmenys. Jau vien šių ginkluotų kolaborantų armija partizanų skaičių viršijo bene 10 kartų. (67; 16)

Liepos 17 d. Lokio rinktinės vadas P. Račinskas-*Žaibas* laišku kreipėsi į kovos brolius obeliečius, pranešdamas, jog Vyties kuopa įjungiamą į Lokio rinktinę. Kviečiama palaikyti pastovius ryšius bei atsiųsti partizanus atstovauti Vyties kuopą prie rinktinės štabo. (120; 111)

Liepos 25 d. Saldutiškio valsčiaus Kirdeikių kaime sulaikytas buvęs Erškėčio kuopos partizanas Justinas Kaminskas-*Lakūnas*. Iš jo paimtas automatas, pistoletas ir 90 šovinių. Liepos 30 d. suimtas su J. Kaminsku drauge vaikščiojęs Algirdas Lisauskas iš Ripelialaukio kaimo. (132; 114)

Rugpjūčio mėnuo. „Valiuliškių kaimo gyventojas Jonas Grigas kalbėjo: „Kolūkiuose nebus gyvenimo, nebus duonos. Gyvulių mažai, kas gi be mėšlo gali užaugti?“ Rokiškio siuvykloj Masiulis kalbėjo: „Greitai reikės gyvam į grabą lysti, nes jau pradeda kurti kolūkius, tai reiškia, kad teks tapti elgetom. Rusai nori padaryt lietuvius plikais ir alkanais, todėl ir kuria kolūkius“, – rašoma Rokiškio apskr. VKP(b) skyriaus specialiaame pranešime apie gyventojų požiūrį individualių valstiečių ūkių kolektyvizavimo klausimu. (67; 47)

Rugpjūčio mėnuo. Obelių valsčiuje demaskuotas agentas *Klevas*-Jonas Ragulis, gyvenęs Galažerio k. Miške jį sutikęs Edvardas Vaičėnas apkaltino išdavystėmis ir liepė dingti kuo toliau. (23; 241–242)

Rugpjūčio 10 d. Lokio rinktinės partizanai ties Vaišniūnų kaimu sulaike medžiotojus iš LSSR Ūkio ministerijos. Atėmė šautuvus ir prigrasė, kad daugiau šiuose kraštuose nesilankytų. (47; 191)

Rugpjūčio 18 d. Miško kelyje Kazitiškis–Vaišnoriškė, ties Laukstenių kaimu, Erškėčio kuopos partizanai apšaudė mašina važiuosius sovietinius aktyvistus. Nušauti kandidatai į VKP(b) narius Stasys Čalna ir Bronius Juodagalvis. Išbėgo Remeniškės kaimo stribas Fedotas, miškiniai tik pašaudė jam virš galvos, mat tas nors ir „stribavo“, bet žmonių labai nekankino. Mašiną sudegino. (30; 151)

Rugpjūčio 25 d. Agentė *Vanda* pranešė, kad partizanai lankėsi Ripelialaukio kaime pas Rozaliją Lissauskienę. Partizanai ketina surinkti 20–30 vyrų būrį ir pulti Salaką. Siuo reikalu P. Cicėnas išėjo tartis su Ėgliaus būriu. (43; 164)

Rugsėjo 1 d. Vytauto apygardos štabo įsakymu, Švenčionių apskrities Saldutiškio valsčiaus dalis perduota Lokio rinktinės žinion. Įgaliotiniu tvarkai palaikyti paskirtas Juozas Bulka-*Svajūnas*. (132; 125)

Rugsėjo 20 d. Utenos apskrities MGB skyrius, atlikęs perimtos Klevo kuopos vado Romelio korespondencijos grafologinę ekspertizę nustatė, kad ryšininkas *Svajūnas* esąs Kirdeikių pašto darbuotojas Juozas Bulka. Numatytos priemonės jo sulaikymui. (132; 126)

Rugsėjo 21 d. Ignalinos valsčiaus Ripelialaukio kaime Erškėčio kuopos partizanai Pranas Račinskas, Jonas Čičelis, Albertas Vytėnas ir Petras Cicėnas sušaudė Julę Rūkaitę. Tai buvo dvejus metus tarp pareigos čekistams ir simpatijų miškiniams laviravusi MGB agentė *Vanda*. (83)

Rugsėjo 27 d. Kauno apskrity suimtas Daugailių partizanų būrio vadas Vaclovas Maniušis, slapyvardžiu *Kaupas*. Karo metais buvo valsčiaus nuovados viršininku, 1945 m. balandžio mėnesį organizavo partizanų būrį ir iki 1945 m. liepos 16 d. jam vadovavo. Būrį dalinai sunaikinus, iki 1946 m. rugpjūčio slapstėsi. Anuprui Meidui padedant, įsigijo fiktyvius dokumentus Petravičiaus pavarde. Iki sulaikymo dirbo Vytėnų eksperimentiniame daržininkystės–sodininkystės ūkyje, už puikius darbo rezultatus apdovanotas garbės raštais. (43; 140)

Spalio mėnuo. Obelių valsčiaus Sinkiškės kaimo gyventoja Ruzgutė šnipui *Chainovskiui* išsidavė, kad jos sodyboje yra bunkeris. Atlikus kratą, rastas didelis bunkeris ir jame besislapstantis žmogus. Pastarasis pasipriešino, buvo nušautas. Atpažintas Jurgis Macijauskas, slapstęsis nuo 1945 m. Ruzgutė sumi. (23; 213)

Spalio 13 d. Dėl komandiruotės iškviestas į Vilnių ir sulaikytas Kirdeikių pašto darbuotojas Bulka Juozas, kilęs iš Ripaičių kaimo. Tris dienas intensyviai tardomas, prisipažino buvęs centriniu ryšininku tarp Vytauto apygardos štabo ir Lokio, Liūto bei Tigro rinktinių. Išvardijo jam žinomus tarpinius ryšininkus ir ryšio punktus. Užverbuotas MGB agentu *Vincas* ir paleistas.

1948 m. spalio 22 d. kartu su broliu Antanu (partizanų bendradarbiu slapyvardžiu *Dainius*) išėjo iš namų ir pradingo. Pakaso ežere rasta tuščia valtis, o ant kranto – brolių kailinukai. Veltui Kirdeikių vyrai kabliais ir kartimis maišė ežerą – skenduolių nerado. (132; 126)

Spalio 25 d. Saldutiškio valsčiaus MGB viršininkas gavo J. Bulkos laišką, kuriame rašo, kad kartu su broliu nusiskandins ežere prie Kirdeikių. MGB įtarimai, kad broliai išėjo būrin, netrukus pasitvirtino: jau spalio 27 d. gautas agentūrinis pranešimas, kad Bulkai pastebėti prie Baltelės, vaikštantys kartu su V. Juozapavičiaus-*Paparčio* grupės vyrais. (132; 126)

Spalio 20 d. Tauragnų valsčiaus Minčios kaime agentas *Vanagai-2* susitiko su rinktinės vadu Pranu Račinsku: „*Žaibas* davė instrukcijas, kaip sugyventi su žmonėmis, kad neiššaukti jų neapykantos. Uždraudė plėšikauti ir imti maistą iš nepasiturinčių, leista tik iš turtingesnių. Paimant produktus išduoti kvitus. Račinskas įsakė kas mėnesį atsiskaityti apie būrio veiklą ir keikė mane už girtavimą ir neveiklumą“, – praneša agentas. MGB numatė agento namuose įrengti aparatą „*Trevoga*“, o kelyje Minčia–Salakas, ties Apkartų k. padaryti slaptavietę susirašinėjimui. (43; 227)

Lapkričio 1 d. Vytauto apygardos vado įsakymu Nr. 20 suteikti partizanų laipsniai.

Į partizanų viršilos laipsnį keliami: *Žalgiris* – Lokio rinktinės vado adjuntas, *Šarūnas* – Lokio rinktinės štabo Rikiuotės skyriaus viršininkas; *Vy-*

lius – Lokio rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininkas. Į partizanų puskarininkio laipsnį: *Smauglys* – Lokio rinktinės Erškėčio kuopos vadas, *Siaubas* – Lokio rinktinės Erškėčio kuopos vado pavaduotojas, *Sakalas* – Lokio rinktinės Erškėčio kuopos Kadugio būrio vadas.

Į jaunesniojo puskarininkio laipsnį: *Sermukšnis* – Lokio rinktinės organizacinio sektoriaus viršininkas, *Dagys* – Lokio rinktinės Erškėčio kuopos būrio vadas, *Vydmantas* – Šventosios rajono OS viršininkas, *Lizdeika* – Placėsios rajono OS viršininkas.

Lapkričio 13 d. J. Streikaus būrio partizanai Adolfas Žukauskas ir Vladas Lukošius atvažiavo Ilukstės apskrities Subatės valsčiaus Elkšni vienkiemini rėmėjų Glumans sodybą. Jų pasaloje laukė sribai ir kareiviai. Įvyko kautynės. V. Lukošius žuvo prie pirties, A. Žukauskas dar spėjo pasitraukti 200 m, bet taip pat žuvo. Partizanų palaikai buvo išniekinti Subatės miestelio aikštėje, vėliau užkasti prie NKVD pastato.

Lapkričio 18 d. Obelių valsčiaus Vyties kuopos partizanai Balys Vaičėnas-*Liubartas*, Edvardas Garnelis-*Šarkis*, Alfredas Garnelis-*Čigonas* ir Vytautas Dručus-*Šernas* per vieną parą atlikę 80 km žygį pasiekė Minčios miškus. Atvykus obeliečiams, Lokio rinktinės štabas gerokai sustiprėjo: Balys Vaičėnas-*Liubartas*, baigęs gimnaziją ir turįs karinį išsilavinimą, neblogai valdė plunksną – tai buvo žmogus, kurio reikėjo pogrindžio spaudos leidybai. 1948 m. gruodžio 16 d. jį paskyrus rinktinės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininku, pradėta rinktinės laikraščio „Sutemų keleivis“ leidyba. (120; 79, 121)

Lapkričio 30 d. Balys Vaičėnas-*Liubartas* raštu Nr. 3 kreipėsi į Vyties kuopos partizanus:

„Sąryšį su mūsų 1948 07 10 nutarimu dėl ryšių sudarymo su Lietuvos partizanų vadovybe, ir pasisėkus susirišti, esam priskirti prie bendro partizaninio sąjūdžio ir paskirti prie LP „Vytauto“ apygardos 5-os Lokio rinktinės kaip Vyties kuopa. Gyvenamasis momentas reikalauja, kad būtume pasiruošę kiekvienu laiku pradėti didįjį žygį savo krašto išlaisvinimui, todėl turime laikytis kiek galima didesnio organizuotumo ir palaikyti tarpu savęs ryšį. Steigti kuopos archyvą, į kurį bus dedami visi mūsų kovotojiški dokumentai. Taip pat reikalauju visus partizanus, kad vestų svarbesnių

įvykių užrašus ir dėtų į saugią vietą slėpti, tai bus turinti didelės reikšmės, brangi medžiaga.“

Gruodžio 7 d. Mišri lietuvių–latvių partizanų grupė, vadovaujama V. Drozdovskio, gruodžio mėnesį išsirengė į Lietuvą, kur norėjo praleisti žiemą partizanų stovykloje. Gruodžio 6 d. užėjo į Skrudaliena valsčiaus Tabore kaimo parduotuvę, po to nuėjo dienoti Aginskij vienkiemio Liellaši pirtin. Iš parduotuvės buvo paskambinta į Daugpilio apskrities MVD skyrių ir kitą rytą pirtis buvo apsupta. Kautynės vyko nuo pusės dešimtos ryto iki pietų. Žuvo visi penki pirtyje dienoję partizanai, tai būrio vadas Vladislav Drozdovskij-*Volde* iš Skrudaliena valsčiaus Lapsines vienkiemio, Cirš Janis-*Janka*, iš Skrudaliena valsčiaus Spulči vienkiemio, Adolfas Jarmalavičius ir Izidorius Jočys iš Obelių valsčiaus ir Adolfas Varnas iš Antazavės valsčiaus Ajočių kaimo. Taip pat buvo nukauti 5 enkavėdistai. Į žuvusius partizanus buvo iššauta po kontrolinį šūvį. Visų žuvusių partizanų palaikus enkavėdistai nuvežė į Skrudaliena ir išniekino prie Vykdomojo komiteto pastato. Vėliau jie buvo nuvežti ir sumesti į žvyruobes, buvusias prie kelio Skrudaliena–Tabore.

Gruodžio 9 d. Ažvinčių miške Erškėčio kuopos partizanai susišaudė su Salako sribais, iš abiejų pusių aukų nebuvo. (83)

Gruodžio 16 d. Lokio rinktinės vado įsakymu Balys Vaičėnas-*Liubartas* paskirtas rinktinės štabo Spaudos ir Švietimo skyriaus viršininku. (120; 121)

Gruodžio 19 d. Latvijoje žuvo buvęs Kazio Ramanausko būrio partizanas Antanas Pauliukas-*Barzda*. (84)

Gruodžio 20 d. Tauragnų valsčiaus Stūglių kaime prie Vinco Gurkšnio namų žuvo Laisvės būrio vadas Jonas Bitkevičius-*Sakalaitis* ir su juo trys partizanai: Povilas Petrauskas-*Kardas* iš Vidžiūnų kaimo, Bronius Rukšėnas-*Gediminas* iš Puziniškio ir Bronius Butrimas-*Trimitas* iš Jakėnų. Auka dvigubai skaudi, nes jos buvo galima nesunkiai išvengti. Išvakarėse pas ryšininkę Feliciją Zinkevičiūtę-*Laimę* atvažiavusi Pulgerija Gurkšnytė-*Žibutė* prašė, kad

Sakalaitis nevažiuotų į Stuglius, nes Gurkšnio namuose pasaluoja kareiviai. Partizanai išklausė žinią, bet išvažiavo. (62; 353-13)

Bronių Butrimą-*Trimitą* numetė aikštėn sunkiai sužeistą, jį pribagė stribai ir viduržiemio šaltis.

1949 metai

Sausio 4 d. Lokio rinktinės štabo įsakymu Nr. 2 sudaryta Laisvės kuopa, susidedanti iš Gedimino, Kęstučio ir Algirdo būrių. Nustatytos kuopos veiklos ribos: Saldutiškio valsčiaus Vyžių, Ripelialaukio, Stripeikių, Strokinių ir artimesni kaimai. 1944–1945 m. šiose apylinkėse veikė J. Šimkūno-*Kadugio* būrys, iš kurio 1945 m. rudenį buvo likęs tik Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas*. Kiek vėliau prie jo prisidėjo Juozas Stanėnas-*Lizdeika*. 1946–1947 m. rinktinės štabas pripažino Sakalą esant Kadugio kuopos vadu, o kuopos nariais – legaliai gyvenančius, neginkluotus pogrindžio talkininkus. Įsteigtos Laisvės kuopos vadu paskirtas Juozas Stanėnas-*Lizdeika*, pavaduotoju – Antanas Bulka-*Dainius*. (84)

Sausio 8 d. „Siunčiame Jums vieną laikraštį „Laisvės šauklys“ ir 15 atsišaukimų „Nebalsuok!“. Apygardos nurodymu reikėjo juos išplatinti 1949 01 05, bet mes gavom vėliau, tai įsakau išplatinti greičiausiu laiku. Vasario 15 d. reikia iškabinti gedulo kaspinu perrištas trispalves. Apie įsakymo įvykdymą pranešti man raštu raportu“, – Tarzano būrio vadui rašo rinktinės vadas P. Račinskas-*Žaibas*. (32; 43)

Sausio 18 d. Lokio rinktinės vado įsakymu, Vyties kuopoje sudaryti 5 būriai, tai: 1-as – Birutės, 2-as – Vyties, 3-as – Margio, 4-as – Šarūno, 5-as – Gintaro. Įsakymas įtvirtino jau susiklosčiusią tradiciją partizanams gyventi nedidelėmis grupėmis. Būrių vadams leista apsirūpinti maistu ir daryti rinkliavas partizanų naudai priskirtame veiklos rajone, nurodyta žiūrėti tvarkos ir tramdyti plepius. (72; 56–57)

Sausio 25 d. Erškėčio kuopos partizanai nubaudė kolūkių steigėjus Vincą Šalną, Petrą Jakutį, Juozą Abaravičių ir Anelę Jakutienę. Atėmė 2 kiaules, 2000 rb., drabužius ir suplėšė propagandinę literatūrą. (77)

Sausio 26 d. Žuvo Vyties kuopos Šarūno būrio vadas E. Vaičėnas-Edzka su žmona O. Balčiūnaite.

Rokiškio apskrities MGB skyrius 1948 m. gruodžio mėnesį užverbavo *Kazbeką*-Vilių Deksnį iš Obelių valsčiaus Papilių kaimo, auginantį Edvardo Vaičėno-Edzkos sūnų Romuką. Agentui liepta sudaryti sąlygas E. Vaičėno nužudymui.

Felčerė (saugumo bendradarbis slapyvardžiu *Dručkienė*) išrašė pažymą apie tariamą Vaičėno sūnaus ligą, su šia pažyma *Kazbekas* lankė partizanų ryšininkus Petrą Žuklį ir Viktorą Zamarij, prašydamas surasti *Edzką* ir pranešti, kad vaikas serga.

Sausio 21 d. į *Kazbeko* namus atėjo vaiko tėvai E. Vaičėnas-Edzka ir O. Balčiūnaitė-*Marti*. Iš pokalbio su E. Vaičėnu agentas susidarė nuomonę, „jog visi teroro aktai Aleksandravėlės valsč. yra Vaičėnų būrio darbas, todėl Vaičėnų, kaip aktyvų banditą, reikia nedelsiant likviduoti.“ Atsižvelgiant, kad bunkerio įrengimas užimtų laiko, nuspręsta slėptuvės nedaryti, bet kuo greičiau partizanų nužudyti.

Sausio 26 d. *Kazbekas* surengė išgėrimą, į degtinę įpylė migdomųjų. Agento ūkiniuose trobesiuose pasislėpė Obelių valsčiaus MGB viršininko Lučnikovo keturių smogikų grupė. Pusiaunaktį atėjęs *Kazbekas* atnešė *Edzkos* šautuvą ir įspėjo, kad vaistai nesuveikė, o E. Vaičėnas, susibaręs su žmona, žada ryte išeiti.

1 val. 30 min. nakties *Kazbekas* per langą įleido stribus Maračinską ir Steponą Belanašką, o pats tuo metu ištraukė Vaičėno pistoletą. S. Belanaška ir Maračinskas partizanų užkapojo kirviais, o lavonus slapta užkasė. (50; 125–127)

Vasario 8 – kovo 8 d. Kriaunų ir Aleksandravėlės valsčiuose atskleistas Vyties kuopos ryšininkų tinklas. Suimti Jonas Tamoliūnas iš Bajorų, Antanina ir Albinas Bakučiai iš Obeliškių, Anelė Dručkutė-*Nijolė*, Teofilija Klišonytė. Kratų metu surasti partizanų laiškėliai, fotografijos. Tardant suimtuosius išaiškinta ryšio tarp Lokio rinktinės ir Vyties kuopos linija: Balys Vaičėnas-*Liubartas* → ryšininkas *Karvelis* → Marijona Adamonytė (mokytoja Dūkšte) → Anelė Dručkutė → Antosė Bakutytė → Teofilė Klišonytė → Edvardas Vaičėnas-*Edzka*.

Taip pat suimtas Antanas Sesickas iš Zibolių kaimo, kuris buvo įtartas taisęs ginklus Šarūno būrio vadui *Edzkai*. Areštiniėje A. Sesickas praleido vos porą mėnesių. Išgelbėjo proletariška praectis, mat nuo 1944 m. gruodžio 5 d. iki 1946 m. balandžio mėnesio tarnavo Obeliuose stribu. Iš tarnybos atleistas, nes vogė šaudmenis, buvo nedrausmingas.

Kovo 8 d. Dusetų valsčiaus Grumbinų vienkiemis 1948 m. per šv. Kūčias atėjo Kaniūkų kaimo partizanai Vilius Pupeikis-*Stumbras* ir Jonas Kardamavičius-*Akmenėlis*. Abu dar pirmą žiemą partizanaujantys: Vilius pabėgęs iš kariuomenės, o Jonas – išbėgęs trėmimo metu iš Turmanto stoties. Apsigyveno žiemai, bet vis išeidavo, vylėsi susirasti bendražygius. Dusetų apylinkėse susidūrė su agentu *Kuzma*, kuriam atskleidė savo žiemojimo vietą.

Kovo 8 d. Grumbinų namus supant stribams, partizanai pro langus šoko laukan, tikėjosi išbėgsi. V. Pupeikis kieme prie veido susprogdino granatą, netoli nubėgo ir J. Kardamavičius, dvi kulkos jį paguldė kieme. Tai buvo kruvina diena Grumbinų viensėdyje: stribai smarkiai sumušė Marę Grumbinaitę, apkūlė motiną ir dukterį Oną (vėliau ištremta, kalėjo Uchtos lageriuose). (131)

Kovo 15 d. Lietuvos partizanų Karaliaus Mindaugo srities vado įsakymu Nr. 1 paskelbtos Gyventojų elgesio taisyklės, privalomos visiems Rytų Lietuvos srities gyventojams. (130)

Kovo 16 d. Salako valsčiaus Plavėjų kaime Erškėčio kuopos partizanai nušovė Salako MVD leitenantą Sergejų Loginovą. Milicininkas tapo savo neatsargumo auka: pamatęs miške rūkstančius dūmus, manė rasiąs degtindarius, o užėjo ant partizanų.

Kovo 25 d. Operacijos „Priboj“ („Jūros mūša“) metu, iš Zarasų apskrities išvežta 250 šeimų: iš jų 211 „buožinių“ ir 39 „banditinės“ šeimos.

Balandžio 21 d. Zarasų apskrities MGB skyriaus agentai *Veronika* ir *Avas* pranešė bunkerio vietą Minčios girios 102 kvartale. Švenčionių įgulos 150 kareivių ir 85 stribai 200 metrų nuo eigulio Jurgio Zinkevičiaus namų rado bunkerį, kuriame paimtas čekiškas kulkosvaidis, 3 PPŠ automatai ir partizanų

dokumentai. Netoli bunkerio sulaikyta ryšininkė Felicija Zinkevičiūtė-*Laimė*. Išardžius ją ir kitus sulaikytus asmenis, rastas dar vienas didelis bunkeris su partizanų dokumentais bei maisto atsargomis. (34; 100–101)

Minčios malūne sulaikytas nuo ištrėmimo pabėgęs ryšininkas Jonas Čičelis iš Rokėnų kaimo. Vežamas į Salaką nutaikė progą, kada sargybinis nuėjo maisto, šoko iš mašinos ir pabėgo į mišką. Susiradęs partizanus įstojo į būrį, pasivadino *Sermukšniu* ir *Ramunu*. (108)

Bunkerio išdavimu partizanai įtarė ir po penkių dienų Tolimėnų kaime nušovė eigulį Vladą Blažiūną, iki 1945 m. spalio partizanavusį Erškėčio kuopoje (slapyvardžiu *Timošenka*). Čia padaryta apmaudi klaida, nes ir po šios keršto akcijos agentų *Veronikos* ir *Aro* pranešimai nesiliovė. (34; 272–273)

Gegužės 8 d. Saldutiškio valsčiaus Gaivenių kaimo ryšininkė Marytė Vasiulytė-*Aguonėlė* laiškelyje Antanui Bulkai-*Dainiui* rašė: „Gal ir mane suims, išveš, bet nenusimenu, nes tai – už Tėvynę. Saldu už Tėvynę numirti, kilnu už laisvę kentėti. Didvyri, būki tvirtas, kovok už prosenelių laisvę. Telaimina Dievas visus Jūsų darbus.“ (63; 158)

Gegužės 15 d. Kiaunės rajono ryšininkas Alfonsas Mačiulis-*Majoras* raportavo rajono vadui *Skrajūnui* apie nederamus jaunimo pasilinksminimus: „Ripaičiuose pas Mačiulį Antaną labai dažnai vyksta vakaruškos. Jaurose pas siuvėją renkasi ant majovkos Mineiškiemio panos, Degutinių panos ir bernai ir vakaroja, kol aušta. Tamsta viršininke, vakaruškas reikia iš viso uždrausti.“ (53; 20–8)

Gegužės mėnuo. Lokio rinktinės Erškėčio kuopoje iš partizanų Kazio Blaževičiaus, Jono Dūdėno ir Vytauto Miškinio sudarytas Laisvės būrys. Būrio vadas – Jonas Dūdėnas, skirtas veiklos rajonas – Degučių valsčius ir, suderinus su Liūto rinktinės būriais, Utenos apskrities Daugailių ir Tauragnų valsčių kaimai, kuriuose anksčiau veikė Mečio Medinio būrys.

Tą patį mėnesį, Obelių valsčiuje, stribai darė kratas Visdievų kaime. Sulaiškė Oną Mikalkienę ir jos seserį Adelę Talutytę. Surastas bunkeris negyvenamame Kazio Giparo name, kuriame nuo 1948 m. vėlyvo rudens iki pavasario gyveno partizanai Vladas Krasauskas-*Kukutis*, Juozas Žaržojus-*Jazminas* ir Anelė Andriuškevičiūtė.

Ona Mikalkienė ir Adelė Talutytė nuvežtos į Obelius tardyti. Adelė išbėgo iš stribyno ir įstojo į būrį, jos sesuo Ona nuteista. Bunkerio šeimininkas Kazys Giparas, kaime pasirodžius kareiviams, išbėgo iš namų ir taip išvengė garantuoto arešto. Susiradęs Vladą Krasauską įstojo į jo grupę ir kovojo iki 1952 m. vasario mėn.

Birželio mėnuo. Tapus nebesaugu gyventi Latvijoje ir padažnėjus išdavystėms Obelių valsčiuje, Vyties kuopos partizanų *Stumbro* ir *Kukučio* grupės atėjo gyventi į Antazavės valsčiaus miškus.

Birželio 6 d. Pamiškėje netoli Pažvintės kaimo žuvo Lokio rinktinės Erškėčio kuopos partizanai Jonas Dzekavičius-*Lazdynas* iš Alių kaimo, Antanas Burauskas-*Kadugys* iš Ažėnų kaimo ir Adolfas Aidukas-*Tarzanas* iš Sodžiu-nų kaimo.

Pasakojama, kad buvo Sekminės, dauguma kuopos vyrų išėjo į Juknėnus švęsti. Miško stovykloje liko *Lazdynas*, kurį kankino neužgiję žaizdos, karš-čiuojantis *Kadugys* ir *Tarzanas*. Pastarasis labai gerai sutarė su *Kadugiu*, todėl pasiliko „dėl kompanijos“. Partizanams žuvus pasklido kalbos, neva A. Ai-dukas grojęs akordeonu ir atkreipęs stribų dėmesį. Archyviniai dokumentai liudija ką kita: partizanus išdavė agentas *Vanagas*. (132; 119)

Birželio 10 d. Vytauto apygardos vado paskyrimo raštu Nr. 75 Kiaunės rajono (Linkmenų, Saldutiškio apylinkės) vadu patvirtinamas *Skrajūnas*-Juozas Bulka. Rajono Štabo viršininku patvirtintas Antanas Bulka-*Lakštingala*.

Tą pačią dieną būrio vadas Jonas Dūdėnas-*Vynas* rinktinės vadui rašė: „Pranešu Tamstai, kad susekėm ginkluotą 6–10 asmenų šnipų grupę, vaizdavusią partizanus. Daro didelę žalą visuomenei ir organizacijai. Iš dorų lietuvių reikalauja parašo ant spausdintų lapelių, kad sutinka remti partizanus.“

Birželio 13 d. Aleksandravėlės valsčiuje paruoštas agento *Nočnoj* (Povilo Knezio iš Bebrinkos kaimo) įterpimo į Vyties kuopą planas. *Nočnoj*, emgebistų spaudžiamas išėjo slapstytis. Antakriaunio miške per Sekmines susitiko Vincą Pupelį-*Svotą* ir pasiprašė priimamas į būrį. *Svotas* nieko nepažadėjo, bet atėjęs po savaitės išsivedė į būrį. (24; 21–22)

Čekistų lūkesčių agentas nepateisino: Vyties kuopoje sąžiningai partizano daugiau kaip 7 metus ir ginklus padėjo tik 1956 m. rudenį. (24; 49)

Liepos mėnuo. Rokiškio apskrityje, agentams *Šumskui* ir *Adonui* įskundus, suimti Vyties kuopos partizanų talkininkai: Marinas Idas iš Mielonų kaimo, Antanas Idas iš Keležerių kaimo, Petras Idas iš Mielonų kaimo, Antanas Sadauskas iš Papartynės kaimo, Jonas Girčys, Alfonsas Milaknis ir Juozas Kazanavičius – visi trys iš Baršėnų kaimo. (24; 49)

Rugpjūčio 25 d. Zarasų apskrityje sovietų valdžiai įtvirtinti ir kovoti su tautiniu pagrindžiu sudaryta 80 ginkluotų aktyvistų grupių, iš jų: kolūkiuose – 57 grupės, tarybinuose ūkiuose ir MTS (mašinų–traktorių stotyse) – 6 grupės, apylinkėse ir kaimuose – 17 grupių. Jose buvo 396 asmenys. Prie šio skaičiaus pridėjus maždaug 200 stribų, MGB ir MVD įgulų karius, gautųsi, kad vieną partizaną persekiojo 30 baudėjų. O kur dar 500 slaptų saugumo bendradarbių? (79; 16)

Rugsėjo mėnuo. Aleksandravėlės valsčiuje, miške prie Voverinkos kaimo, Vladas Krasauskas netyčia nušovė Steponą Krapą. Žuvusįjį greitomis palaidojo miške. Po 40 metų partizano sesuo Lionė Krapaitė atkasė brolio kaulelius ir palaidojo Aleksandravėlės parapijos kapinėse, šalia motinos. (102; 3)

Rugsėjo 25 d. Zarasų apskrities MVD skyrius informavo, kad nuo metų pradžios už tarybinio teisėtumo pažeidimus partine linija nubausta 16 apskrities milicijos darbuotojų. (79; 5)

Rugsėjo 29 d. Tauragnų valsčiuje suimtas ryšininkas tarp Lokio rinktinės štabo ir apygardos Mečys Petkevičius-*Vytenis* iš Minčiakumpio k. Po kelių dienų Juknėnų kaime areštuota ir ištikima partizanų talkininkė Jadvyga Manišytė-Tumėnienė, slapyvardžiu *Lurana*, paskirstydavusi ryšininkams iš apygardos siunčiamą paštą. Areštai siejami su *Lydekaičio* grupės žūtimi (rugsėjo 21 d.), mat pas žuvusiuosius surasti šių ryšininkų rašyti laišakai. (108; 2–3)

Spalio 1 d. Vyties kuopos vadu paskirtas šias pareigas laikinai vykdęs Juozas Streikus-*Stumbras*, kuriam taip pat pavestos ir Džiugo rajono vado pareigos.

Tą pačią dieną Vytauto apygardos vado įsakymu, prie Lokio rinktinės priskirtas Titnago rajonas, t. y. tuometinis Tauragnų valsčius. Šį sprendimą sąlygojo tai, kad žuvus *Lydekaičio* grupei nebeliko Liūto rinktinės partizanų, o šiose apylinkėse dažnai stovyklaudavo Erškėčio kuopai pavaldus Laisvės būrys.

Spalio 20 d. Juodupės valsčiaus Bakuriškio miške susitiko Kunigaikščio Margio rinktinės Gedimino kuopos ir Lokio rinktinės Vyties kuopos partizanai. Vadai J. Bulovas-*Iksas* ir J. Streikus-*Stumbras* svarstė klausimą dėl obeliečių ir juodupiečių partizanų perėjimo Kunigaikščio Margio rinktinės žinion. *Iksas* kalbėjo, kad nutolę nuo savo rinktinės štabo, Vyties kuopos vyrai nederino veiksmų, pereidami į kitų būrių ribas, rinko maistą, ne iš blogos valios statė pavojun Margio rinktinės vyrus. Be to, Obelių valsčius priklausąs Rokiškio apskrīčiai, kurioje gali veikti tik vienos rinktinės partizanai.

Pasitarę vadai nusprendė klausimą atidėti iki pavasario, tada galutinai nuspręsią pavaldumo klausimus. Planuotas susitikimas neįvyko, nes greitai po susitikimo (lapkričio 6 d.) Plunksnuočių miške žuvo visa J. Bulovo-*Iksa* grupė. (72; 59)

Lapkričio mėnuo. Į Erškėčio kuopą įstojo jaunesnysis *Vaidilos* ir *Trimito* brolis Stasys *Butrimas-Kerštas* iš Jakėnų kaimo. Jam buvo tik 16 metų. (103)

Lapkričio 5 d. Saldutiškio valsčiaus Šiliniškės kaiman vakare atėjo dvylika Erškėčio kuopos partizanų. Surinko iš žmonių kailinius, pagalves, patalus ir liepė ryte atnešti į mišką pusryčius.

Šiliniškiečiai gyveno itin vargingai (1944 m. pabaigoje kaimą sudegino NKVD kariuomenė), todėl pamaitinti miškinius paprašė malūnininko Valiuško, vienintelio jo namai buvo nesudegę.

Ryte Marytė Valiukaitė ir Malvina Valiukienė nunešė partizanams maistą. Baigiant pusryčiauti iš krūmų pasipylė šūviai, vietoje krito Kazys Blaževičius-*Perkūnas* ir Vincas Araminas-*Šermukšnis*. Kulkos pakirto Petrą Araminą-*Varną* ir Joną Čičelį-*Ramūną*. Likusieji, palikę nukautuosius, ginklus ir dokumentus, metėsi į miško gilumą. Lengviau sužeistas (peršauta koja) *Ramūnas* prisivijo būrį, o Petras Araminas-*Varnas*, nuėjęs maždaug 100 metrų, jausdamas, kad gali netekti sąmonės ir pakliūti priešui gyvas, nusišovė. (114; 2)

Lapkričio 16 d. Salake milicijos patruliai sulaikė partizano *Ramūno* seserį Zosę Cičelytę iš Rokėnų kaimo. Kratos metu pas ją rastas partizanams reikalingų vaistų sąrašas. Tardoma Salako areštinėje, ryšius su mišku neigė, parodymų nedavė ir nutaikiusi progą iš valsčiaus MGB skyriaus paspruko. (11; 61–64)

Gruodžio 3 d. Rokiškio apskrities MGB iš agento *Maskva* sužinojo, kad Juodupės partizanų grupės vadas Juozas Žukauskas ieško žmonių, kurie galėtų priimti jūdvių su M. Macijauskaite mažametę dukrytę. Susitarta, kad vaiką priims sutuoktiniai Stašeliai iš Mikonių k.

MGB Stašelius užverbavo bendradarbiais *Giedra* ir *Meškausku* ir liepė įkalbėti, kad vaiko tėvai pasilikytų pas juos žiemoti. Atėjęs aplankyti dukrytę J. Žukauskas rado vaiką labai apleistą. „Tu, vaikeli, turėtum gulėti šilkuose, o guli skarmaluose“, – kalbėjo J. Žukauskas, mat šeimininkės paliepiamu už vaiko priežiūrą nešė grūdus, mėsą, pinigus ir rietimus drobės. Šeimininkė atšovė, kad vaiko auginimas yra labai sunkus darbas.

Rugsėjo pabaigoje J. Žukauskas, M. Macijauskaitė ir V. Šinkūnas iškasė bunkerį Stašelių daržinėje, o patys išėjo į Plimbalų mišką. MGB spaudžiami *Giedra* ir *Meškauskas* per partizanų rėmėjus siuntė žinutes, kad jie nebeapsiima laikyti vaiko, nes dažnai serga.

Lapkričio 26 d. Juozas Žukauskas (slapyvardžiu *Spirginys*), Marytė Macijauskaitė–*Zylė* (arba *Rožytė*) ir Vladas Šinkūnas, slapyvardžiu *Kleninas* (arba *Piemuo*) apsigyveno Stašelių bunkeryje.

Naktį iš gruodžio 2 į 3 d. šeimininkai partizanus apnuodijo ir įdavė čekistams. Rokiškyje tardomas J. Žukauskas bandė bėgti, todėl buvo nušautas, o V. Šinkūnas ir M. Macijauskaitė tardyti, nuteisti. (24; 139–142, 179, 273).

Gruodžio 20 d. Kiaunės rajono vadas Juozas Bulka–*Skrajūnas* raštu Nr. 493 ateinančius 1950 metus paskyrė Pasiaukojimo Švč. Jėzaus Širdžiai metais. (132; 183)

1949–1950 m. žiemą Lokio rinktinės Erškėčio kuopos partizanai gyveno bunkeryje Ažvinčių girios 82 kvartale. Bunkeriu rūpinosi Juozas Braziulis iš Laukstenių k.

Vyties kuopos partizanai gyveno pasidalinę į grupes: Dargių kaime, prie Rokiškio pas Steponą Zaidį žiemojo Juozas Žaržojus–*Jazminas*, Povilas Knezyz–*Strazdas*, Vladas Giriūnas–*Genys* ir Anelė Talutytė–*Žiezirba*. Antazavės

valsčiaus Paliūnų kaime pas Antaną Gaidamavičių ir Pužą gyveno Vladas Krasauskas-*Kukutis*, Teklė Andriuškevičiūtė, Lionė Krapaitė ir Kazys Giparas-*Kerenskis*. Juozas ir Izidorius Streikai kartu su seserim Onute pusę žiemos gyveno Antazavės valsčiaus Bugų šilelio kaime, Mickų šeimos globoje.

1950 metai

Sausio 8 d. Rokiškio ligoninėje mirė partizanų Juozo ir Izidoriaus Streikų sesuo Ona, slapyvardžiu *Rūta*. Ją, sunkiai sergančią tuberkulioze ir vidurių liga, Elena Mickutė iš Bugų šilelio gruodžio mėnesį savo pavarde įtaisė į ligoninę. Ten buvo atpažinta kaip partizanų sesuo (apie tai čekistams pranešė saugumo agentas *Maskva* – Alfonsas Lūža). Sunku spręsti, kiek pagrįstas teiginys, kad buvo nukankinta tardant, labiau tikėtina, kad Ona Streikutė mirė nuo ligos, mat atvežta jau sunkiai serganti. Nukankinimo versiją paneigtų ir Rokiškio čekistų planai panaudoti ligonę broliams privilioti. *Rūtai* mirus, visi šie planai neteko prasmės. (24; 273)

Sausio 27 d. Dūkšto valsčiaus MGB skyrius suėmė partizanų talkininkus Joną Rūką ir dukterį Zuzaną Rūkaitę iš Rokėnų kaimo, o sausio 30 d. – ir Onutę Butrimaitę iš Jakėnų. (132; 151)

Sausio 30 d. Informatorius *Dalgis* pranešė, kad kalbėjosi su partizano S. Kublicko-*Šturmo* seserimi Tekle Gereišiene, gyvenančia Latvijoje, Darantinės kaime. Ji pasakojo, kad miškiniai dažnai užaina pas Vyželiene. T. Gereišienė prasarė, jog šią žiemą brolis su draugais gyvens sodyboje, po pečiūmi įrengtame bunkeryje. *Dalgiui* duota užduotis išsiaiškinti, kokioje sodyboje jie gyvena. (25; 24–25)

Vasario 8 d. Į Vyties kuopos Vyties būrį įstojo Vladas Giriūnas-*Genys*, iš Rokiškio valsčiaus Rudelių kaimo. (86)

Vasario 20 d. Partizanauti išėjo Bonifacas Ryliškis-*Kėkštas* iš Alžutėnų kaimo. Tai buvo jau antrasis jo išėjimas į būrį: 1944–1945 m. kelis mėnesius partizanavo, o antrąsyk į pogrindį pasitraukė išėikvojęs valdiškus pinigus. Jį,

kaip labiau patyrusį, kuopos vadas 1950 m. rugpjūčio mėnesį paskyrė Vytenio būrio vadu. Vadovavo neilgai: už sistemingą drausmės laužymą gruodžio mėnesį pažemintas iki eilinių. Žuvo 1951 m. kovo 2 d. Indubakių kaime. (132; 138–140)

Kovo 2 d. Šnipas *Berzins* pranešė, kad trys miškiniai iš Vyties kuopos slepiasi Ksavero Purpio namuose Ilukstės rajono Ilzės apylinkės Upinieks vienkiemy. Pagal šį įskundimą Purpio namai MVD kariuomenės jėgomis (85 kareiviai) buvo apsupti ir ant pirtelės surasti pasislėpę partizanai. Jie pasipriešino ir kovodami žuvo. Nukauti: Margio būrio vadas – Valerijonas Baltušis-*Peperis*, *Valiūkas*, g. 1917 m. Kubiliškių k., Gintaro būrio vado pavaduotojas Romualdas *Alejūnas-Bundelė*, g. 1923 m. Obeliuose ir Margio būrio partizanas Petras Maciulevičius, g. 1916 m. Agurkiškio k. (25; 86)

Kovo 9 d. Saugumo agento *Ragauskio* išduoti, Ažvinčių girioje tarp Laukstenių ir Užsienio kaimų žuvo Erškėčio kuopos vyrai: rinktinės vado adjutantas Petras *Cicėnas-Žalgiris*, Erškėčio kuopos vado pavaduotojas Albertas *Vytėnas-Siaubas*, rinktinės štabo OS viršininkas Jonas *Čičelis-Ramūnas* ir eiliniai partizanai Stasys *Butrimas-Kerštas* bei Balys *Šidlauskas-Dobilas*. Žuvusiųjų kūnai niekinti Kazitiškyje, Ignalinoje, vėliau sukapati ir dalimis sumesti į miesto išvietes. (132; 134–135)

Ilgus metus dėl partizanų žūties buvo kaltinamas netoli bunkerio gyvenęs Laukstenių k. ūkininkas Juozas Braziulis, iki šio įvykio daug metų talkinęs miško broliams. Šia versija suabejota išslaptinus MGB dokumentus, liudijančius, kad šnipu buvo užverbuotas J. Braziulio svainis Vladas Gaidelis iš Mikalinės kaimo. Vaizduodamas partizaną jis slankiojo po miškus, ieškodamas ryšių su būriais. Prie Kilatrakio k. nušovė vieną, o Kaltanėnų krašte apnuodijo dar 4 partizanus. 1950 m. Vladas Gaidelis kurį laiką „slapstėsi“ pas savo svainį Laukstenių k.

Kovo 20 d. Paskelbtas Vytauto apygardos štabo įsakymas Nr. 47, kuriame nurodoma visas būriuose esančias moteris iš būrių išsiųsti, parūpinant joms fiktyvius dokumentus.

Kaip parodė tolimesni įvykiai, Lokio rinktinėje šio nelabai buvo paisoma, nes iki pat ginkluoto pasipriešinimo užgniaužimo rinktinės būriuose dar kovojo 8 moterys ir merginos: 2 iš jų žuvo, 3 legalizavosi ir 3 buvo suimtos.

Viena iš jų – Elena Mackutė sulaikymo metu suspėjo išgerti ištirpinto muilo akmens ir po kelių mėnesių nuo apsinuodijimo mirė.

Kovo mėnesį Latvijoje, Jekabpils rajone, žuvo latvių partizanų vado Paklevinsko būryje kovojęs Gintaro būrio partizanas Jonas Žukauskas-*Dėdė*, kilęs iš Gumbiškės kaimo. (25; 86–87)

Balandžio 5 d. Išspausdinamas Lokio rinktinės Kiaunės rajono laikraštėlio „Laisvės spinduliai“, trečiasis numeris. Redaktorius Antanas Bulka-*Dainius* ragino: „Kiekvienas tautietis, kuris šiandien yra dar mažiau raudonųjų prislėgtas, tepajunta savo pareigą ir teištiesia pagalbos ranką tremtiniam, kaliniams bei kitais būdais išblaškytiems tautiečiams, paremiant juos maistu, apranga, nuraminančiais žodžiais bei priglaudžiant juos po savo pastoge.“ (87)

Gegužės mėnuo. Juozas Bulka-*Skrajūnas* sušaukė Lokio rinktinės Kiaunės rajono ir Liūto rinktinės Bazalto rajono vadų ir štabų viršininkų susirinkimą. Sutarta bendram partizanų informavimui leisti atsišaukimus ir laikraštėlį „Laisvės spinduliai“. Gavus žinias apie *Krivaičio* ir *Liutauto* žūtį, numatytos kandidatūros į apygardos štabo narius.

Gegužės 22 d. Lokio rinktinės štabas, atsižvelgdamas, kad Erškėčio kuopos Laisvės būrys išaugo iki septynių partizanų, o vadas J. Dūdėnas pavyzdingai vykdė jam pavestas pareigas, Laisvės būrį reorganizavo į Žalgirio kuopą. Geriau organizuoti neginkluotų pagrindžio talkininkų veiklai, Lokio rinktinėje įsteigtas Sartų rajonas (formaliai Daugailių, Degučių, Zarasų ir Dusetų valsčiai, o faktiškai Baibių, Kloviškių, Vajasiškio, Pūslių, Paberžės, Untilgės, Šiožinių, Šlepečių ir Dundulių k.). Rajono vadu paskirtas *Vynas*, o štabo viršininku – Vytautas Miškinis-*Viesulas*.

Liepos 1 d. Obelių valsč. krūmuose, netoli Degučių ežero stovyklavo Vyties kuopos partizanai. Vienoje vietoje per ilgai užsibuvo, mat susirgo Antanas Vartibavičius-*Tėvas*. Partizanų sargybinį pastebėjo šnipas, kuris netruko pranešti Obelių ir Aleksandravelės saugumiečiams. Prieš keturis miškinius mėsos dešimteriopai didesnės įgulos ir stribų jėgos. Partizanai buvo spaudžiami

prie ežero. Pakrantėje sunkiai sužeistas nusišovė Antanas Vartibavičius, lengvai sužeisti Izidorius Streikus–*Girėnas* ir Albinas Dručkus–*Sūnus*. Prie ežero prispausti vyrai gelbėjosi panirdami į pelkės kemsyną, kur sulaukė vakaro. Žuvusiojo kūną sribai numetė Aleksandravėlės miestelyje. (120; 83–84)

Rugpjūčio 2 d. Į Laisvės kuopos Vytenio būrį priimti Saldutiškio progimnazijos mokytojas Antanas Eglinskas–*Margis* ir jo draugas – bibliotekininkas Martynas Krukis–*Banga*. Už jų patikimumą raštu garantavo ryšininkas Vytautas Limanauskas–*Timas*. (63; 192)

Rugpjūčio 6 d. Erškėčio kuopos Laisvės būrys išplatino aplinkraštį: „Buves partizanas Juodka Juozas (Tarzanas) dirba prieš naudai, išdavinėdamas okupantams lietuvių tautos paslaptis ir apiplėšinėdamas ramius gyventojus. Už padarytus nusikaltimus jis yra nusipelnęs mirties baismės. Įspėjame visus gyventojus, įsakydami išdavikui neteikti jokios paramos, o sužinojus kur jis lankosi skubiai pranešti partizanams.“ (56; 53)

Tokiu būdu buvo paviešintas keturis metus pagrindžiui kenkęs saugumo agentas *Vanagai-2*. Abejonių dėl jo „partizanavimo“ nebeliko, kai jis Gatelių kaime apnuodijo ir rusams įdavė Kazį Macijauską–*Aukštaitį*. Išvengė miškinių keršto kelis metus pagyvenęs Panevėžio krašte, vėliau sugrįžo į tėviškę Baltabiržio kaiman. Mirė maždaug 1991 m.

Rugpjūčio 24–27 d. Antazavės valsčiaus Paliūnų kaime atliktos kratos. Antano Gaidamavičiaus ir Juozapo Pužo sodybose rasti bunkeriai, o krūmuose netoli Gaidamavičiaus namų – ir slėptuvė su miškinių manta. Tardymų metu išaiškinta, kad pas Pužą ir Gaidamavičių per žiemą gyveno partizanai. Vienas po kito areštuojami ištikimi Vyties kuopos bendradarbiai Elena Mickutė ir Balys Mickus iš Bugų šilelio, Bronius Bareika ir Ona Abariūtė iš Maniuliškių, Bronė Stašelytė, Elvyra Kviliūtė iš Lygalaukių k.

Rugpjūčio 28 d. Lokio rinktinės Kiaunės rajono štabas paskelbė kovą naminės degtinės gaminimui ir vartojimui. Suprasdamas šio įpročio pražūtingą poveikį visuomenei ir žalą partizanų organizacijai, Antanas Bulka rašė, kad „degtinė atima žmogui protą, tai iš lietuvių patrioto tampa tėvynės išdaviku.“

Laisvės kovų bendradarbi *Jovara* įspėjo: „Ypatingai saugokis svaigalų naudojimo, nes gerai atmink, kad svaigalai yra visų nedorybių ir nelaimių šaltinis ir pirmas išger-tas lašas svaigalų yra nelaimių praraja ir kelias į pragarą.“ (63; 158)

Rugpjūčio 29 d. Kiaunės rajono štabo viršininkas Antanas Bulka, sužino-jęs apie Balio Pelėdos-*Lupučio* žūtį draugui rašė: „Ką tik teko išgirsti, kad mies-tely guli naujai atvežtas lavonas. Skaudu, kai pagalvoji, kad taip negailestingai naiki-namos ir taip išretėjusios mūsų gretos. Po kiekvieno išgirsto žuvimo tenka pagalvoti, gal jau ir man po jo ateina eilė žūti. Anksčiau ta mintis šiurpulingai perskrosdavo visą kūną, bet dabar šią mintį pergyvenu visai ramiai.“ (63; 104)

Rugsėjo mėnuo. Rokiškio rajono Čeičių kaime J. Streikaus būrio par-tizanai išvaikė M. Melnikaitės vardo kolūkiečių susirinkimą. Nuginklavo ir išrengė rajono VKP(b) komiteto instruktorių Anatolijų Zajac, paėmė 36 kg kolūkio medaus. Sumušė kolchozų steigėjus Jokubą Raupį, Alfonsą Minke-vičių ir Joną Kancėną.

Rugsėjo 14 d. Lokio rinktinės vado įsakymu Nr. 14 dėl kylančių nesusipra-timų tarp partizanų ir OS narių, panaikinimas Kiaunės rajonas. Jame veikian-tys pagrindžio dalyviai ir partizaniškas turtas perėjo Šventosios rajono vado Vlado Juozapavičiaus-*Paparčio* žinion. Nepatenkinti šiuo sprendimu Juozas ir Antanas Bulkai kreipėsi palaikymo į Vytauto apygardos vadą *Liutaurą*. Bendru sutarimu tarp Lokio rinktinės ir apygardos, Šventosios rajone įsteigta Kiaunės apylinkė, kurios vadu paskirtas J. Bulka-*Skrajūnas*. (88), (132; 138)

Spalio 18 d. Saldutiškio valsčiaus Kirdeikių bažnytkaimio pakraštyje esančioje seserų Paukštyčių daržinėje kovodami žuvo Eriškėčio kuopos Vy-tenio būrio partizanai Petras Gimžauskas-*Vilkas* ir Kazys Mačiulis-*Meška*. (8; 158)

Išdavyste buvo įtarta Kirdeikių špitolėje gyvenusi Bronė Garbauskaitė, prieš keletą dienų leidusi vaistus sergančiam *Meškai*. Lapkričio 15 d. naktį at-ėję miškiniai už tai sušaudė Bronės tėvus – Justiną ir Marcijoną Garbauskus. Iš archyvinių dokumentų aiškėja, kad žmonės prazudyti nekaltai: partizanus išdavė Kirdeikių klebono šeimininkė – MGB agentė *Varia*. (123; 6)

Spalio 28 d. Saldutiškio valsčiaus Ripaičių kaime, Teofilijos Mačiulienės daržinėje, žuvo mokytojas, atsargos leitenantas Pranas Ramanauskas-*Liepa*, kilęs iš Degučių valsčiaus Pagrandų kaimo. Žūtis išvakarėse į daržinę jį atvedė Kiaunės rajono vadas *Skrajūnas*. Matyt būta išdavystės, nes atėję kareiviai T. Mačiulienei liepė vesti į daržinę. Moteriai atsisakius, kareiviai nuėjo patys. *Liepa* dar spėjo nušauti seržantą Sokolovą ir sužeisti eilinį Zaicevą. Tada, atsitraukę atokiau daržinės, rusai pradėjo šaudyti padegamomis kulkomis, partizanas žuvo ugnyje. (8; 158)

Leitenanto *Liepos* veikla iki šiol nepakankamai žinoma. 1944 m. jis pasitraukė į pogrindį, būriuose laikėsi mažai, bet buvo gerbiamas, turėjo didelį autoritetą. Paskirtas Lokio rinktinės štabo Visuomeninės dalies viršininku, 1950 m. pavasarį buvo numatytas kandidatu į apygardos vadus.

T. Mačiulienės sūnus, ryšininkas Alfonsas Mačiulis-*Kariūnas*, pamatęs degančius sodybos trobesius į namus nebegrįžo. Savaitę pagyvenęs pas žmones, lapkričio 6 d. įstojo į B. Ryliškiio vadovaujamą Vytenio būrį. Partizanavo neilgai, 1951 m. kovo 22 d. suimtas, iškentėjęs lagerius apsigyveno Žemaitijoje. Mirė 1997 m.

Spalio 28 d. Dukšto–Salako vieškelyje sribai sulaukė iš karo prievolės komisijos grįžtančius Bajorų kaimo vyrus Juozą Karklą ir Algirdą Gruslį. Sumušę ir suplėšę „spravkes“ liepė jaunuoliams rytojaus dieną prisistatytį į Salako sribyną. Išsiskirdamas su draugu J. Karklas pasakė: „Šitiems velniams aš netarnauiu.“ Tą pačią naktį išėjo į mišką. (94; 1)

Lapkričio 9 d. Buvęs Kiaunės rajono štabo viršininkas Antanas Bulka-*Dainius* raporte Lokio rinktinės Šventosios rajono vadui išvardijo visus esamus ir buvusius Saldutiškio krašto ryšininkus. Būtent šis dokumentas, o ne Juozo Bulkos išdavystės (kaip manoma), patekęs į saugumiečių rankas daugybei partizanų bendradarbių tapo bilietu į Sibirą.

Lapkričio 22 d. Įsakymu rinktinei Nr. 93 „už suteiktą piniginę paramą ir didelį pasidarbavimą Erškėčio kuopos ir rinktinės pareigūnų aprūpinimui“ padėkos raštu apdovanoti *Jaras* ir *Kalavijas* (broliai Povilas ir Antanas Simkūnai iš Ažvinčių kaimo).

Gruodžio 15 d. Lokio rinktinės štabas išleido laikraščelio „Sutemų keleivis“ paskutinį – devintąjį numerį.

Tą pačią dieną Antanas ir Juozas Bulkai pateikė Vytauto apygardos štabui projektą įsakymo dėl priemonių užkirsti kelią nepagrįstų abejonių bei gandų sklaidimui tarp gyventojų ir partizanų.

1951 metai

Sausio 1 d. Lokio rinktinės štabas aplinkraščiu kreipėsi į kovos brolius, ryšininkus ir rėmėjus:

„Kovos broliai Partizana! Jūs ėjote su šūkiu: „Žūsime bet laimėsime!“ Jūs nežinojote pralaimėjimo, nes nėra tokios jėgos, kuri nugalėtų jūsų dvasią. Linkiu su tokiu pat ryžtu ir tvirta valia kovoti iki galutinės pergalės. Tvirtai spausdami ginklus, drąsiai ženkime kovos keliu, o jūsų pasiaukojimas tebūna apvainikuotas laimėjimu.

LI.KS dalyviai! Broliai ir sesės! Siaučiant neturinčiam palyginimo terorui, jūs esate savo apylinkėse, lyg žibintai jūroje. Jūsų pareiga ugdyti tautinį susipratimą ir padėti aktyviems kovotojams nenuilstamoje kovoje. Linkiu jums būti neįveikiamomis tautos moralės tvirtovėmis, būti vertiems užtarnauto džiaugsmo. Tejungia visus vienybės jausmas, broliška meilė ir lietuvių pareigos supratimas. Amžina garbė, Aukščiausiojo globa ir nemarus atminimas tautoje kritusiems kovos broliams dėl tėvynės Laisvės! Vieningą mūsų pasiryžimą – gyventi telaimina Apvaizda.“ (81)

Sausio 10 d. Juozas Bulka-*Skrajūnas* apygardos vadui *Siaubui* rašė: „Srities štabo reikalams iš *Aukštaičio* nupirkau radijo imtuvą „Rodina“, iš buvusio Kiaunės rajono štabo paėmėm rašomąją mašinėlę „Royal“ ir 200 lapų kalkinio popieriaus. Iš *Smagurausko* gavome 1 litrą spaustuvės tušo.“ (63; 108)

Tą pačią dieną Antanas Bulka-*Dainius* parengė apygardos laikraščelio „Aukštaičių kova“ maketą, numatyta atgaivinti jo leidybą.

Tą pačią dieną Vytenio būrio partizanai A. Eglinskas-*Margis* ir M. Krukis-*Banga* pasikėsino į Saldutiškio progimnazijos komjaunimo sekretorių Smelstorių. Norėta sudoroti be triukšmo, bet buvę mokytojai pasirodė esą blogi „teroristai“: grumtynių metu nukentėjo M. Krukis, o komsorgas pabėgo. (63; 204)

Sausio 22 d. Lokio rinktinės štabas išleido įsakymą Nr. 2 dėl teritorinių vienetų – tėvūnijų įsteigimo rinktinės veikimo erdvėje. Tai paskutinis žinomas rinktinės štabo įsakymas, kurio sprendimai taip ir nebuvo įgyvendinti. (82)

Sausio 27 d. Utenos rajone, Gimžausko raiste tarp Uteno ir Utenykščio ežerų (kitai dar vadinamo Briedžių raistu, Linkamaju), kariuomenei užpuolus Lokio rinktinės žiemos stovyklą žuvo rinktinės vadas Pranas Račinskas-*Zaibas* ir jo adjutantas Simonas Purevičius-*Švyturys*. (132; 142)

Sausio 29 d. Švenčionėlių rajone, kelyje ties Lamėsto kaimu, sulaikytas Kiaunės rajono ryšininkas Jonas Mačiulis. Pas jį rastas apygardos vadui Broniui Kalyčiui-*Siaubui* skirtas laiškėlis. Supratę, kad užčiuopo svarbaus ryšio siūlą, čekistai tardymuose vieną po kito lukštėno ryšininkus, kol išaiškino asmeninius Kiaunės rajono vado patikėtinius M. Bulkienę-*Dainą* ir M. Vasiulytę-*Aguonėlę*. (63; T. 6, 122)

Vasario–kovo mėnesiais Švenčionėlių rajone saugumiečiai areštavo buvusius Kiaunės rajono bendradarbius Joną Mačiulį, Albertą Rukšėną, Antaną Ryliskį, Antaną Brukštų, Joną Gimžauską, Hubertą Rukšėną, Marytę Vasiulytę, Algirdą Lunių, Vytautą Limanauską, Kazimierą Rolką ir jo seserį Marijoną, Anuprą Maceiką. Vėliau daugelis šių patriotų dėl arešto kaltins Juozą Bulką-*Skrajūną*, pamiršdami, kad buvo sulaikyti ir „nuoširdžius parodymus“ davė dar iki *Skrajūno* arešto.

Vasario 5 d. Sulaikyta Lokio rinktinės ryšininkė *Daina* – Marijona Bulkienė, gyvenusi Ripaičių kaime. Tardoma ryšius su partizanais neigė, sakė nežinanti, kur slapstosi sūnūs Juozas ir Antanas.

Tada Bulkiene užsiėmė MGB 2N valdybos kapitonas Snakin su parankiniais. Kūno ir sielos laužymo specialistai stengėsi ne veltui, nes iš M. Bulkienės sužinota ryšininkė *Aguonėlė*, išaiškintas bunkeris miške prie Vyžių kaimo. Vasario 14 d. Snakino grupės *Daina* pristatyta į kalėjimo ligoninę dėl dubens kaulų lūžių, kaulų išnirimų ir pašlijusios psichinės būklės: „Ligonė negali pasakyti savo pavardės ir tik sako vardą „Marijona“. Rišlus pokalbis su ja neįmanomas, kalba apie velnius ir raganas, kurie lanko ją naktį. Ji nežino kur gyveno iki arešto,

už ką ją areštavo, kuo ji kaltinama. Ji visiškai abejinga savo likimui, nesiorientuoja erdvėje ir laike.“

Vasario 20 d. Utenos rajone, miške netoli Vyžių kaimo kareiviai ieškojo Kiaunės rajono štabo bunkerio. Juozas ir Antanas Bulkai išbėgo pasiėmę tik ginklus. Tikėdamiesi, kad slėptuvė nebus surasta, paliko spausdinimo priemonės ir rajono archyvą. Bunkeris buvo surastas, jame paimiti Kiaunės rajono ryšininkų ir bendradarbių sąrašai. Saugumiečiams pateko duomenys apie 114 Kiaunės rajono bendradarbių. (63; T. 4, 146)

Kovo 3 d. Utenos rajono Indubakių kaime, Onos Klimašauskienės-Livarauskienės sodyboje, žuvo Lokio rinktinės Vytenio būrio partizanai Bonifacas Ryliškis-*Kikštas* ir Martynas Krukis-*Banga*. Priešo nuostoliai: nušauti eilinis Nikolaj Temnov ir pėdsekys šuo Reksas. MGB operaciją įvertino santūriai: „Trys banditai pabėgo todėl, kad kovinės grupės eiliniai anksčiau nedalyvavo tokio tipo operacijose ir nemokėjo elgtis, o daugelis net nė karto neiššovė.“ Mirties Indubakiuose išvengė lengvai sužeistas Alfonsas Mačiulis-*Kariūnas* ir per stebuklą išbėgęs šešių kulkomis sukapotas *Margis*. (4; 191–192)

Kovo 15 d. Švenčionėlių rajone MGB Vilniaus srities 2N valdybos agentūrinė grupė, apsimitusi partizanais, klasta išardė Vytauto apygardos ryšininkę Marytę Vasiulytę-*Aguonėlę*. Iš jos sužinota apygardos štabo žiemos vadovietė. (63; T. 3, 16–25)

Kovo 19 d. Remiantis išardytų ryšininkių *Dainos* ir *Aguonėlės* parodymais, MVD kariuomenė apsupo bunkerį Labanoro girioje, prie Pagaigalio kaimo. Žuvo 6 partizanai, gyvas pasidavė apygardos ir Rytų Lietuvos srities štabų įgaliotinis ryšiams, buvęs Kiaunės rajono vadas Juozas Bulka-*Skrajūnas*. Sulaikymo vietoje tardomas *Skrajūnas* pasakė žinąs *Vaidoto* bunkerį Labuškėje (prie Šnieriškių), kur žuvo trys partizanai: buvęs Šarūno rinktinės vadas, apygardos Visuomeninio skyriaus viršininkas V. Pakštas-*Vaidotas*, jo žmona Natalija Deveikytė-*Vaidilutė* iš Kačiūnų k. ir Stasė Daškevičiūtė-*Žiedas* iš Pagojų k. Iš bunkerio išbėgo, bet persekiojamas už 10 km nušautas apygardos Organizacinio skyriaus viršininkas Jonas Trinkūnas-*Dagys*. (132; 143)

Kovo 22 d. Molėtų rajone, ties Papurvėlio vienkiemiu, Juozui Bulkai-*Skrajūnui* išdavus, kariuomenė sunaikino Liūto rinktinės Trimito būrio bunkerį. Tarp 12 žuvusiųjų – ir Lokio rinktinės Laisvės kuopos vadas Juozas Stanėnas-*Lizdeika*, kilęs iš Ignalinos valsčiaus Makniūnalaukės kaimo. Gyvas suimtas Alfonsas Mačiulis-*Kariūnas*. (132; 143)

Kovo 24 d. Ripaičių kaime, prie Kazio Rolkos namų įrengtoje slėptuvėje, saugumiečiai surado Vytenio būrio ginklus, tipografinį šriftą ir presą jam gaminti, spausdinimo tušą bei Kiaunės rajono antspaudus. (63; T. 4, 197)

Tą pačią dieną netoli Linkmenų, ties Naujasodžio kaimu, milicijos patrulis sulaukė sužeistą Treniotos būrio partizaną Igną Vasiulį-*Karvelį*. (63; T. 4, 197)

Balandžio 10 d. Utenos rajono Strazdų kaime, Juozo Čibiro sodyboje, įvyko MGB specialios grupės (SG) susitikimas su Lokio rinktinės štabo nariais. Susitikimo metu agentai išsidavė, todėl pradėjo šaudyti sodyboje. Žuvo visi septyni atėję į susitikimą partizanai: Balys Vaičėnas-*Liubartas*, *Pavasaris* – Vytauto apygardos vado pavaduotojas ir Lokio rinktinės vadas; Vladas Juozapavičius-*Papartis*, *Sarūnas* – Lokio rinktinės vado pavaduotojas; Juozas Sideravičius-*Sakalas*, Šventosios rajono štabo viršininkas; Vytautas Dručkus-*Sernas* – Džiugo rajono vadas; Edvardas Garnelis-*Čigonas*, Džiugo rajono pareigūnas; Jonas Čičelis-*Leopardas*, *Tėvas*, *Kęstutis* – Erškėčio kuopos vadas; Jeronimas Bulka-*Titnagas*, *Deimantas* – Gintaro būrio vadas.

Per susišaudymą sužeisti Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis ltn. Staškevičius ir agentas – smogikas *Aras*. Smogikai taip pat nužudė sodybos šeimininką Juozą Čibirą, jo žmoną Pauliną Čibirienę, seneles Teofilę Tijūnėlienę ir Marcelę Čibirienę. (119; 431–432)

Strazdų tragedija tapo ir Lokio rinktinės kaip organizuoto kovinio vienetu saulėlydžiu. Nors kuopose dar liko daugiau kaip 20 aktyvių partizanų, tačiau rinktinės štabas jau nebuvo atkurtas.

Balandžio 23 d. Ties Ripaičių kaimu MGB patrulis persekiojo asmenį, kuris metęs nešulį pabėgo. Portfelyje rastas partizanų susirašinėjimas ir dokumentai, pagal kuriuos nustatytas savininkas. Tai esąs Stasys Kubiliūnas – partizanų ryšininkas *Naminis*. Jis iki 1945 12 buvo A. Krinicko-*Romelio* būrio partizanu, paskui legalizavosi ir nuo 1949 m. apsigyveno Ukmergės apskrityje. (33; 51–52)

Gegužės 8 d. Dūkšto rajono MVD skyrius susekė partizanų rėmėjų tinklą Salako ir Dūkšto apylinkėse. Pirmas suimtas Petras Šileikis, kilęs iš Drobiškių kaimo, gyvenęs Ažvinčiuose, vėliau suimti: Stasys Čičelis-*Šarvas* (*Pėstininkas*) – tarpinis ryšininkas tarp J. Dičiūno ir V. Mardosaitės, Jadvyga Slavinskaitė, Zosė Žiliukaitė, Antanas Aidukas iš Bajorų kaimo. Šiuos asmenis tardant išaiškinti ir vėliau areštuoti: Juozas Dičiūnas-*Liepa* iš Paluodės kaimo, Stasys Staleronka-*Varguolis* iš Plavėjų kaimo. Gegužės pabaigoje – birželio pradžioje tokio paties likimo sulaukė Jonas Labuckas-*Topolis*, Stasys Čepulis-*Ažuolas* iš Bikėnų kaimo, Jonas Juodagalvis-*Girėnas* iš Ažušilės kaimo, dirbęs Dūkšte geležinkelio budėtoju, Antanas Damošius iš Jakėnų kaimo, ligi arešto dirbęs „Kudirkos“ kolūkio pirmininku. Paskutinius „surinko“ tik 1951 m. gale – tai Anelė Mameniškytė iš Aukšttaglyno kaimo ir mokytojas Algirdas Andrijauskas, kilęs nuo Zarasų.

Baudžiamosios bylos Nr. 24610/3 nutartyje dėl bylos medžiagos atskyrimo partizanų bendradarbiais dar minimi: Mykolas Taškūnas iš Margavonės, Bonifacas Kurpė-*Žvaigždė*, Petras Juotka ir Petras Kurpė – visi iš Jakėnų, Ona Juotkaitė, Petras Strazdas, Zosė Žiliukaitė, Jadvyga Slavinskaitė, Adelė Čičelytė, Aldona Karklaitė, Uršulė Čičelienė, Alfredas Čičelis ir Pranas Ragauskas – visi iš Bajorų kaimo, Žiemys iš Luodžių kaimo, Adelė Pipiraitė iš Bajorų kaimo, Leokadija Damošienė ir Jonas Damošius iš Jakėnų, Ramelienė iš Didžiasalio, Algirdas Macys-*Darius* iš Maksimonių, Jadvyga Bikulčiūtė iš Aukštakalnio, Bagdonas iš Balinių ir Jurgis Baranauskas iš Naubėnų kaimo. (52; T. 3, 263–264)

Gegužės 13 d. Apsilankiusiems Vyties kuopos partizanams broliams Pranui ir Vladui Daminauskams saugumo agentas pakišo narkotikais užnuodytas cigaretes. Abu partizanai neteko sąmonės, buvo tardomi, teisiami, kalinami. (120; 214)

Gegužės 15 d. Latvijoje, Plimbalų miške, pasaloje sunkiai sužeistas Petras Pupelis-*Vadonis*. Nuo sužeidimų mirė. Po trijų mėnesių jo kūną surado Baltmuižės eigulys Vaitiškis. Vengdamas nemalonumų palaikų nelietė, bet apie tai prasitarė saugumo šnipui *Dobilui*. Žuvusio partizano palaikus pasiėmė saugumiečiai. (5; 77)

Birželio 18 d. Dūkšto rajone, Jefimui Malinovskuiui pranešus, stribai ties Jurgėnų k. užklupo du partizanus. Vienam pasisėkė pabėgti, o Jurgis Rūkas-Rožė iš Rokėnų kaimo žuvo. Tai buvo paskutinis kovoje kritęs Erškėčio kuopos partizanas. (7; 50)

Liepos 1 d. Žūties Strazdų kaime išvengęs Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas* laiškelyje *Vynui* rašė: „Po Strazdų įvykio tai iki šiai dienai nieko nežinau apie saviškius. Kalbų tai yra visokių, vieni sako, kad visi žuvo, bet tikslių žinių neturiu.“ *Sakalui* pasisėkė, jis pergyveno savo kovos brolius ir mirė sulaukęs nepriklausomybės atkūrimo. (56; 6)

Liepos mėnesį į Žalgirio kuopą įstojo jaunas *Viesulo* brolis Aleksandras Miškiniš-*Dobilas*. Mišką pasirinko nebepakęsdamas tardymų Degučiuose ir Vajasiškyje.

Rugpjūčio pabaigoje Utenos rajone, netoli Gaidžių kaimo, Jonas Dūdėnas-*Vynas* susitiko su Vytauto apygardos štabo pareigūnu Juozu Bulka (buvęs Kiaunės r. vadas, tuo metu jau užverbuotas agentu *Bimba*). Jį lydėjo apsigyęs žaizdas Vytenio būrio vadas Antanas Eglinskas-*Margis*. J. Bulka pasiūlė Dūdėnui užimti laisvas Lokio rinktinės vado pareigas. *Vynas* atsisakė, mat tokioms pareigoms nesąs pakankamai raštingas ir pasiūlė rinktinės vadu skirti *Margį*.

Suprasdamas, kad *Vyno* nepavyks įkalbėti, rugsėjo 3 d. J. Bulka vado vietą pasiūlė A. Eglinskui. Šia proga pavaišino vynu, nuo kurio partizanas prarado sąmonę ir atsigavo tik saugume.

1952 03 10 Pabaltijo karo apygardos tribunolas Vytenio būrio vadą – mokytoją A. Eglinską-*Margį* nuteisė aukščiausia bausme – sušaudymu. Nuosprendis įvykdytas Maskvoje 1952 07 17.

Rugpjūčio 29 d. Latvijoje, ties Bebrine, susidūrimas su kareiviais sunkiai sužeistas į pilvą Vincas Pupelis ir lengvai į ranką jo žmona Irena Pupelienė. Po susišaudymo išbėgusi Elena Mackutė, apsilankiusi pas vieną iš slaptų saugumo bendradarbių, verkė, kad nebeįmanoma slapstyti, kur beeitų – vis pataiko ant pasalų. Šnipas, čekistų nurodymu, suvedė E. Mackutę su „geru žmogumi“,

pas kurį ji galėsianti saugiai pagyventi. Šiam „geradariui“ MGB nurodė įkalbėti E. Mackutę, kad atsivestų gyventi sužeistus Pupelius. (6; 28–29)

Rugsėjo 11 d. Obelių rajone sribai pasaloje laukė J. Žaržojaus-*Jazmino* grupės. Tik laimingas atsitiktinumas partizanus išgelbėjo nuo aukų: prieš pasirodant miškiniams sribų vadas ltn. Ročkus su eiliniaus Bakučiu ir Maskolenka išėjo obuoliauti. (6; 24)

Rugsėjo 18 d. Vilniaus srities MGB valdybos viršininkas pulkininkas Galibin ir tos pačios valdybos vyr. įgaliotiniai ltn. Olisin, vyr. ltn. Savičiuk surašė aktą apie iššaukiantį sulaikytos partizanų ryšininkės Birutės Radzevičiūtės elgesį:

„Rugsėjo 18 d. ryte jai buvo paruošta pavalgyti, tam tikslui nupirka „prancūziška bulka“, 100 g dešros ir 50 g eršketo. Ji maisto atsisakė, pareiškusi, kad nieko komunistiško nevalgys, nes nuo to jai dvokia komunistais. Į mūsų pastabą, kad jei ji taip elgsis, tai negaus valgyti ir tada, kai pati to prašys, B. Radzevičiūtė įžūliai atsakė: „Iš jūsų, komunistų, nieko, išskyrus lazdos ir terbos, nesulauksi.“ Birutė Radzevičiūtė taip pat elgėsi ir būdama Molėtuose, kur dvi paras atsisakinėjo nuo maisto.“ (57; 118)

Ši mergina pasirodė žymiai vyriškesnė už brolių Alfonsą Radzevičių-*Tarzaną*. Jis, Kriaušės būrio vadas, klastingai suimtas greitai palūžo ir tapęs MGB agentu – smogiku aktyviai dalyvavo naikinant paskutinius Aukštaitijos partizanus.

Rugsėjo 22 d. Rokiškio rajone sugauta Vyties kuopos partizanė Elena Mackutė. Suėmimo metu dar spėjo išgerti su savimi nešiotą ištirpintą muilo akmenį, smarkiai apsinuodijo. Skubiai nuvežta į ligoninę atgaivinta, tardoma, tačiau po kelių mėnesių mirė nuo apsinuodijimo pasekmių. (60; 103–106)

Rugsėjo 30 d. Dusetų rajono MGB skyriuje registravosi M. Kazano būrio partizanas Juozas Puslys, kilęs iš Antazavės valsčiaus Duburių kaimo. Jis 1945 m. išėjo iš „didžiojo būrio“, gyveno gerų žmonių globojamas miškeliuose palei Avilio ežerą. Buvo labai doras žmogus, neturėjęs priešų, partizanavimo metais nieko nenuskriaudė ir neįskaudino, gal dėl to išvengė represijų.

Mirė sulaukęs žilos senatvės, apie savo jaunystės partizanavimo metus palikęs įdomius prisiminimus.

Rugsėjo mėnesį Vyties kuopos partizanai V. Krasauskas, V. Dručkus, K. Giparas, E. Krapaitė ir Teklė Andriuškevičiūtė atėjo į Prodės mišką susitikti su Juozu ir Izidorium Streikais. Pataikė į pasalą, žuvo Albinas Dručkus-*Sūnus*.

Lapkričio 23 d. Utenos rajono Polekniškės kaime išdavikas Kazys Juodvalkis į svečius pasikvietė ir apnuodijo Žalgirio kuopos partizanus Joną Dūdėną-*Vyną*, Edvardą Juodvalkį-*Arą*, Aleksą Miškinį-*Dobilą* (visi iš Trinkuškių k.), Vytautą Rusakevičių-*Tigrą* iš Pakerniškės k., Zigmą Tumėną-*Kęstutį* iš Duobulės k. Sargyboje stovėjusį Alfonsą Dumbravą-*Aidą* iš Paberžės k. nušovė. (44; 4)

Šamoną praradusius miško brolius išvežė tardyti į Vilnių, žuvusiojo kūną kažkur pradangino.

Nors čekistai ir mėtė pėdas, tačiau vietiniai žmonės greit išaiškino kaltininką. Kai po kurio laiko persirengę stribai per kaimus vedžiojo *Tigrą* ir *Dobilą*, žmonės jau suprato, su kuo turį reikalą.

Suimti partizanai tardyti ir teisti Vilniuje, visiems, išskyrus trumpai partizanavusį *Dobilą*, skirta aukščiausia bausmė. Nuosprendis įvykdytas Maskvos Butyrkų kalėjime 1952 08 17.

1952 metai

Sausio mėnesį agentė *Maskoliūnienė* saugumiečiams atskleidė Jono Dūdėno-*Vyno* bunkerio įrengimo gudrybes:

„Slėptuvė buvo pritaikyta gyventi vienam žmogui. Ji įrengta tokiu būdu: po plūktine asla iškasta duobė, kuri uždengta storų rastų stogu, taip, kad iki aslos lygio liktų 0,5 m. Padarius vietą landai, užpiltas žemės sluoksnis ant kurio dedami akmenys, molis ir dar kartą asla suplūkiama. Įėjimo landai uždengti sulituojama 0,5 x 0,5 x 0,5 m skardinė dėžė, kurios šonuose privirintos kilpos užkabinimui. Į dėžę pilama žemė ir dedami akmenys tokia pat, kaip ir aslos, lygyje. Dėžė idealiai uždengdavo bunkerio angą, o likę tarpai buvo užšluojami šiukšlėmis. Bunkerio dangčiui pakelti

reikėjo dviejų žmonių, kurie užkabindavo už tam tikslui skirtų kilpų ir pakeldavo maskuojančią dėžę. Atidaryti dangčio iš vidaus buvo neįmanoma. Šis bunkeris, sugalvotas paties *Vyno* labai pasiteisino: Degučių stribai ir kareiviai, darę kratą ir ieškoję įprastiniais metodais (stuksenant, badant smaigais), bunkerio nesurado. Aš pati mačiau, kaip trijose sodybose kareiviai badė tiesiai virš Dūdėno bunkerio, bet jo nesurado, o Dūdėnas tuo metu sėdėjo bunkerio viduje.“ (10; 101)

Vasario 7 d. Stirninės kaime nuo atviros tuberkuliozės mirė narsi Vytauto apygardos štabo ryšininkė Janina Vasiulytė-*Kaladytė*. Saugumiečiai parodė išskirtinį tokiems atvejais humaniškumą: leido jai numirti savo namuose, sunkiai sergančios net netardė. (51; 158)

Vasario 10 d. Juozas Bulka – agentas *Bimba* parašė laišką Tigro rinktinės vadui V. Zaliaduoniui-*Rokui*, siūlydamas palaikyti ryšius per Apoloniją Žalnierūnaitę iš Tverečiaus valsčiaus Petrašiūnų kaimo. Ši tauri patriotė net blogiausiam sapne negalėjo susapnuoti, kad jai pačiai nežinant taps paskutinių Tigro rinktinės vyrų žūties bendrininke.

Vasario 13 d. Rokiškio rajone, miške netoli Visdievų kaimo, pagautas Vyties kuopos partizanas, to paties kaimo gyventojas Kazys Giparas, slapyvardžiu *Kerenskis*. (6; 103)

Vasario 20 d. Informatorė *Juodinis* bandė palenksti Uršulę Miškinienę, kad įkalbėtų legalizuotis partizanaujantį sūnų Vytautą-*Viesulą*. Motina atsakė: „Jei Vytautas pasiduos, tai jį vers išdavinėti, o paskui apgaus ir sušaudys. Geriau tada tegul jis žūsta miške.“ (11; 112)

Balandžio 11 d. Miškelyje ties Pratkūnų kaimu MGB seržantas Akinfa Matušovas ir stribas Filipas Jermolenka persekiojo partizaną. Jermolenka bėglį sužeidė. Priėję pamatė, kad tai esąs 1950 metais į pagrindį pasitraukęs Juozas Karklas iš Bajorų kaimo. Pas jį rastas vokiškas durklas ir grana-ta RGD-33. Atvežtas į Salako miestelį tardomas pasakė, kad nuo 1950 m. rudens slapstėsi aplinkiniuose kaimuose, o šautuvą palikęs Kalviškių kaime prie Dūkšto. Nė vienos pavardės nepaminėjo, maždaug valandą pasikankinęs mirė. (132; 150–151)

Rugsėjo mėnesį Vyties kuopos vadas Juozas Streikus su broliu Izidoriumi nuėjo pas Jurį Šliktą, gyvenusį vienkiemyje netoli Pruodės, pasiimti pasiūtų kelnių. Neįtarė, kad geras bičiulis jau buvo užverbuotas ir įkalbintas apnuodyti atėjusius miškinius. Apdūję nuo specialaus preparato broliai Streikai per balas ir krūmus šiaip taip pasiekė miško gilumą, pasislėpė nuo persekiotojų. Atėję po dviejų savaitių, surado tik Jurio Šliktos seną motiną. Išdaviką su žmona išsivežė saugumiečiai, bijodami miškinių keršto. (70; 249)

1953 metai

Sausio 27 d. Agento *Chainovskio* žiniomis, Obelių r. Lugariškių kaime pas Nastę Velainytę kareiviai atrado bunkerį, kuriame surastas Balys Papeikis-*Tauras* iš Antazavės valsč. Lygalaukių k., buvęs M. Kazano-*Mutkos* kuopos būrio vadu. 1945 m. rudenį iš aktyvios kovos pasitraukė ir nuo to laiko slapstėsi vienas. (37; 34)

Kovo mėnesį Rokiškio rajono Rokiškėlio miške pagautas partizanas Vladas Giriūnas-*Genys* iš Rudelių k. Čekistai jį užverbavo (slapyvardžiu *Neris*) ir paleido su sąlyga, kad suras būrį ir įkalbės registruotis arba išduos sunaikinimui. Kad agentas elgtųsi „teisingai“, saugumiečiai kameron uždarė jo draugę Oną Černiūtę. Giriūnas išėjęs pradingo, nesirodė nei partizanams, nei čekistams. Kaip vėliau paaiškėjo, nenorėdamas išdavinėti gyveno miškeliuose netoli tėvų namų. (18; 140–141)

Kovo 13 d. Utenos rajono Daunorių kaime sunkiai sužeistas paimtas gyvas paskutinis Erškėčio kuopos partizanas Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalas*. Iki 1947 m. buvo Kadugio kuopos vadu, o 1947–1948 m. – būrio vadu. Pristatytas ligoninėn sunkios būklės, buvo netekęs daug kraujo. (132; 149)

Balandžio 1 d. Saldutiškio mokyklos mokiniams Eimučiui Guobiui, Zenonui Vasiuliui ir Eugenijai Grabštutei atsiųsti anoniminiai laiškeliai, grasiinantys už tai, kad įstojo į komjaunuolius. Laiškelyje Grabštutei rašoma: „Tau, mergaite, tikriausiai patiko suplyšusios komsorgo kelnės, kad įstojai į komsomolą? O mes tau sakom tiesą – esi išdavikė, valkata. Nepamiršk, kad Kremliaus ponų, batlaižių

ir šūdvežių dienos jau suskaičytos, jums reikės atsakyti už savo darbą. Kiek mūsų brolių žuvo nuo jūsų – valkatų rankos? O jūs okupantui tarnaujate už gelžgalį, raudoną bilietą ir šuns vardą.“ Parašius raštelius įtariama 10 kl. mokinė Vilhelmina Kaušlylaitė, atliekama grafologinė ekspertizė. Rašto pavyzdžiuose rasta sutapimų, tačiau yra ir skirtumų, todėl prašoma atlikti ekspertizę iš naujo. Tirti Kaušlylaitei pasiūsta informatorė *Plastakė*, kuri yra Kaušlylaitės draugė. (27; 17–18)

Gegužės 17 d. Iš informatorės *Ursulės* MVD gavo žinių, kad 1,5 km nuo Antilgės kaimo krūmuose slepiasi partizanai *Žilvytis* ir *Kadugys*. Į miškinių stovyklavimo vietą pasiūsta kovinė grupė, kuri 23 val. nušovė buvusius Žalgirio kuopos partizanus Povilą Lukošiuoną-*Žilvytį* ir Jurgį Klibą-*Kadugį*, buvusį Mediniškės kaimo mokytoją, būrin atėjusį 1952 m. liepos mėnesį.

Kitą dieną agentui *Dūdėnui* pavesta sužinoti ką apie miškinių žūtį kalba žmonės. Jis pranešė, kad Antilgės k. gyventojai įtaria išdavystę Stefą Vaišnoraiteį ir jos broliuką. Anksčiau pati S. Vaišnoraite buvo prisipažinusi, kad esanti užverbuota, o broliukas vis sukiojosi aplink miškinių stovyklą. Antilgės žmonės pikti dėl išdavystės, kalbėjo, kad miškiniai dar prieš dvi dienas norėjo išeiti į kitą vietą, bet „geri žmonės“ sulaukė. (44; 22–23)

Birželio mėnuo. Švenčionėlių rajono MVD skyrius taip apibūdino padėtį rajone: „Pastebimas visų gyventojų, o ypač kolūkiečių aktyvumo kilimas, visuose 22 kolūkiuose vykdomos normos. Tačiau pastebimas ir negatyvus kai kurių gyventojų požiūris į Lenino–Stalino nacionalinę politiką. Lietuviai yra pikti ant atvykėlių iš rytinių rajonų ir pasisako prieš juos, pavyzdžiui: „Greičiau išvažiuokit, kas čia jus kvietė.“ Pasitaiko, kad lietuviai atsisako su rytinių rajonų gyventojais kalbėti rusiškai. Černiachovskio kolūkio partinės organizacijos sekretorė Ulozienė pastebėjusi, kad partijos rajkomo sargas – komunistas Ažušilis knygą „Toli nuo Maskvos“ skaito rusų kalba, jį sugėdino sakydama: „Kam skaitai rusų knygą? Reikia skaityt lietuvišką.“ (27; 1–2)

Birželio 8 d. Iš Zarasų rajono MVD skyriaus atskaitos apie partizanus sekančius agentus:

„Agentas *Dūdėnas* – tai Miškinis Petras, s. Liudviko, g. 1890 m. Trinkuškių k., vargingasis valstietis, vedęs, bet su žmona negyvena. Dėl invalidumo kolūkyje nedirba, medžioja. Gyvena Dundulių k. Užverbuotas 1950 m. gruodžio mėnesį patrioti-

niais motyvais. Nuo 1953 m. kovo mėnesio, mums leidus, savo namuose slepia *Viesulo* pusbrolių Bronių Miškinį ir susirašinėja su išvežtais Sibirian Kazimieru ir Uršule Miškiniais. *Dūdėno* asmeninės savybės: teisingas, sąžiningas, iniciatyvus. Pavyzdžiui, gegužės mėnesį pranešė, kad banditai slepiasi Antilgės pelkėje, taip ir buvo, būtent ten banditai buvo likviduoti. Jo darbą tikrino agentai: *Dobilas, Lakūnas, Vetrinis*, kurie nustatė, kad *Dūdėnas* dirba sąžiningai. (44; 28)

Uršulė esanti Vaišnoraitė Stefa, d. Jono, kuri jau užtvirtinta dviejų banditų nukovimu. Ją pervesti į archyvinius agentus netikslinga, siūlome ją panaudoti dabartinėje gyvenamoje vietoje, Skudutiškio kaime.“ (44; 73)

Rugpjūčio 26 d. Švenčionėlių rajono MVD skyrius gavo informaciją, kad Linkmenų apylinkėse ginkluojasi vyrai: „Vladas Pelikša ir Antanas Bilaišis turi po pistoletą, tik trūksta šovinių. O kai jų įsigysią, planuoja Linkmenyse atlikti „vieną darbą“. Taip pat sekamas būrio vado *Grafo* – Juozo Buivydžio brolis Vaclovas, kilęs iš Pasodės kaimo. Jis kartu su Leonu Deveikiu 1946 m. pavogė iš Saldutiškio valsčiaus darbuotojo Baltakio šautuvą ir jį perdavė broliui. V. Buivydį kaimynai apibūdina kaip nepilnaprotį, linkusį į fantazijas, o šaltinių patikrinti jo lojalumui mes neturime.“ (28a; 50)

Rugsėjo 24 d. Latvijoje, Ilukstės rajone, miške sugauti Vyties kuopos partizanai: būrio vadas Vincas Pupelis-*Svotas* ir jo žmona Irena Pupelienė-*Eglė*. Paimtas „Mauzer“ sistemos vokiškas šautuvas ir vengriškas pistoletas su šoviniais. Nusprendus, kad Irenos Pupelienės nusikaltimai sovietų valdžiai yra nedideli, ji užverbuota agente *Sirvinta* ir paleista ieškoti ryšių su dar veikiančiais partizanais. (18; 60)

Lapkričio 28 d. Rokiškio rajono KGB skyriaus viršininkas rūpinasi buvusiu agentu: „Agentas *Dalgis*-Tarvydas Jonas iš Kamajų valsčiaus Mikniūnų kaimo, mūsų užverbuotas 1947 m. Per tą laiką tris kartus pakišo bandą po „operatyviniu smūgiu“, vieną kartą netgi savo namuose. Jo duomenimis nukauti 7 banditai, suimta daug antisovietinių elementų. 1951 m. rugpjūčio 21 d. jis už miško grobstymą nuteistas 10 metų lagerio, bet prašome atsižvelgti į jo nuopelnus ir dalį bausmės dovanoti.“ Siūloma išleisti *Dalgį* iš įkalinimo vietos ir naudoti Vyties kuopos partizanų paieškai. (37a; 15)

1954 metai

Sausio 18 d. Zarasų rajono KGB skyrius priėmė sprendimą nutraukti agentūrinę bylą Nr. 66 „Vyrodki“, užvestą 1949 m. spalio 27 d. Jono Dūdėno vadovaujamam būriui, kadangi „Zarasų rajone banditų ir nelegaliai gyvenančių asmenų nebėra“. (44; 48)

Vasario 2 d. Teisiamas Adolfas Daubaras, gimęs 1911 m. Smalvų valsčiaus Kopūstinės kaime. Teismo posėdis buvo uždaras, nes slėpė tamsius MGB–KGB darbo užkulsius. Buvo teisiamas ne patriotas, o kruviniausias Zarasų krašto pokario smogikas – agentas *Malinin* (nuo 1948 m. – *Kuzma*, nuo 1950 m. rugpjūčio mėnesio – *Vanagas*).

Užverbuotas Latvijoje 1947 m. kovo 18 d., dalyvavo nužudant 9 Zarasų apskrities partizanus, iš kurių ne mažiau keturis nužudė jis pats. Jam įskundus įkalinta 10 partizanų rėmėjų ir 2 kunigai. Įvertindami agento nuopelnus, saugumiečiai grąžino iš tremties vaikus (1947 m. rugpjūčio mėnesį) ir žmoną Marijoną Daubarienę (1948 m. gegužės mėnesį).

Vertintas kaip vienas geriausių agentų, A. Daubaras buvo numatytas rengti užsienio rezidentūrai, dirbti su Amerikos lietuviais. 1951 m. dalyvavo likviduojant Dainavos apygardos štabą, bet pasirodė netinkamas dirbti grupėje: su panieka žiūrėjo į kitus grupės narius, buvo labai uždaras, godus turtui. Operacijų metu blaškėsi, nervinosi, šaudė nesitaikydamas, padrikai.

Praradus dalykinės savybės prisimintos ir *Malinino* nuodėmės. Suimtas 1952 m. gegužės mėnesį, kaltinamas dalyvavęs baltaraiščių būryje ir 1948 m. sausio mėn. nušovęs savo tetą E. Šileikienę – MGB agentę *Sadovaja*, kuri grasino apie giminaičio veiklą pranešti miškiniams.

Nuteistas 25 metų lagerio bausme, kalinamas išprotėjo. Leningrado psichiatrinėje ligoninėje buvo gydomas nuo reaktyvinės psichozės. 1958 m. sausio mėnesį paleistas iš kalinimo vietos Komijos ASSR. Vėliau agento *Malinin* pėdsakai pasimetė Vilniuje. (59; 329–330)

Vasario 3 d. Obelių rajono MVD skyrius paruošė planą saugiai organizuoti rinkimus į SSSR Aukščiausiąją tarybą. Sudarytos 3 operatyvinės grupės: pirma vadovaujama vyr. įgaliotinio vyr. ltn. Bavykino, antra – vadovaujama

operatyvinio įgaliotinio ltn. Pestinio, trečioji – vadovaujama rajono MVD skyriaus viršininko pavaduotojo papulkininkio Novikovo. Operatyvinių grupių paskirtis – užkirsti kelią J. Streikaus būrio bandymams dezorganizuoti rinkimus. (45; 93–94)

Vasario 22 d. Agentas *Mažytis* (Stasys Petravičius iš Stirninės kaimo) skundėsi: „Mano žmona Linkmenyse susitiko Albertą Mickėną, kuris papasakojo Kirdeikių bažnyčioj susitikęs Juozą Bulką. Jis gyrėsi įtaisęs mane į gerą darbą Vilniuje. A. Mickėnas padaręs išvadą, kad Bulka tikriausiai mane įdarbino saugume.“ *Mažytis* nuogaštavo, kad per Juozo Bulkos ilgą liežuvį galys netekti „gero darbo“.

Gegužės 20–30 d. Iš Obelių rajono KGB skyriaus pranešimo apie kovą su tautiniu pogrindžiu:

„Obelių rajone veikia trys miškininkų grupės: pirmą grupę – Zidas, Juozas ir Valė Streikai, antra grupė – J. Žaržojus ir A. Talutytė, trečia grupė – V. Krasauskas ir T. Andriuškevičiūtė. Gegužės 30 d. šie banditai iš KGB informatoriaus *Karvelio* atėmė 500 rb. Taip pat išaiškinta, kad besislapstantis Vladas Giriūnas palaikė ryšius su seserim Emilija, kuri mūsų užverbuota kaip agentas *Slyva*. Ji tai nuo KGB nusklopė. Žinodami, kad Giriūnas palaiko ryšius su tėvais, numatome Rokiškėlio miške prie Igno Giriūno namų palikti ilgalaikę pasalą. Anelė Andriuškevičiūtė gyvena Kama juose pas archyvinį agentą *Ievą*. Andriuškevičiūtė anksčiau buvo mūsų agentu, bet ji mus išdavė ir *Ievai* prasarė, kad banditai ją norėjo užmušti. Po šio išsišifravimo ji iš agentūrinio tinklo išbraukta. Taip pat iš agentų sąrašų išbraukta Lesmanavičiūtė iš Raudinės apylinkių, kuri buvo KGB bendradarbė *Neužmirštuolė*. Ji dirbo blogai, melavo, apgaudinėjo.“ (18; 125)

Pažymėtina, kad pokario metais dauguma prievarta verbuojamų asmenų vengė vykdyti represinių struktūrų primestus įsipareigojimus, ką vaizdžiai liudija ir šis dokumentas.

Gegužės 25–26 d. Zarasų r. KGB skyrius konstatavo, kad agentas *Dūdėnas*, kuriuo buvo gana ilgą laiką pasitikima, pasirodė esąs melagis, dezinformatorius. *Juodinis*, *Katrė* ir *Sileikytė* pranešė, kad jis slapta susitikinėjo su miškiniais. *Dūdėnas* dabar sulaikytas už grūdų vagystę ir laikomas MVD kablėje Nr. 7, Utenoje. Numatoma jį demaskuoti panaudojant kameros agentūrą. (18; 127)

Birželio mėnuo. Pasiųstas agentas *Šiaurys*, kuriam pavesta per „naudojamą tamsoje“ *Ievą*, užmegzti ilgalaikius meilės ryšius su Anele Andriuškevičiūte, nes ji dabar gyvena viena, be vyro. (18; 127)

(Saugumiečiai bandė įpiršti į A. Andriuškevičiūtės draugiją buvusį Žemaitijos partizaną – MGB agentą *Lyrą*).

Birželio 1 d. Rokiškio r. suimtas Vyties kuopą sekęs agentas *Zuikis* – Aleksas Mongaudas. Išaiškinta, kad jis, piktnaudžiaudamas KGB organų rodomu pasitikėjimu, teikė klaidingą informaciją ir bandė iš to pasipelnyti, be to prisižadavo KGB darbuotoju, mulkino dorus žmones ir viliojo iš jų pinigus. Dar gyvendamas Klaipėdoje, gavo pašalpą individualiai statybai ir pasislėpė. Už šmeižimą, neteisėtą paskolos gavimą ir machinacijas A. Mongaudas 1954 m. liepos 5 d. nuteistas 5 metams lagerio ir išvežtas šiaurėn. (18; 113–115)

Birželio 6 d. Vestuvės Altini vienkiemyje, Lietuvos–Latvijos pasienyje. Už Undulio ištekęjo Ona Kišūnaitė. Pasaiose slėpėsi kareiviai, laukdami pasirodant nuotakos patėvio partizano Vlado Krasausko-*Kukučio*. Jam neatėjus, KGB agentė *Maiga* įkalbėjo susitikti po trijų savaitių jos namuose – taip būsią saugiau. O. Kišūnaitė sutiko ir pažadėjo per patikimus žmones pasiųsti tėvui žinutę. (18; 122)

Birželio 14 d. KGB skyrius pranešė, kad Streikaus būrio partizanų paieškai nuo 1953 m. spalio mėnesio naudojama agentė *Širvinta* – buvusi Vyties kuopos partizanė Irena Pupelienė – dirba blogai. Ji bijanti ir saugumiečių, ir partizanų, todėl užduočių nevykdo, išsisukinėja. (18; 131)

Birželio 19 d. Iš Alberto Kavaliausko gauta žinia: Streikai lankė jo žmonos seserų vienkiemį ir domėjosi, kaip jam sekasi. Kavaliausko šeima „operatyviai apdorota“, prie jo namų palikta pasala. Lesmanavičiūtės vienkiemis nuolat stebimas, o naktimis – blokuojamas kareivių. (18; 129–130)

Birželio 30 d. Jaunamartė Ona Kišūnaitė su vyru laukia ateinant iš miško patėvio. Nukrautas stalas ne tik valgiais, bet ir preparatu 22 pagerinta degtine, dar pamiškėje slepiasi 20 kareivių su šunimi – tokį priėmimą jaunosios tėvui paruošė KGB agentė *Maiga*. Partizanas vėl neatėjo. (18; 123, 127)

Liepos mėnuo. Obelių rajono KGB skyrius numatė „literinės priemonės“ prieš nesąžiningai dirbančius KGB informatorius – partizano *Strazdo* brolių Albertą Knezį ir Rokiškėlio miško eigulį Joną Žideliūną, kuris 1952 m. globojo Streikaus būrį:

„Reikia sukompromituoti KGB išdavusį agentą *Nočnoj* – Povilą Knezį. Iš jo asmens bylos paimti jo rašto pavyzdžius ir parašyti laišką rajono KGB viršininkui apie Streikaus bandos slapstymosi vietas. Parašyt, kad po užverbavimo ilgą laiką buvo sekamas, todėl negalėjo įvykdyt užduoties. Dabar esą tam yra sąlygos, tiktai reikia gerų šovinių automatui. Laišką įdėt planšetėn ir palikti lankantis pas Joną Žideliūną. Aplanke dar bus keletas nereikšmingų raštų – sąrašas pas ką reikia palikt laiškus su raginimu registruotis. Tą pačią dieną pas Žideliūną ateis agentas *Gruodis*. Jei J. Žideliūnas prasitars, tuomet *Gruodis* patars padaryti raštų kopijas ir jas perduoti Streikui.

Į brolių Streikų gimtąsias vietas pasiųstas KGB agentas *Naras*. Jis susitiko su Karolina Streikuviene ir Adele Dieninyte, kuri rodė miškinių nuotraukas ir papasakojo, kad pas ją anksčiau buvo bunkeris.“ (18; 127–129)

Liepos 29 d. Padedant Leonidui Petrovičiui Zakrevskiui, atnaujinti ryšiai su buvusia saugumo organų bendradarbe Virginija Valskyte, turėjusia agentūrinių slapyvardį *Bitė*: „Ji atidžiai ir labai atsakingai bendradarbiavo su KGB organais, buvo konspiratyvi, neplepi, gudri, mokanti greitai užmegzti dominančius ryšius. Jos duomenimis buvo likviduotos kelios nacionalistinės gaujos.“ (28; 41–42)

V. Valskytę tikimasi panaudoti Tauragnų apylinkėse besislapstančių *Gedimino* ir *Viesulo* paieškai.

Rugpjūčio 23–25 d. Iš Onos Černiūtės gauta žinutė, kad nori registruotis partizanas Vladas Giriūnas-*Genys*. Kitą dieną jis atėjo į rajono KGB skyrių, atidavė šautuvą su 5 šoviniais. Jam išduoti dokumentai ir pasiųstas dirbt kolūkin, pagal tėvų gyvenamą vietą. KGB nurodė su buvusiu partizanu elgtis pagarbiai, jo neįžeidinėti, gal Vlado Giriūno pavyzdžiu paseks kiti Streikaus būrio nariai. (37a; 42, 44)

Rugsėjo mėnuo. Agento *Veter* ir *Sirvintos* duomenimis, nustatyti nauji Vyties kuopos rėmėjai Latvijoje, tai Susėjos septynmetės mokyklos mokyto-

ja Eleonora Bagdonaitė ir Antanas Mikulan iš Eglainės apylinkės. 1953 m. rugsėjo mėnesį jis buvo apdorotas KGB, sutiko su „organais“ bendradarbiauti, bet, pasirodo, apgaudinėja. (37; 157–158)

Rugsėjo 22 d. Agentė *Šileikytė* pranešė, kad labai serga Petras Pošius, jis labai kosti, dūsta. Ji pasiūlė gauti vaistų ir per atlaisdus nunešti Vajasiškin, perduoti Meidui. Jai atsakyta, kad apsieisią ir be jos paslaugų. (45; 43)

1955 metai

Kovo 25 d. „Agento *Laisvė* duomenis nustatyti Švenčionėlių rajono veikiančys ginkluoti asmenys, iš kurių vienas esąs Vladas Prunskus, o antrojo tapatybė nustatinėjama. Šie asmenys grasindami ginklu plėšia kolūkiečius ir kaimo inteligentiją, nustato duokles pinigais ir produktais.“ Saugumiečiai kiek nusivylė, mat tikėjosi užtikę *Viesulo* ir *Gedimino* pėdsakus. (28; 38)

Lapkričio 27 d. Iš kalinimo vietos Mordovijos lageriuose paleista ryšininkė Zuzana Rūkaitė iš Rokėnų k. Pokario kovose žuvo jos broliai Jonas ir Jurgis. (62)

1956 metai

Kovo 22 d. Laikraštis „Tiesa“ išspausdino SSSR Aukščiausios tarybos 1955 09 17 įsako komentarus dėl amnestijos besislapstantiems pagrindžio dalyviams. Tai perskaitęs Vyties kuopos vadas Juozas Streikus pasakė, kad jis nesilegalizuosiąs, bet kitiems netrukdysiąs. (48; 68)

Balandžio 9 d. Legalizavosi partizanai Vladas Krasauskas-*Kukutis* ir Teklė Andriuškevičiūtė. Atidavė du pistoletus su šoviniais. (48; 68)

Rugsėjo 12 d. Juozo Streikaus partizanų išpuolis į Antazavę. Kelyje tarp Antazavės ir Dervinių nukirto du telefono linijos stulpus, bandę įsilaužti į pieninę ir paimti valdiškus pinigus, bet pienininkė Alfa Kesylienė neįsileido. (60; T. 1, 207)

Rugsėjo 26 d. Obelių rajono KGB skyriuje legalizavosi Vyties kuopos partizanai Povilas *Knezyš-Strazdas*, Adelė Talutytė-*Žiezirba* ir Valė Streikutė-*Piemenaitė*. Jie atidavė šautuvą, pistoletą ir 55 šovinius. (48; 69–70)

Spalio mėnuo. Sekama užsiregistravusi Valė Streikutė. Į jos aplinką įvesta patikrinta agentė *Nendrė*, kuriai Streikutė pasakė, kad susitarusi su broliais, kad ir po legalizavimosi palaikys ryšius. Valė Streikutė apsigyveno pas agentę *Darkentienę*, grįžusią iš Krasnojarsko tremties, kur buvo kartu su Valės motina. Valė ją pasitiki ir pradeda išsipasakot. Tokiu būdu *Nendrė* ir *Darkentienė* sukuria prielaidas tirti Streikutės ryšiams su miške likusiais jos broliais. (48; 70)

1957 metai

Sausio 1 d. Lokio rinktinėje dar likę 5 partizanai: V. Miškinis-*Viesulas* ir P. Pošius-*Gediminas* iš Žalgirio kuopos, Juozas *Žaržojus-Jazminas*, Juozas ir Izidorius Streikai – iš Vyties kuopos.

Kovo mėnuo. Utenos r. KGB skyrius gavo duomenis, kad Daugailių apylinkės gyventojas Albertas Gurskšys agentui *Varnui* prisipažino praeityje rėmęs partizanus, buvęs tardomas, bet nieko neišdavęs. Pasakė esąs antisovietinio nusistatymo, kalbą užbaigdamas žodžiais: „Kova tęsiasi“. (49; 186)

Rugsėjo 30 d. Į Zarasų rajono KGB skyrių atėjo registruotis *Viesulas* – Miškinis Vytautas, Kazio, g. 1928 m. Degučių valsčiaus Trinkuškių kaime, būryje nuo 1948 m. ruggpjūčio mėnesio. Pridavė šautuvą, pistoletą, granatą, šovinius. Apklausiamas papasakojo, kad kartu su *Gediminu* nuo 1952 iki 1956 m. slapstėsi Stučių kaime pas Joną Vaišnorą, o nuo 1956 m. rudens iki 1957 m. vasaros – gyveno pas Alfonsą Stundžių Meldutiškio kaime. (49; 186)

Spalio mėnuo. „Zarasų rajono KGB skyriaus 4-os valdybos linija dirba 8 agentai, intensyviausiai sekamos seserys Teklė ir Emilija Vaišnoraitės, palaikančios ryšius su besislapstančiu P. Pošiumi-*Gediminu*. Vaišnoraitės stebi agentai *Varnas*, *Ažuolas*, *Ciapajėvas*, *Jana* ir *Gaidys*. Išaiškinta banditų rėmėja Teklė Vaišnoraitė, kilusi iš Stučių kaimo, šiuo metu gyvenanti Kaune, sekama mūsų agentūros. Tikrinant T. Vaišnoraitės susirašinėjimą, nustatyta P. Pošiaus bendrininkė Adelė Gurskšnicė, kilusi

iš Drobyų kaimo, gyvenanti Gaidžių kaime. Iš agento *Varno* gauti duomenys, kad *Gediminas* ketina per Teklę Vaišnoraitę gauti fiktyvius dokumentus ir apsigyventi su jais mieste.

Varnas pranešė, kad spalio 13 d. iš Kauno pas gimines atvažiavo Teklė Vaišnoraitė su kažkokiu seniu. Tas senis esąs jos nuomojamo buto šeimininkas ir jis gali labai daug ką nuveikti, kaip antai padaryti dokumentus. Kitą dieną jis fotografavo Vaišnorų šeimą.“ (49; 187)

Gruodžio mėnuo. IŠ KGB prie LSSR MT Obelių rajono skyriaus metinės ataskaitos apie veiklos rezultatus, kovojant su tautiniu pogrindžiu:

„Obelių r. veikia 2 banditai, kurie yra persekiojami pagal agentūrinę bylą „Za-ziornyje“, tai: grupės vadas Streikus Juozas, Antano ir jo brolis Streikus Izidorius. Banditai veikia Obelių, Pandėlio, Zarasų, Rokiškio ir Latvijos SSR Jekabpils ir Ilukstės rajonuose. Teroristinių aktų, plėšimų ir agitacijos prieš sovietų santvarką nevykdo, apsiribodami savo ryšininkais, kuriuos apdoroja antisovietine dvasia.

Šių banditų veikimas dar turi įtakos atsilikusių kolūkiečių pasaulėžiūrai, žmonės prisibijo atskleisti priešiškus elementus, tinginius ir kt. Atskiri elementai pagąsdina banditais jiems neįtinkančius asmenis, nors patys ryšių su banditais neturi.

1957 m. rajone buvo registruoti 57 agentai, ataskaitiniais metais Stumbro gaujos paieškai užverbuota 15 naujų agentų. Vykdamas literines, operatyvines ir agentūrines priemones pavyko nustatyti keletą Streikų gaujos rėmėjų ir pagrindines stovyklavimo vietas. Ieškant banditų, per *Derkentiene*, kuri susirašinėjo su Streikų motina, buvusia spec. gyvenvietėje, pavyko įkalbėti grįžusią iš tremties Marijoną Streikienę apsigyventi Juodupėje viename bute su *Derkentiene*. Bute įrengta „kapitalinė“ pasiklausymo įranga ir Valės Streikutės pokalbiai su motina, bei kitų pas jas atsilankančių asmenų pokalbiai, mums žinomi.

Išaiškinti operatyvinį susidomėjimą keliantys J.Streikaus-*Stumbro* ryšiai su *Domicelle Zakšauskiene*, gyv. Gilių kaime, Obelių rajone, Justu Lapieniu iš Andrikavo kaimo, dirbančiu Medinų miško ciguliu. Pas J. Lapienį užeidavo mūsų pasiūsta *Kiečio* agentūrinė grupė, kuriai jis pasakojo savo ryšius su Streikais.

Vėl išaiškinti Streikų kontaktai su legalizuotu banditu Povilu Kneziu, kuris buvo mūsų agentas *Nočnoj*.

Bendradarbiaujant su Pandėlio KGB skyriumi, iš banditų rėmėjų agentu *Kelminis* užverbuotas Jonas Januška. Aktyviai su juo dirbant gruodžio 16 d. suimtas banditas Žaržojus. 23.00 val. į Januškos ūkį atvyko operatyvinė grupė kuri, dalyvaujant ir

pačiam agentui, nuginklavo ir suėmė Juozą Žaržojų. Po šio įvykio buvo operatyviai apdoroti visi *Kelminio* šeimos nariai, kad jie padėtų surasti likusius banditus.

Išėjusius iš pogrindžio partizanus seka 22 agentai. Ypatingas dėmesys skirtas Vladui Krasauskui ir Teklei Andriūškevičiūtei, apie juos gauti vien teigiami atsiliepimai. Dirba statybose, džiaugiasi uždarbiu, yra viskuo patenkinti.“ (2; 26–28)

1958 metai

Iš LSSR KGB prie MT Obelių rajono skyriaus metinės ataskaitos apie darbą 4-os valdybos linija:

„Metų pradžioje rajono teritorijoje slapstėsi broliai Juozapas ir Izidorius Streikai. Jų paiešką vykdė 53 agentai. Agentūra nustatė, kad sulaikius Juozą Žaržojų, Streikai nutraukė ryšius su rėmėjais Pandėlio rajone ir pavasariui atėjus persikėlė gyventi į Obelių rajono miškus.

Buvo daug dirbama su banditų artimaisiais. Rajone gyvenantiems banditų Streikų giminaičiams perduoti laišakai, kuriuose Streikai raginami legalizuotis ir įsijungti į taikų gyvenimą.

1958 m. liepos 11 d. broliai Streikai aplankė Albiną Pupeikį, gyvenantį Lygalaukių kaime. Jis, mūsų pamokytas, pradėjo kalbinti Streikus, kad šie pasiduotų. A. Pupeikis kalbėjo, kad Streikų giminės yra gavę generolo Liaudžio garantinius raštus, kuriuose jiems žadamas saugumas, jei pasiduos valdžios organams.

Pasikalbėję su A. Pupeikiu jie nusprendė legalizuotis. Paprašė kartu eiti į Maniuliškes pas giminaitį Augustiną Streikų, gal jis turįs Pupeikio minėtą raštą.

Aplankytas Augustinas Streikus davė jiems raštą, tada perskaitę Streikai pradėjo prašyti nuvežami registruotis. Augustinas vežti atsiskakė, motyvuodamas, kad dėl jų daug nukentėjęs nuo saugumo organų ir tarybų valdžios. Į tai Juozas Streikus atsakė: „Kentėjai ne vienas, visa Lietuva kentėjo ir dabar dar kenčia, todėl nereikia pykt ant mūsų.“

Tada banditai su Albinu Pupeikiu pasiėmę raštą nuėjo pas kitą giminaitį – Petrą Ramanauską, kuris atvežė banditus į Obelius legalizuotis.

1958 m. liepos 12 d. legalizavosi: Streikus Juozas, Antano, gim. 1923 m. ir jo brolis Streikus Izidorius, Antano, gim. 1927 m. Jie pridavė šiuos ginklus: 2 PPS markės automatus, 1 SVT šautuvą, 1 pistoletą Walther, 1 belgišką pistoletą, 1 pistoletą Parabelum, 1 granatą F-1, 250 šovinių ir medžioklinį šautuvą.

Po aiškinamojo darbo Streikai įsitikino savo pasirinkimo teisingumu ir tuo, kad jų

legalizacija bus priimta. Tada jie Staponių miške parodė dar vieną ginklų slaptavietę iš kurios paimta 1 SVT šautuvas, 1 vokiškas pusautomatis ir 90 šovinių. Taigi broliai Streikai pridavė 9 vnt. ginklų ir 340 šovinių.

Partizanai Juozas ir Izidorius Streikai pogrindyje praleido 14 metų. “ (2; 46–52)

Lapkričio 23 d. Zarasų rajono KGB skyriuje atėjo legalizuotis paskutinis Žalgirio kuopos ir visos Lokio rinktinės partizanas – Petras Pošius-*Gediminas*. Miške jis praleido daugiau kaip 9 metus. (132; 242)

Santrumpos

Apskr. –	Apskritis
KGB –	Valstybės saugumo komitetas (rus. Комитет государственной безопасности), įsteigtas 1954 m.
Kpt. –	Kapitonas
LLA –	Lietuvos Laisvės armija
LPS –	Lietuvos partizanų sąjunga
LSSR –	Lietuvos sovietų socialistinė respublika, kitaip LTSR
Ltn. –	Leitenantas
MGB –	Valstybės saugumo ministerija (rus. Министерство государственной безопасности), nuo 1946 03 15 pakeitusi NKGB.
Mjr.	Majoras
MVD –	Vidaus reikalų ministerija (rus. Министерство внутренних дел). Įsteigta 1946 03 15 reorganizavus NKVD.
NKGB –	Valstybės saugumo liaudies komisariatas (rusiškai Народный комиссариат государственной безопасности)
NKVD –	Vidaus reikalų liaudies komisariatas (rusiškai Народный комиссариат внутренних дел)
OBV –	Kovos su banditizmu skyrius arba poskyris (rusiškai Отдел по борьбе с бандитизмом), veikęs apskrityse ir valsčiuose kaip NKVD skyriaus struktūrinė dalis
OS –	Organizacinis sektorius (legaliai gyvenančių pagrindžio talkininkų organizacija)
R. –	Rajonas (gali būti naudojamas kaip OS struktūrinis vienetas ir kaip LSSR administracinis vienetas (nuo 1950 m. pakeičęs apskritis)
SMERŠ –	Sovietų kariuomenės fronto kontržvalgyba „Mirtis šnipams“ (rus. Смерть шпионам – СМЕРШ)
ŠP –	Šaulių pulkas
VKP(b) –	Visasąjunginė komunistų partija (bolševikų),
CK –	Centro komitetas
Vlsč. –	Valsčius
Vnk. –	Vienkiemis
Ž. –	Žuvęs, žuvę

Kursyvu parašyti žodžiai reiškia partizano, ryšininko arba represinių struktūrų bendradarbio slapyvardį. Atskirais atvejais šie slapyvardžiai panašūs į realių asmenų pavardes, tačiau bet koks sutapimas šiuo atveju yra atsitiktinis.

LOKIO RINKTINĖS VYTIES IR ERŠKĖČIO KUOPŲ PARTIZANAI



Partizanų vadas Antanas Streikus-*Tamošiukas* (pirmas iš kairės) – Lietuvos kariuomenės savanoris



Lokio rinktinės kūrimo iniciatorius kapitonas Afanasijus Kazanas (1898–1953)



Partizanas Kazys Mickus Lietuvos kariuomenėje. Nusišovė bunkeryje 1946 04 23



Vyties kuopos Birutės būrio vadas Balys Pupeikis-*Tauras*, suimtas 1953 01 27



Vyties kuopos partizanas Povilas Knezys-Strazdas (legalizavosi 1956 09 26)



Vyties kuopos partizanė Ona Streikutė-Rūta. Fotografuota Rokiškio ligoninėje, mirė 1950 01 08



Vyties kuopos partizanai (iš kairės į dešinę) Albinas Dručkus-Sūnus ir Juozas Streikus-Stumbras



Vyties kuopos partizanai Antanas Vartibavičius-Tėvas ir Izidorius Streikus-Girėnas



Kazys Giparas-Kerenskis, suimtas
1952 m. vasario mėnesį.



Mokytojas – partizanų talkininkas Lion-
ginas Cibulskas, tardamas paskutinį žodį
prašęs skirti jam aukščiausią bausmę



Partizanas Vladas Giriūnas-Genys. Du kartus išėjo į mišką, du kartus sugautas. Užverbuotas MGB agentu Neris, nieko neišdavė. Legalizavosi 1954 m.



Adolfas Aidukas-*Tarzanas* ir Pranas Račinskas-*Drugelis*. Ažvinčių miškai, 1947 m.



Juozas Stanėnas-*Lizdeika*, Jonas Bitkevičius-*Sakalaitis* ir Vaclovas Mikalaičiukas-*Sakalilas*. 1948 m.



Adolfas Aidukas-*Tarzanas*, Pranas Račinskas-*Drugelis* ir Petras Cicėnas-*Žalgiris*



Erškėčio kuopos partizanų rikiuotė. Iš kairės į dešinę: Kazys Bubulis-*Algimantas*, Pranas Račinskas-*Drugelis*, Antanas Burauskas-*Kadugys*, Petras Cicėnas-*Žalgiris*, Jonas Čičelis-*Leopardas*, Antanas Skunčikas-*Kaltas* (raportuoja), kuopos vadas Kazys Kaladinskas-*Erškėtis* (priima raportą)



Lokio rinktinės Erškėčio kuopos ir Liūto rinktinės Laisvės būrio partizanai Minčios girioje (1948 m. birželio mėn.)



Lokio rinktinės Erškėčio kuopos ir Liūto rinktinės Laisvės būrio partizanai Minčios girioje (1948 m. birželio mėn.)



Erškėčio kuopos partizanai 1949 m. rudenį. Pirmoje eilėje: Pranas Ramanauskas-*Liepa*, Vytautas Dručkus-*Šernas*. Antroje eilėje: trečias iš kairės Balys Vaičėnas-*Liubartas*, Pranas Račinskas-*Žaibas*. Trečioje eilėje: Vladas Juozapavičius-*Papartis*, Juozas Stanėnas-*Lizdeika*, Vincas Araminas-*Juodvarnis*, Alfredas Garnelis-*Čigonas*, Edvardas Garnelis-*Šarkis*, Antanas Bulka-*Dainius*, Juozas Bulka-*Skrajūnas*



Laisvės būrio partizanai. Pirmoje eilėje: Vytautas Rusakevičius-*Tigras*, Jonas Dūdėnas-*Vynas*, Petras Pošius-*Gediminas*. Antroje eilėje: Adolfas Dumbrava-*Aidas*, Edvardas Juodvalkis-*Aras*, Vytautas Miškinis-*Viesulas*, Povilas Lukošiušas-*Žilvytis*. 1950-1951 m. žiema



Jonas Dūdėnas-*Vynas*, Vytautas Miškinis-*Viesulas*, neatpažintas, Edvardas Juodvalkis-*Aras*



Suimti Laisvės būrio partizanai J. Dūdėnas-Vynas ir Aleksas Miškinis-Dobilas su savo ginklais Valstybės saugumo ministerijoje



Polekniškių kaime 1951 11 23 suimtų Laisvės būrio partizanų ginklai Valstybės saugumo ministerijoje



Ryšininkai Janina Vasiulytė-Kaladytė ir Juozas Bulka-Skrajinas



Partizanas Vytautas Miškinis-Viesulas su motina Uršule ir tėvu Kazimieru Krasnojarsko srityje (1958–1959 m.)



Paskutinė Lokio rinktinės štabo pareigūnų nuotrauka, 1950 m. ruduo. Pirmoje eilėje prigulė: B. Vaičėnas-Liubartas, V. Dručkus-Šernas.

Antroje eilėje priklaupęs – J. Rūkas-Rožė.

Trečioje eilėje stovi: A. Garnelis-Čigonas, S. Purevičius-Svyturys, P. Račinskas-Žaibas, V. Juozapavičius-Papartis ir J. Čičelis-Tėvas

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Šaltinio (spaudinio) eilės numeracija atitinka teksto nuorodose nurodyto šaltinio numeracijos pirmąjį skaičių. Antras skaičius reiškia bylos (spaudinio) lapą arba puslapį.

LIETUVOS YPATINGOJO ARCHYVO BYLOS

1. F.K-1. Ap.3. B.1696
2. F.K-1. Ap.15. B.2067
3. F.K-1. Ap.15. B.3801
4. F.K-1. Ap.15. B.4420
5. F.K-1. Ap.16. B.1098
6. F.K-1. Ap.16. B.1100
7. F.K-1. Ap.16. B.150
8. F.K-1. Ap.16. B.267
9. F.K-1. Ap.16. B.300
10. F.K-1. Ap.16. B.353
11. F.K-1. Ap.16. B.354
12. F.K-1. Ap.18. B.39
13. F.K-1. Ap.18. B.47
14. F.K-1. Ap.18. B.54
15. F.K-1. Ap.18. B.55
16. F.K-1. Ap.18. B.61
17. F.K-1. Ap.18. B.63
18. F.K-1. Ap.3. B.1318
19. F.K-1. Ap.3. B.1407
20. F.K-1. Ap.3. B.1414
21. F.K-1. Ap.3. B.1415
22. F.K-1. Ap.3. B.1417
23. F.K-1. Ap.3. B.1419
24. F.K-1. Ap.3. B.1423
25. F.K-1. Ap.3. B.1424
26. F.K-1. Ap.3. B.1476
27. F.K-1. Ap.3. B.1642
28. F.K-1. Ap.3. B.1643
- 28a. F.K-1. Ap.3. B.1644
29. F.K-1. Ap.3. B.1657
30. F.K-1. Ap.3. B.1659
31. F.K-1. Ap.3. B.1695
32. F.K-1. Ap.3. B.1706
33. F.K-1. Ap.3. B.1787
34. F.K-1. Ap.3. B.1790

35. F.K-1. Ap.3. B.1795
36. F.K-1. Ap.3. B.1802
37. F.K-1. Ap.3. B.1878
- 37a.F.K-1. Ap.3. B.1922
38. F.K-1. Ap.3. B.1951
39. F.K-1. Ap.3. B.1952
40. F.K-1. Ap.3. B.1954
41. F.K-1. Ap.3. B.1957
42. F.K-1. Ap.3. B.1958
43. F.K-1. Ap.3. B.1963
44. F.K-1. Ap.3. B.1971
45. F.K-1. Ap.3. B.1972
46. F.K-1. Ap.3. B.231
47. F.K-1. Ap.3. B.297
48. F.K-1. Ap.3. B.528
49. F.K-1. Ap.3. B.537
50. F.K-1. Ap.3. B.1422
51. F.K-1. Ap.45. B.213
52. F.K-1. Ap.58. B.24610/3. T.3
53. F.K-1. Ap.58. B.24624/3. T.2
54. F.K-1. Ap.58. B.36864/3. T.1
55. F.K-1. Ap.58. B.41450/3. T.1
56. F.K-1. Ap.58. B.42002/3. T.6
57. F.K-1. Ap.58. B.42088/3
58. F.K-1. Ap.58. B.42782/3. T.1
59. F.K-1. Ap.58. B.44494/3. T.4
60. F.K-1. Ap.58. B.47200/3. T.5
61. F.K-1. Ap.58. B.8292/3
62. F.K-1. Ap.58. B.P-16087
63. F.K-1. Ap.58. B.P-16914. T.5
64. F.K-1. Ap.58. B.P-19201

LIETUVOS YPATINGOJO ARCHYVO LKP DOKUMENTŲ SAUGYKLOS BYLOS

65. F.331. Ap.331-2. B.4
66. F.913. Ap.913-18. B.2
67. F.331. Ap.331-3. B.5
68. F.331. Ap.331-2. B.6
69. F.1771. Ap.2. B.102
70. F.3377. Ap.55. B.163
71. F.3377. Ap.55. B.164
72. F.3377. Ap.55. B.169

73. F.1771. Ap.7. B.194
74. F.1771. Ap.8. B.158
75. F.1771. Ap.8. B.253
76. F.1771. Ap.52. B.36
77. F.3377. Ap.55. B.82
78. F. 913. Ap.913-18. B.1
79. F. 913. Ap.913-18. B.6
80. F.1771. Ap.7. B.193

PARTIZANŲ VEIKLOS DOKUMENTAI

81. Įsakymas Tr Nr.1, 1951 01 01, Rikiuotės sritis
82. LLKS IK TvV Įsakymas Tv Nr.2, 1951 01 22, Rikiuotės sritis
83. LP „Vytauto“ apygardos 5-os „Lokio“ rinktinės nuo 1944 m. rugsėjo mėnesio iki 1949 m. sausio mėn. 1 d. Operatyvinės žinios
84. 5-os Lokio rinktinės vado 1949 01 04 įsakymas Nr.2
85. LLA „Vytauto“ apygardos štabo instrukcija Nr.19, 1946 02 25
86. 5-os Lokio rinktinės vado 1950 09 22 įsakymas Nr.11
87. Laisvės spinduliai, 1950 04 05, Nr.2/3, KRj organas
88. Įsakymas Tr Nr.10, 1950 09 14

AMŽININKŲ PRISIMINIMAI

89. Abariūtės Leonoros, g.1920 m., prisiminimai
90. Balčiūno Mykolo, g. 1919 m., prisiminimai
91. Bareikos Broniaus, g. 1924 m., prisiminimai
92. Bulovo Jono, g.1915 m., prisiminimai
93. Dieninio Česlovo, g. 1912 m., prisiminimai
94. Gruslio Algirdo, g.1932 m., prisiminimai
95. Jurevičienės-Mickutės Elenos, g.1931 m., prisiminimai
96. Kaladinskaitės Emilijos, g. 1914 m., prisiminimai
97. Karlos Broniaus, g. 1915 m., prisiminimai
98. Kaselienės-Bubulytės Bronės, g. 1925 m., prisiminimai
99. Kavoliukaitės Genovaitės, g. 1928 m., prisiminimai
100. Kazėno Jono, g.1924 m., prisiminimai
101. Keliučiaus Petro, g.1924 m., prisiminimai
102. Krapaitės Lionės, g.1930 m., prisiminimai
103. Laurinėnienės-Butrimaitės Onos, g. 1929 m., prisiminimai
104. Lisausko Jono, g. 1920 m., prisiminimai
105. Mikalaičiuko Vaclovo, g.1918 m., prisiminimai
106. Palepšienės Anelės Emilijos, g. 1915 m., prisiminimai
107. Palivono Juozo, g. 1925 m., prisiminimai
108. Petkevičiaus Mečio, g. 1924 m., prisiminimai

109. Pumučio Broniaus, g. 1922 m., prisiminimai
110. Purvinio Balio, g. 1934 m., prisiminimai
111. Taškūno Jono, g. 1915 m., prisiminimai
112. Ubonio Jono, g. 1920 m., prisiminimai
113. Umbraso Alfonso, g. 1910 m., prisiminimai
114. Valiukienės Malvinos, g. 1922 m., prisiminimai
115. Vasiliauskienės Anastazijos prisiminimai
116. Žilėno Broniaus, g. 1934 m., prisiminimai

SPAUDINIAI, PUBLIKACIJOS

117. Lietuvos gyventojų genocidas (žinynas), T.1. V., 1998.
118. Juodzevičius B. Laisvės kaina. Utena, 2003.
119. Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944–1953 metais. K., 1996.
120. Dručkus A. Laukit, sugrįšim laisve nešini, K., 1996.
121. Vilutis L. Likimo mozaika. K., 1992.
122. Janušonytė V. Karys savanoris Kazys Janušonis. Zarasų kraštas, 1999 12 17.
123. Abarius L., Kaunietis R. Vienos pokario nakties istorijos pėdsakais, Mūsų Ignalina, 2009 10 20.
124. Indrašius V. Parduoti vergijon Mikiškių kaimo vyrai. Zarasų kraštas, 1995 09 12.
125. Dicevičienė M. Salakiškiai dar mena kartuves. Zarasų kraštas, 1999 04 23, Nr. 31.
126. Lietuvos TSR Vidaus reikalų ministro įsakymas. Laisvės kovų archyvas, T. 5, 1992.
127. Puslys J. Dievo ir tėvynės meilės vedini. LKA. T.25, K., 1999.
128. Mazurienė A. Antazavės didvyriai, Laisvės šauklys, 1989 06 16, Nr. 6.
129. Matiukas A. Ką ošia Ažvinčių giria. Pergalė (Zarasai), 1960 03 29.
130. Loginovas S. Kad ramus auštų rytas. Pergalė (Zarasai). 1960 07 05.
131. Kadžius A. Tremtinė Ona Grumbinaitė. Zarasų kraštas, 1995 10 10.
132. Abarius L. LP Vytauto apygardos 5-os Lokio rinktinės Erškėčio kuopos istorija, 2004.
133. Indrašius V. Antanas Streikus. Kardas, 2000, Nr.1.

Pa295 Partizaninio karo kronika. Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Lokio rinktinė 1944–1951 / Sudarė Laimonas Abarius. – Utena : UAB „Utenos Indra“, 2010. – 146 p. : iliustr.

ISBN 978-609-8004-59-5

UDK 355.42(474.5)(093.3)

PARTIZANINIO KARO KRONIKA
Lietuvos partizanų
Vytauto apygardos Lokio rinktinė
1944–1951

Sudarytojas
Laimonas Abarius

Korektorė
Kristina Klimienė

Viršelį ir knygą maketavo
Jolanta Bražėnienė

2010 11 24. Apimtis 9,125 apsk. sp. l.
Tiražas 200 egz. Užs. Nr. 280
Leido ir spausdino UAB „Utenos Indra“
Maironio g. 12, LT-28143 Utena
www.indra.lt

